

Koheesiokeinot ennenaikaisena syntyneiden ja täysiaikaisena syntyneiden lasten sammakkokertomuksissa. Kahdeksan tapaustutkimusta

Heidi Tuominen

Logopedian pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Syyskuu 2018

TUOMINEN, HEIDI: Koheesiokeinot ennenaikaisena syntyneiden ja täysiaikaisena syntyneiden lasten sammakkokertomuksissa. Kahdeksan tapaustutkimusta
Pro gradu -tutkielma, 64 s. + 2 liitettä
Ohjaaja: Anna-Maija Korpjaakko-Huuhka
Logopedia
Syyskuu 2018

Koska kertomuksen luominen vaatii lapselta monipuolisten kielellisten ja kognitiivisten taitojen hallintaa ja yhdistämistä, kielenkehityksen ongelmat tulevat siinä usein esille. Muun muassa ennenaikaisen syntymän on todettu olevan riski kielenkehityksen ongelmille. Kerrontataidot kehittyvät lapsilla suhteellisen aikaisin, sillä jo nelivuotiaat lapset tuottavat melko monimutkaisia kertomuksia. 5-vuotias lapsi osaa yleensä kertoa tarinan, jossa on ajallinen järjestys ja selvät syysuhteet tapahtumien välillä. Tässä iässä lapset alkavat liittää lauseita toisiinsa esimerkiksi konjunktioiden avulla. 5-vuotiaat ovat kuitenkin heterogeeninen ryhmä, sillä tässä iässä kertomuksen rakenteen ja kielellisten keinojen hallinnassa esiintyy paljon yksilöllistä vaihtelua

Tämä tutkielma käsittelee kertovan kielen piirteitä lasten suullisissa, tekstittömään kuvakirjaan perustuvissa kertomuksissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, eroavatko ennenaikaisena syntyneiden lasten ja heidän verrokkiensa kertomuksissa käyttämät koheesiokeinot toisistaan. Tutkittavat koheesiokeinot olivat lauseyhdistykset, ellipsit ja anaforiset viittaukset. Ennenaikaisena syntyneiden ja verrokkiryhmän lasten kertomuksissa esiintyneitä lauseyhdistyksiä, ellipsejä ja anaforisia viittauksia verrattiin toisiinsa laadullisesti ja määrällisesti.

Tutkimuksessa analysoidut kertomukset elisitoitiin neljältä erittäin pienipainoisina (<1000g) syntyneeltä 5;2–5;11-ikäiseltä lapselta ja saman ikäisiltä täysiaikaisina syntyneiltä lapsilta käyttämällä Mercer Mayerin (1969) *Frog where are you* -kuvakirjaa. Aineistojen keräämisessä käytettiin samanlaista menetelmää ja niin sanottua naiivi kuuntelija -asetelmaa, jossa lapsi kertoo tarinan kuulijalle, joka ei ikään kuin tunne tarinaa entuudestaan.

Tutkimustulokset osoittivat, että täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa oli enemmän ja monipuolisemmin lauseyhdistyksiä ja ellipsejä kuin ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa, vaikka yksilöllisiä eroja esiintyi. Ennenaikaisena syntyneiden lasten ryhmässä kahdessa kertomuksessa oli hyvin vähän tai ei ollenkaan lauseyhdistyksiä ja ellipsejä, mutta toisaalta yhden ennenaikaisena syntyneen lapsen kertomuksessa oli paljon lauseyhdistyksiä ja ellipsejä. Anaforan käytössä eroja ryhmien välillä oli vähemmän, sillä siinä oli horjuvuutta molempiin ryhmiin kuuluvilla lapsilla. Deiktisen pronominin käyttöä esiintyi kuitenkin enemmän ennenaikaisena syntyneiden kuin verrokkiryhmän lasten kertomuksissa. Vaikka osa ennenaikaisena syntyneistä lapsista hallitsi hyvin kertovan kielen, osalla ennenaikaisena syntyneistä lapsista kehitettävää vaikutti vielä olevan lauseyhdistysten hallinnassa ja yleisemminkin kertovan kielen tuottamisessa.

Jatkossa lasten sammakkokertomuksia olisi hyvä tutkia suuremmalla aineistolla tilastollisin menetelmin, jotta voitaisiin minimoida yksilöllisen variaation aiheuttamat erot. Lasten kerrontataitoja voisi myös tutkia useammalla kerrontatehtävällä, jotta saataisiin monipuolisempi kuva kerrontataitojen tasosta. Lauseyhdistyksen määritelmää olisi myös syytä tarkentaa, jotta tutkimukset olisivat keskenään vertailukelpoisia.

Avainsanat: anafora, ennenaikaisuus, ellipsit, koheesiokeinot, lasten kerrontaidot, lauseyhdistykset, sammakkotarina

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Kertomukset ja lasten kerronnan tavanomainen kehitys	1
1.2	Ennenaikaisuus ja sen vaikutus kielenkehitykseen	3
1.3	Koheesio eli sidoksisuus: kytkentämekanismit ja sidoskeinot.....	4
1.3.1	Yhdyslauseet, konjunktiot ja konnektiivit	5
1.3.2	Ellipsi	7
1.3.3	Anafora.....	8
1.4	Lapsenkielen lauseyhdistysten kehitys.....	10
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
3	MENETELMÄT	13
3.1	Tutkimushenkilöt.....	13
3.2	Aineiston kerääminen.....	13
3.3	Aineiston analyysi	14
3.3.1	Lauseyhdistysten ja ellipsien analyysi	15
3.3.2	Anaforaviittausten analyysi.....	17
4	TULOKSET	18
4.1	Lauseyhdistykset ja ellipsit ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa	18
4.1.1	Veeran kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit	18
4.1.2	Eliaksen kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit	22
4.1.3	Oonan kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit	25
4.1.4	Annin kertomuksen lauseyhdistykset.....	28
4.2	Anaforiset viittaukset ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa	29
4.2.1	Veeran kertomukset anaforiset viittaukset.....	29
4.2.2	Eliaksen kertomuksen anaforiset ilmaukset	31
4.2.3	Oonan kertomuksen anaforiset ilmaukset	32
4.2.4	Annin kertomukset anaforiset ilmaukset.....	34
4.3	Lauseyhdistykset ja ellipsit verrokkilasten kertomuksissa.....	35
4.3.1	Nellin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit.....	35
4.3.2	Aaron kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit.....	37
4.3.3	Maijun kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit	39
4.3.4	Jonin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit	42
4.4	Anaforiset viittaukset verrokkilasten kertomuksissa.....	43
4.4.1	Nellin kertomuksen anaforiset viittaukset.....	44
4.4.2	Aaron kertomuksen anaforiset viittaukset.....	44
4.4.3	Maijun kertomuksen anaforiset viittaukset	45
4.4.4	Jonin kertomuksen anaforiset viittaukset.....	46

4.5	Tulosten yhteenveto	47
4.5.1	Lauseyhdistykset	48
4.5.2	Ellipsit	50
4.5.3	Anafora.....	51
5	POHDINTA	53
5.1	Tulosten tarkastelua.....	53
5.2	Menetelmän tarkastelua.....	58
5.3	Jatkotutkimuksen aiheita ja työn kliininen merkitys.....	60
	LÄHTEET	62
	LIITE 1. Sannakkotarinan kuvat	
	LIITE 2. Litteraatiomerkit	

1 JOHDANTO

Kertomuksen luominen vaatii lapselta monipuolisten kielellisten ja kognitiivisten taitojen hallintaa ja yhdistämistä (Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 69). Ei olekaan ihme, että kielenkehityksen ongelmat tulevat usein esille kerronnassa. Muun muassa ennenaikaisen syntymän tiedetään olevan riski kielenkehityksen ongelmille (Koskinen, 2012, s. 6; Yliherva, 2002; Stolt, 2009). Ennenaikaisina ja pienipainoisina syntyneiden lasten morfologian ja syntaksin kehityksestä on kuitenkin yhä vain vähän tutkimusta (Yliherva, 2002, s. 90–91), joten tutkimusta aiheesta on paikallaan tehdä lisää.

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda osaltaan lisää tietoa siitä, kuinka ennenaikainen syntymä mahdollisesti vaikuttaa lasten kerrontaitoihin. Pro gradu -tutkielmani käsittelee kertovan kielen piirteitä lasten suullisissa, tekstittömään kuvakirjaan perustuvissa kertomuksissa. Kypsän kerronnan yhtenä piirteenä voidaan pitää koheesiota eli kertomuksen ajallisia, syy-yhteisiä ja loogisia suhteita (Aksu-Koç, 1994, s. 367), ja on todettu, että eri kielissä koheesio ja koherenssi lisääntyvät kielellisen kehityksen myötä (Berman & Slobin, 1994, s. 40; Kupersmitt, 2011, s. 403). Näin ollen koheesiokeinojen määrää ja laatua lasten kertomuksissa voidaan pitää perusteltuna tutkimuskohteena. Tarkoitukseni on tutkia koheesiokeinoja ennenaikaisena syntyneiden ja täysaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa: lauseyhdistyksiä eli kahden tai useamman lauseen rakenteita, ellipsiä eli jonkin lauseenjäsenen toistamista jättämistä ja anafora eli pronominiiviittausta.

1.1 Kertomukset ja lasten kerronnan tavanomainen kehitys

Kertomus eli narratiivi voidaan määritellä mielikuvitukseen tai tosielämään perustuvan tapahtumasarjan kielelliseksi kuvaukseksi, jossa vähintään kaksi tapahtumaa liitetään toisiinsa lukijalle tai kuulijalle ymmärrettävässä muodossa (Ninio & Snow, 1996, s. 175; Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 63–64). Kertomuksen määritelmässä on olennaista tapahtuminen ajallinen järjestyminen ja syy-seuraus-suhteet (Nelson, 1996, s. 185–186). Kertomuksen tapahtumien välinen suhde voi olla ajallinen (temporaalinen), syysuhteinen (kausaalinen) tai vastakohtainen (kontrastiivinen) (Ninio & Snow, 1996, s. 175). Näiden piirteiden lisäksi narratiivin piirteitä ovat episodinen rakenne ja tietynlainen temaattinen sisältö, kuten tavoitteet ja motivaatiot (Nelson, 1996, s. 186).

Lapsen suullisesti tuottama kertomus (narrative) on erotettava kuvien esittävästä tarinasta (story) ja kirjailijan laatimasta juonesta (plot, plotline) (Berman & Slobin, 1994, s. 44). Tarinalla voidaan viitata tapahtumien objektiiviseen järjestykseen ja sisältöön (Ikonen, 2001, s. 187–190). Sama tarina,

tapahtumasarja, voidaan kertoa monin eri tavoin, sillä kerrontaan voi kuulua esimerkiksi takaumia ja ennakoiteja. Samalla tavoin jokaisen lapsen kertomus kuvien esittämästä tarinasta – tässäkin tutkielmassa tarkastellusta sammakkotarínasta – on keskenään erilainen (Berman & Slobin, 1994).

Kertomukset voidaan jakaa kolmeen luokkaan: skriptit, henkilökohtaiset kertomukset ja fiktiiviset kertomukset (Hudson & Shapiro, 1991, s. 90; Ninio & Snow, 1996, s. 176). Ensimmäisenä lapsen puheeseen ilmaantuvat skriptit noin kahden vuoden iässä (Ninio & Snow, 1996, s. 176; Hudson & Shapiro, 1991). Skriptit ovat kuvauksia siitä, mitä tietynlaisessa tilanteessa yleensä tapahtuu, joten kyetäkseen muodostamaan skriptin lapsella täytyy olla yleistietoa tapahtumista (Nelson, 1996, s. 172). Skripti voisi olla vaikkapa kertomus siitä, mitä tavallisesti teemme, kun menemme uimahalliin. Henkilökohtaiset kertomukset ovat kertomuksia kertojan itse kokemista tapahtumista (Hudson & Shapiro, 1991, s. 95). Fiktiivinen kertomus taas sisältää yleensä tiettyjä elementtejä, kuten muodollisen aloituksen (Olipa kerran), henkilöiden ja alkutilanteen esittelyn, ongelman ja ongelman ratkaisun. Tässä työssä tarkasteltavat sammakkokertomukset ovat tyypillinen esimerkki fiktiivisistä kertomuksista (ks. luku 3.2).

Kerrontataidot kehittyvät lapsilla suhteellisen aikaisin (Berman & Slobin, 1994, s. 17; Ninio & Snow, 1996, s. 175–177). Lasten puheessa esiintyy jo varhain yksinkertaisia kertomuksia, ja nelivuotiaat lapset tuottavat jo melko monimutkaisia kertomuksia. Laajan sammakkokertomukseen perustuvan tutkimuksensa perusteella Berman ja Slobin (1994) kuvaavat lapsen kerrontataitojen kehitystä seuraavasti: Yksinkertaisin, pienillä lapsilla esiintyvä kertomus on sarja lauseita, joiden ajallinen järjestys on sama kuin tapahtumien järjestys. Pienten lasten kertomuksista puuttuvat usein olennaiset juonen elementit, kuten aloitus, juonen kehittäminen ja lopetus. Useimmiten pienet lapset eivät myöskään osaa tuottaa kerronnallisesti organisoitua, koherenttia tarinaa. Kolmivuotiaat lapset hallitsevat yleensä kielioppiset muodot ja sanamuodot, mutta kuvasta kuvaan kertominen on heille tyypillistä.

Noin 3–5 ikävuoden välillä lapsen taidot laajojen diskurssimuotojen, kuten kertomusten, tuottamisessa ja ymmärtämisessä kehittyvät huomattavasti (Nelson, 1996, s. 126). Narratiivisten taitojen kehittyminen johtuu siitä, että tässä iässä lapsi oppii rakentamaan kielellisiä representaatioita, jotka eivät perustu pelkästään hänen henkilökohtaiseen kokemukseensa. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä todennäköisemmin lapsi hallitsee tarinan täydellisen rakenteen, jossa on esimerkiksi selvästi erottuvat alkutilanteen ja ongelman esittely ja lopetus (Berman & Slobin, 1994). Tyypillisesti 5-vuotias osaa kertoa tarinan, jossa on ajallinen järjestys ja selvät syysuhteet tapahtumien välillä (Nelson, 1996, s. 126). Bermanin ja Slobinin (1994, s. 65–67) mukaan 5-vuotiaat hallitsevat yleensä kertomuksen rakenteen lisäksi tapahtumien välisten yhteyksien osoittamisen siten, että lauseita liitetään toisiinsa esimerkiksi konjunktioiden avulla. Vanhempien lasten kertomuksissa alkaa siis

esiintyä monimutkaisia lauserakenteita, jotka lapsi omaksuu, kun hän alkaa ymmärtää tapahtumien ajallisia, kausaalisia ja motivaatioon liittyviä suhteita. 5-vuotiaat ovat kuitenkin heterogeeninen ryhmä, sillä tässä iässä kertomuksen rakenteen ja kielellisten keinojen hallinnassa esiintyy paljon yksilöllistä vaihtelua (Aksu-Koç & von Stutterheim, 1994, s. 419; Berman & Slobin, 1994, s. 64–65). Myös lasten kertomuksissa esiintyvien ilmausten kompleksisuuden ja pituuden (MLCU eli Mean length of communication unit,) on todettu kasvavan iän myötä (Mäkinen, 2011, s. 80–81). Monet piirteet, kuten yksilöllisen kerrontatyylin puuttuminen ja puutteet kertomusten kokonaisrakenteessa, kuitenkin erottavat vielä 9-vuotiaiden kertomukset aikuisten kertomuksista, muun (Berman & Slobin, 1994, s.75).

1.2 Ennenaikaisuus ja sen vaikutus kielenkehitykseen

Ennenaikainen syntymä tarkoittaa syntymää ennen 37. raskausviikkoa ja hyvin ennenaikainen syntymä syntymää ennen 32. raskausviikkoa (Olsén & Vainionpää, 2000). Ennenaikaisuus – kansankielellä keskosuus – voidaan määritellä myös lapsen syntymäpainon mukaan: hyvin pienipainoinen vauva painaa syntyessään alle 1 500 g ja erittäin pienipainoinen alle 1 000 g. Ennenaikaisena ja pienipainoisena syntyneiden lasten määrä lisääntyi 1990-luvun alusta vuoteen 2000 (Stakes, 2001). Viime aikoina ennenaikaisten syntymien määrä on laskenut hieman, kun taas pienipainoisten lasten määrä on pysynyt samana (THL, 2017). Kaikista lapsista Suomessa syntyy ennenaikaisena vuosittain noin 6 % (THL, 2017; Mikkola, Tommiska, Hovi & Kajantie, 2009, s. 1341). Hyvin pienipainoisia keskosia (syntymäpaino < 1500 g) syntyy Suomessa vuosittain hiukan alle 1 % ja erittäin pienipainoisia (syntymäpaino < 1000 g) hiukan alle 0,5 % kaikista elävänä syntyneistä lapsista (Mikkola, ym., 2009).

Nykyään ennenaikaisena syntyneiden lasten kuolleisuus on pienentynyt, koska lääketieteellinen hoito on parantunut (Kekki & Paavonen, 2003, s. 1139; Olsén & Vainionpää, 2000). Ennenaikainen syntymä voi monien tutkimusten mukaan kuitenkin vaikuttaa negatiivisesti lasten kielenkehitykseen (mm. Luoma, Herrgård, Martikainen & Ahonen, 2008; Peltonen, 2011; Yliherva, 2002). Ennenaikaisena syntyneillä lapsilla on todettu ongelmia puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa (Luoma ym., 2008; Yliherva, 2002, s. 79, s. 90). Keskosuus voi vaikuttaa myös älykkyydosamäärään ja kognitiiviseen suoriutumiseen, vaikka tuloksista seulottaisiin pois ennenaikaisina syntyneet lapset, joilla on neurologisia sairauksia (Luoma ym., 2008). Keskosten täysiaikaisia lapsia huonompaa kielellistä suoriutumista ei siis selitä pelkästään se, että heillä on keskosuudesta johtuen enemmän neurologisia sairauksia, kuten CP-vammaa, ja kuulovaurioita (Stolt, 2009, s. 21). Ennenaikaisena syntyneillä lapsilla on todettu myös täysiaikaisia huonompaa suoriutumista nimeämistehtävissä

(Luoma ym., 2008) ja pienempi ymmärtävän sanaston koko kuin täysiaikaisina syntyneillä verrokeilla (Stolt, 2009, s. 112).

Mahdollisten kielellisten ja muiden kognitiivisten vaikeuksien vuoksi enneaikainen syntymä voi vaikuttaa lasten kerrontataitoihin ja kertomuksen koheesioon. Rosa Koskinen (2012) tutki pro gradu -työssään enneaikaisena syntyneiden lasten kerrontataitoja ja erityisesti kieliopillisten sidoskeinojen käytön eli koheesioyhteyttä kertomuksen sisällölliseen yhtenäisyyteen eli koherenssiin. Keskosena syntyneet lapset ilmaisivat kertomuksissaan vähemmän simultaanisuutta (*kun*-konjunktiolla) ja käyttivät vähemmän ellipsejä kuin täysiaikaisena syntyneet lapset (Koskinen, 2012, s. 34–35).

Lasten kielellisen erityisvaikeuden on havaittu vaikuttavan kerrontaan samantapaisesti kuin keskossuuden. Suvannon (2012) tutkimuksessa kielihäiriöiset lapset tuottivat lyhyempiä kertomuksia kuin täysiaikaisena syntyneet verrokit. Tyypillisesti kehittyvien lasten kertomuksissa havaittiin enemmän temporaalisia konnektiiveja (konjunktiota) kuin kielihäiriöisillä lapsilla (Suvanto, 2012, s. 170). Kielihäiriöisten lasten kertomuksille oli myös tyypillistä lauseiden subjektin puuttuminen.

1.3 Koheesio eli sidoksisuus: kytkentämekanismit ja sidoskeinot

Kieliopillisella viittaamisella eli koheesiolla tarkoitetaan sitä, että tekstin jonkin kohdan merkitys selviää sen perusteella, mitä jossakin toisessa kohdassa on esitetty (Hakulinen & Karlsson, 1988, s. 312). Koheesiota synnyttävät konjunktiot, joilla lauseita liitetään toisiinsa, ellipsi eli jonkin tekstin yhteisen elementin poisjättäminen ja viittaaminen eli anafora (Halliday, 2004, s. 608). Hakulinen ja Karlsson (1998, s. 312) käsittävät koheesioyhteyksiä laajemmin, sillä heidän määritelmässään siihen kuuluvat myös sanastolliset keinot, kuten antonymia eli vastakohtaisuus ja hyponymia eli alakäsitteiden käyttö.

Sidoskeinot voivat olla leksikaalisia eli sanastollisia tai kieliopillisia (Hakulinen ja Karlsson, 1998, s. 312, Halliday, 2004, s. 608). Sanastollisia sidoskeinoja ovat esimerkiksi hyponymia, antonymia ja osin myös konjunktioiden ja konnektiivien käyttö. Kieliopillisia sidoskeinoja taas ovat pronominit, vertailu, substituutio ja ellipsi (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 312).

Koheesiota luovat sidoskeinot voidaan jakaa leksikaalisten ja kieliopillisten sidoskeinojen lisäksi myös *kytkentä- ja sidosmekanismeihin* (Hakulinen & Karlsson, 1998). *KytKentämekanismit* osoittavat lauseiden ja virkkeiden välisiä suhteita. Niitä ovat konjunktiot, konnektiivit, kuten *siksi* ja *siitä huolimatta*, sekä lauseisen peräkkäisyys (Hakulinen & Karlsson, 1988, s. 59). *Sidosmekanismeilla* osoitetaan nominaalijäsenten välisiä viittaussuhteita tekstissä. Sidosmekanismeja ovat anaforiset pronominit, kuten *hän* ja *se*, adverbit, hyponymia ja antonymia, ellipsit ja substituutiot. Konjunktiot

ja konnektiivit siis yhdistelevät lauseita toisiinsa, ja sidoskeinot ovat nominilausekkeissa esiintyviä sanoja, jotka viittaavat johonkin muualle tekstissä (Hakulinen & Karlsson, 1988, s. 296).

Puhujalla on siis käytettävissään laaja valikoima erilaisia lauseiden ja virkkeiden kytkeämekanismeja ja sidoskeinoja. Tässä tutkimuksessa analysoin niistä konjunktioiden lisäksi ellipsejä ja anaforisia viittauksia.

1.3.1 Yhdyslauseet, konjunktiot ja konnektiivit

Kertomuksen tuottaminen edellyttää lapselta monenlaista tietoa: yleistietoa, tietoa kertomuksen komponenteista ja kontekstuaalista tietoa (Hudson & Shapiro, 1991, s. 89). Tarvitaan myös mikrolingvististä tietoa eli tietoa kertomuksen viittaussuhteista, aikamuodoista ja konjunktioista. Mikrolingvistinen tieto edesauttaa kertomuksen koheesion syntymistä (Hudson & Shapiro, 1991, s. 104). Tärkeä koheesiokeino on lauseiden yhdisteleminen kertomuksessa konjunktioiden avulla eli yhdyslauseiden käyttö, jota käsittelen seuraavaksi.

Erotuksena yksinkertaisesta lauseesta *yhdyslause* tarkoittaa kahden tai useamman finiittiverbin sisältämän lauseen yhdistelmää (VISK, § 882), kun taas *lauseyhdistyksellä* voidaan viitata itse prosessiin, jolla puhuja tuottaa yhdyslauseen (Nahkola, 2012). Käytän jatkossa termiä *lauseyhdistys* puhuessani lapsen kielen yhdyslauseista, koska kyse on nimenomaan prosessista, jossa lapsi yhdistelee lauseita toisiinsa. Kielioppiin viitatessani käytän kuitenkin VISK:in mukaisesti termiä *yhdyslause*.

Yhdyslauseita eli kompleksisia lauseita voidaan muodostaa kahdesta yksinkertaisesta lauseesta rinnastamalla tai alistamalla (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 331). Rinnastuksessa kaksi lausetta muodostavat keskenään liitoksen, yhtenäisen kokonaisuuden, joka voi olla esimerkiksi väite, kehoitus tai kysymys (VISK, § 1079). Tällöin liitoksen molemmat lauseet edustavat useimmiten samaa lausetyyppiä, ja molemmilla lauseilla on yhdyslauseessa samanarvoinen syntaktinen asema (Tallermann, 2015, s. 88)

Esimerkki rinnastamalla muodostetusta yhdyslauseesta on vaikkapa virke *Tyttö syö ja poika istuu*, jossa kaksi yksinkertaista lausetta on yhdistetty toisiinsa rinnastuskonjunktiolla *ja*. Rinnastamalla muodostettu kahden lauseen liitos voi muodostua joko kahdesta lauseesta, jotka sisältävät kaikki lauseenjäsenet, tai siten, että sen lauseilla on jokin yhteinen jäsen, joka jätetään toistamatta (VISK, § 1079). Jälkimmäisessä tapauksessa on kyse ellipsisistä (ks. luku 1.3.2.). Edellinen esimerkki rinnastamalla muodostetusta yhdyslauseesta on kahden syntaktiselta rakenteeltaan täydellisen

lauseen liitos, jonka molemmissa lauseissa on subjekti ja predikaatti. Esimerkki yhdyslauseesta, joissa lauseilla on jokin yhteinen jäsen, on vaikkapa seuraava virke: *Tyttö istui kauan penkillä ja Ø jatkoi sitten kävelyään*. Tässä yhdyslauseessa ensimmäisen lauseen subjekti *tyttö* jätetään toistamatta jälkimmäisessä lauseessa.

Lauseet voivat myös muodostaa keskenään tekstuaalisia kytköksiä, jolloin kyse ei ole lauseiden syntaktisesta rinnastamisesta, vaan sitä löyhemmästä tekstuaalisesta lisäyssuhteesta (VISK, § 1079). Tällöin yhteen kytketyt lauseet tai virkkeet eivät ole rakenteeltaan samanlaisia (samaa lausetyyppiä) eivätkä myöskään samanlaisia semanttisesti tai pragmaattisesti. Lauseet liitetään kuitenkin toisiinsa rinnastuskonjunktioiden avulla. Seuraava virke on esimerkki tekstuaalisesta lisäyssuhteesta:

En ole saanut mitään takeita *ja miksi* olisin pyytänyt niitä, – –. (l) (VISK, § 1079)

Kerronnassa tekstuaalisia kytköksiä esiintyy esimerkiksi *ja (sitten)* -konjunktin yhteydessä (Kalliokoski, 1989, s. 172, 177; VISK, § 804). Sillä osoitetaan usein kertomuksen osien yhteen liittymistä ja kertomuksen jatkumista.

Sivulause on toisiin lauseisiin nähden alisteinen lause (VISK, § 833), joka voi toimia toisen lauseen verbin täydennyksenä tai määritteenä (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 333; Tallerman, 2015, s. 93; VISK, § 882).¹ Lausetta, jonka osana alisteinen lause on, kutsutaan *hallitsevaksi lauseeksi* (VISK, § 833). Alisteisuuden merkinä toimii yleensä konjunktio tai relatiivipronomini. Alisteinen lause voi toimia esimerkiksi toisen lauseen subjektina tai objektina. Seuraavassa lauseessa hakasulkeilla merkitty alisteinen lause on päälauseen objektina (esimerkki on VISK:istä, § 885):

Pelkäsin, [että pyörtyisit].

Yleensä sivulause alkaa alisteisuutta osoittavalla sanalla eli konjunktioilla (VISK, § 884). Konjunktiot ovat taipumattomia sanoja, jotka saavat aikaan yhdistämiensä lauseiden välille tietyn syntaktisen (alistus- ja rinnastussuhteet) ja semanttisen suhteen (VISK, § 812). Toisin sanoen konjunktioilla muodostetaan yhdyslauseen merkitys (vrt. *Poika istuu ja tyttö lukee; Poika istuu, jos tyttö lukee*).

Konjunktioita voidaan ryhmitellä syntaktisin tai semanttisin perustein (VISK, § 812). Syntaktinen luokittelu perustuu siihen, millaisen rakenteellisen suhteen konjunktiot osoittavat lauseiden välille.

---

¹ Täydennys (complement) on verbin pakollinen seuralainen, esim. *Haluan, [että tulet tänne]* (Tallerman, 2015, s. 93). Määrite (adjunct) taas ei ole pakollinen ja voitaisiin myös jättää pois, esim. [*Kun hän tuli tänne*], *ruoka oli jo valmista*. Ensimmäisessä esimerkissä siis pelkkä **Haluan* ei olisi kieliopillisesti korrekti lause ilman täydennystä.

Rinnastuskonjunktiot (muun muassa *eli(kk)*), *ja*, *mutta tai* ja *tai*, *vaan*) yhdistävät toisiinsa syntaktisesti samafunktioisia elementtejä (VISK, § 817), ja adverbiaalikonjunktiot, kuten *ellei*, *että*, *jollei*, *jos*, *joskin*, *jotta*, *koska*, *kun*, ilmaisevat, että kyseessä on hallitsevaa lausetta määrittävä adverbiaalinen sivulause (VISK, § 818). Rinnastus- ja adverbiaalikonjunktioiden lisäksi erotetaan yleiskonjunktio, *että* ja vertailukonjunktio *kuin*.

Konjunktioiden semanttinen ryhmittely kuvaa sitä, millaisen merkityssuhteen konjunktio saa aikaan lauseiden ja lausekkeiden välille. (VISK §, 812; § 1121) Eri konjunktioilla kahdesta tai useammasta lauseesta luodaan näin erilaisia merkityskokonaisuuksia. Semanttiseen jaotteluun kuuluvat additiiviset, disjunkttiiviset, kontrastiiviset, kausaaliset, konsessiiviset, konditionaaliset, finaaliset ja temporaaliset konjunktiot (Lieko, 1994; VISK, § 1121). Seuraavassa luvussa (1.4) käsiteltävä Anneli Liekon (1994) esittämä lapsenkielen lauseyhdistysten jaottelu on tyypiltään semanttinen jaottelu, sillä siinä erotellaan eri lauseyhdistystyyppit toisistaan semanttisin eli merkitykseen perustuvien erojen.

Konnektiiveilla tarkoitetaan konnektiivisia partikkeleja, adverbeja sekä post- ja prepositioita (VISK, § 820). Konnektiiveja ovat esimerkiksi *silti*, *sitä vastoin* ja *tästä huolimatta*, mutta konnektiiveina käytetään myös samoja sanoja kuin konjunktioina (VISK, § 812). Samoin kuin konjunktioilla myös konnektiiveilla voidaan osoittaa lauseiden ja niitä pienempien yksiköiden välisiä semanttisia suhteita (VISK, § 820). Konnektiivien paikka lauseessa ei kuitenkaan ole yhtä kiinteä kuin konjunktioiden, ja niillä voidaan osoittaa lauseiden välisiä semanttisia suhteita myös virkerajojen yli (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 334).

Kerronnassa paljon esiintyvä konnektiivien käyttö on esimerkiksi sanojen *ja* ja *mutta* käyttäminen konnektiivisina lausumapartikkeleina (VISK, § 1079, § 801). Lausumapartikkelit ilmaisevat, kuinka niitä seuraava ilmaus liittyy parhaillaan menossa olevaan puheeseen. Lausumapartikkelina *ja* yhdistää toisiinsa puhujan omia peräkkäisiä vuoroja, kytkee puhujan vuoron toisen puhujan aikaisempaan vuoroon tai kytkee kertovassa tekstissä peräkkäisiä tapahtumia toisiinsa (VISK, § 804). Tällöin kyse on siis edellä mainituista tekstuaalisista kytköksistä, ei yhdyslauseista.

1.3.2 Ellipsi

Ellipsi tarkoittaa sitä, että lauseessa jätetään jokin lauseen osa toistamatta, koska se esiintyy toisessa paikassa virkettä (VISK, § 1177). Ellipsi on siis keino välttää toistamista, ja toisteisuuden välttäminen ellipsiä käyttämällä on usein neutraalia verrattuna toistamiseen. Ellipsit voidaan jakaa nominaalisiin ellipseihin ja verbiosan ellipseihin (VISK, § 1177). Nominaalisia ellipsejä ovat esimerkiksi subjektin

ja objektin ellipsisit. Verbin ellipsisissä lauseilla taas on yhteinen finiittiverbi. Seuraavissa esimerkeissä toistamatta jäävä lauseenjäsen on alleviivattu ja ellipsi merkitty Ø-merkillä.

Yleisimmin ellipsi ilmenee subjektin puuttumisena jälkimmäisestä lauseesta (Kalliokoski 1989, s. 62; VISK, § 874). Subjektin ellipsisissä yhdyslauseen toisessa lauseessa ei ole ilmi pantua subjektia, kun lauseilla on samat subjektit (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 324). Yhdyslauseen osalauseilla on tällöin yhteinen subjekti, josta puhumista jatketaan jälkimmäisessä lauseessa (VISK, § 1180): *Maija nousi ylös ja Ø laittoi kahvin tullelle*. Ilmiöstä voidaan käyttää myös nimitystä *pelkistys* (reduction) (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 324). Subjektin ellipsi voi esiintyä sekä rinnasteisissa että alisteisissa lauseissa (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 324; VISK, § 1180). Myös objektin ellipsi on mahdollinen esimerkiksi passiivilauseissa: *Mies vangittiin ja Ø heitettiin mereen* (VISK, § 1181).

Finiittiverbin ellipsi esiintyy rinnasteisissa rakenteissa, jolloin jälkimmäisessä lauseessa verbiä ei toisteta: *Matti juo kahvia ja Liisa Ø teetä*. Verbin finiittisen osan poistamista yhdyslauseen jälkimmäisestä lauseesta voidaan kutsua myös aukkoamiseksi (*gabbing*), koska jälkimmäisessä lauseessa on tavallaan keskellä aukko (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 325; VISK, § 1187). Verbiosan ellipseihin kuuluu myös predikaatiivin ellipsi, koska predikaatiivi muodostaa yhdessä *olla*-verbin kanssa lauseen predikaatin (Hakulinen & Karlsson, s. 325; VISK, § 943). Predikaatiivin ellipsi on esimerkiksi seuraavassa yhdyslauseessa: *Hän on onnellinen, jos sinäkin olet Ø*.

On havaittu, että jo nelivuotiaat lapset tunnistavat nominaalisia ellipsejä ja osaavat nimetä niiden korrelaatit (Wijnen, Roeper & van der Meulen, 2003). 3-vuotiaat eivät kuitenkaan yleensä vielä hallitse ellipsin käyttöä puheessa, ja heillä ellipsisit esiintyvät usein vastauksina tutkijan kysymyksiin (Berman & Slobin, 1994, s.181). Koheesiokeinojen käyttö kehittyy niin, että 5–9-vuotiaana suurin osa lapsista osaa jo käyttää ellipsejä.

1.3.3 Anafora

Kun NP eli substantiivilauseke mainitaan useammin kuin kerran, sen tilalla voidaan käyttää anaforisia pronomineja (VISK, § 1405). Anaforaksi eli pronomini viittaukseksi kutsutaan sellaista sidoskeinoa, jossa sitova pronomini on korrelaatin² jäljessä (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 313). Tyypillisimmin anafora ilmenee siten, että 3. persoonan pronominilla viitataan sellaiseen NP:hen eli substantiivilausekkeeseen, joka on mainittu edellisessä lauseessa (VISK, § 1428): *Liisa asuu Tampereella. Hän harrastaa sulkapalloa*. Kuten ellipsin myös anaforan käytön funktiona on toiston

---

² Korrelaatti on ilmaus, johon pronomini viittaa myöhemmin tekstissä (VISK, määritelmät).

välttämisen (Hakulinen & Karlsson, 1998, s. 313) ja sitä voidaan pitää ellipsin vaihtoehtona toisteisuuden välttämiseksi (VISK, § 1179). Kuulija tulkitsee pronomini viittauksen yleensä niin, että pronominin korrelaatti on edeltävässä lauseessa.

Anaforisen viittaamisen avulla voidaan luoda viittausketjuja tekstiin (Halliday, 2004 s. 606). Kun referentti on ensin mainittu substantiivi viittauksella, siihen voidaan viitata anaforisesti pronominiilla: *poika – hän – hän* tai *koira – se – se* jne. Pitkät viittausketjut ovat tyypillisiä nimenomaan kertomuksille (Halliday, 2004 s. 625).

Erityisesti puhekielessä NP:n määräisyyttä voidaan korostaa etuliitteellä *se* (esimerkiksi *se mies*), jolla osoitetaan, että viittaus kohdistuu mainittuun, pääteltyyn tai muuten ilmeiseen tarkoitteeseen (³VISK, § 1405). Jos NP:ssä ei ole tarkennetta, sen määräisyys tai epämääräisyys on suomen kielessä pääteltävä kontekstista (VISK, § 1409). On myös mahdollista liittää uuden puheeksi tulevan tarkoitteen eteen epämääräisyyttä ilmaiseva etuliite, kuten *joku* (VISK, § 1405). *Deiktisiksi* kutsutaan viittauksia, joiden tarkoite on paikalla tilanteessa tai muuten ilmeinen, Esimerkkejä deiktisistä ilmauksista ovat *tuo koira* tai *tämä poika*.

Karmiloff-Smithin (1985) mukaan lasten viittaustaitojen kehitys sisältää kolme toisiaan seuraavaa tasoa. Ensimmäisellä tasolla (4–5-vuotiaana) lapset käyttävät viittaavia ilmauksia deiktisesti eli viittaamaan kielenulkoiseen kontekstiin, kuten esimerkiksi tarinan kuviin. Tasolla 1 olevat englanninkieliset kertojat esittelevät tarinan toimijat usein määräisellä ilmauksella, kuten *the little boy*. Tämän jälkeen viittaaminen jatkuu pronomineilla, jotka viittaavat pää- ja sivuhenkilöihin. Koska pää- ja sivuhenkilöistä käytetään usein samaa pronominia, kuulijan saattaa olla vaikea tietää, keneen toimijoista viitataan.

Toisella tasolla (6–7-vuotiaana) kertojat esittelevät tarinan toimijat määräisellä NP:llä, kuten *a little girl* (Karmiloff-Smith, 1985). Ensiesittelyn päähenkilöön viitataan anaforisella pronominiilla. Subjektin paikalla on aina päähenkilö, joten edelliselle tasolle tyypillistä monitulkintaisuutta ei esiinny. Kolmannella tasolla (8–9-vuotiaana) lapsi osaa käyttää erilaisia kielellisiä keinoja, joilla hän voi tuoda esille tarinan toimijoiden erilaisia rooleja kertomuksessa. Päähenkilö esitellään ensin määräisellä NP:llä, minkä jälkeen päähenkilöön viitataan aina anaforisella pronominiilla ja sivuhenkilöihin määräisellä NP:llä.

---

³ NP:n viittauksen kohdetta todellisessa tai kuvitteellisessä maailmassa kutsutaan *tarkoitteeksi* (VISK, § 1405).

1.4 Lapsenkielen lauseyhdistysten kehitys

Anneli Lieko (1992; 1994) käsittelee lapsen kielen lauseyhdistysten kehitystä yhdeltä lapselta (1;2–4;5) kerätyn aineiston perusteella. Esitys pohjaa ajatukseen, että lapsi oppii lauseyhdistystyyppit tietyssä universaalissa järjestyksessä, joten lauseyhdistysten oppiminen perustuu kielestä riippumattomaan kognitiiviseen kehitykseen (Lieko, 1996, s. 166–167).

Syntaktisten rakenteiden oppiminen etenee yksinkertaisista vaikeampiin lauseyhdistyksiin (Lieko, 1994, s. 165–166). Ensin lapsi oppii implisiittiset lauseyhdistykset eli lauseyhdistykset, joissa ei ole konjunktioita: esimerkiksi. *Täänä on kyymä/ ei tämä on kyymä. po. Tämä on kylmä, mutta tämä ei ole kylmä* (Lieko, 1994, s. 169; VISK, § 882). Liekon (1994, s. 170) aineistossa implisiittisiä lauseyhdistyksiä esiintyi eniten lapsen ollessa 1;8–2;5-ikäinen. Vaikkei lapsi vielä tässä vaiheessa osaa käyttää konjunktioita lauseiden välissä, hän kuitenkin ymmärtää niiden merkityksiä. Kahden lauseen väliin voidaan siis ajatella konjunktio, vaikkei se toteudukaan lapsen puheessa.

Varsinaisissa lauseyhdistyksissä lauseet yhdistetään toisiinsa konjunktioilla tai konnektiiveilla, jotka aikaansaavat eri lauseyhdistysten merkityserot (Lieko, 1994). Kuusi semanttista lauseyhdistystyyppiä ovat additiivinen, adversatiivinen, temporaalinen, kausaalinen ja spesifioiva lauseyyppi sekä kehysliitos.

Additiivisessa lauseyhdistyksessä kaksi lausetta kytetään toisiinsa *ja*-konjunktioilla, niin että jälkimmäinen lause tuo jotakin uutta tietoa. Adversatiivinen lauseyhdistys ilmaisee vastakohtaisuutta (*mutta, vaan*), temporaalinen aikaa (esim. *kun*), kausaalinen syytä (esim. *jos, siksi*) (ks. myös VISK, § 1128) ja spesifioiva lauseyhdistys muun muassa relatiivisuutta ja komparatiivisuutta.

Kehysliitoksessa ensimmäinen lause toimii kehyksenä, joka ilmaisee verbin avulla puhujan suhtautumisen toisen lauseen sisältöön (Lieko, 1994, s. 171). Kehyksenä toimiva verbi ilmaisee mielen toimintoja, kuten näkemistä ja ajattelua (s. 234). Kehysliitoksien verbit voivat olla havainto- ja kommunikaatioverbejä (*nähdä, katsoa, sanoa*), episteemisiä (*tietää*), tahtoa (*haluta*) tai tarkoitusta (*yrittää*) ilmaisevia. Kehysliitoksiin kuuluvat myös epäsuorat kysymyslauseet (*En tiedä, onko Liisa kotona.*). Syntaktisesti kehysliitokset (frame constructions) ovat täydennyksiä, jossa toinen lause voi toimii ensimmäisen lauseen objektina tai harvemmin subjektina (s. 232).

Liekon (1994) esittämät lauseyhdistystyyppit esimerkkeineen on esitetty taulukossa 1. Taulukkoon on lisätty myös vastaavaa semanttista suhdetta kuvaavat konnektiivit (VISK, § 1121) sekä muutamia konjunktioita, joita Lieko (1994) ei mainitse. Esimerkit ovat Liekon (1994) aineistosta.

TAULUKKO 1. Lauseyhdistystyyppit Liekon (1994) mukaan.

	Lauseyhdistystyyppi	Konjunktio	Konnektiivi (esim.)	Esimerkki	Ikä (aik.)
1	Additiivinen		<i>lisäksi, myös</i>		1;8
	yksinkertainen	<i>ja</i>		tämä on sun ja tämä on mun	2;3
	negatiivinen additiivinen	<i>-kä</i>		ei täss ook kuveja/ eikä tuol ook kuveja	2;6
	Disjunctiivinen	<i>tai, vai</i>	<i>toisin sanoen, muuten, muutoin</i>		
2	Adversatiivinen		<i>taas, sitä vastoin, sen sijaan</i>		
	substitutiivinen	<i>vaan</i>		mä en sano sua äitiks vaan tiinaks	2;5
	kontrastiivinen	<i>mutta</i>		sä oot mun äiti mut mä sanon sua tiinaks	3;2
	konessiivinen	<i>vaikka</i>	<i>tosin, kuitenkin, kumminkin</i>	mä sanon tiinaks sua vaikka sä oot mun äiti	3;5
3	Temporaalinen	<i>ja, kun,</i>	<i>sitten</i>	mä lähen ihan pian ulos ku mä onn syäny	2;2 - 2;4
	samanaikainen	<i>kun</i>			
	peräkkäinen	<i>kun, ennekuin</i>			
4	Kausaalinen		<i>siksi, kerran, siis, siten, näin (ollen), niinpä, näet, nimittäin</i>		
	yksinkertainen	<i>kun, koska</i>		pesem mun kälet ko ne ol likaset	2;5
	konsekutiivinen	<i>niin että</i>		siel on nim paljo setiä juoksemassa et me ei uskalleta mennä	2;7
	finaalinen	<i>että</i>		kohta pilän siitä kiinni ett ei se tipu	2;8
	konklusiivinen	<i>niin, muuten</i>		isillä om pippeli niin se om poika	3;2
	konditionaalinen	<i>jos</i>	<i>sillä ehdolla että, siinä tapauksessa että</i>	jos oot kiltti sit saat kääntää	2;10
5	Spesifioiva				
	Relatiivinen	<i>mikä, kun, joka</i>		tämmösen pitkän nalun mihin voi laittaa nalun--	2;5 (mikä)
	Komparatiivinen	<i>kun, niinkun</i>		sit (kun) mä kasvan nii isoks ku te	2;8
	Spesifioiva (että)	<i>että</i>		leikitää nii että kuka om piilossa	2;7
6	Kehysliitos				
	Konj. <i>että</i>			mä tiedän et se on siellä	3;1
	(Konj. <i>Kun</i>)				
	epäsuora kysymys			kato mikä mä löysin	2;1

Liekon tapaustutkimuksessa (1994) additiivinen lauseyhdistys ilmaantui lapsen kieleen ensimmäisenä, 2;3-iässä ja kehysliitos additiivisen lauseyhdistyksen jälkeen 3;1-iässä (s. 171) Viimeisenä lapsi oppi adversatiivisen lauseyhdistyksen alatyypin konessiivisen lauseyhdistyksen, joka on kognitiivisesti kaikkein haastavin lauseyhdistys (Lieko 1994, s. 174)

Samaa lauseiden välistä semanttista suhdetta voidaan ilmaista joko konjunktiolla tai konnektiivilla. Esimerkiksi additiivista suhdetta lauseiden välillä voidaan ilmaista rinnastuskonjunktiolla (esim. *ja*) tai konnektiivilla, kuten *lisäksi* ja *myös*. Disjunkttiivista suhdetta⁴(vaihtoehtoisuutta) voidaan ilmaista paitsi rinnastuskonjunktiolla *tai, vai, eli* ja *joko – tai*, myös konnektiiveilla *toisin sanoen muuten, muutoin* (VISK, § 1121). Adversatiivisen suhteen merkinä käytetään rinnastuskonjunktiota *mutta, kun taas* ja *vaan*, adverbialikonjunktiota *kun* ja monia konnektiiveja, kuten *taas, sitä vastoin* ja *sen sijaan*. Konsessiivista suhdetta voidaan kuvata *vaikka*-konjunktion lisäksi myös esimerkiksi konnektiiveilla *tosin, kuitenkin* ja *kumminkin* ja kausaalista suhdetta konjunktioiden *koska, kun, jotta* ja *että* lisäksi esimerkiksi konnektiiveilla *siksi* ja *siis*. Konditionaalista suhdetta ilmaisevat *jos*-konjunktion lisäksi esimerkiksi myös konnektiivit *sillä ehdolla että* ja *siinä tapauksessa että*.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena on tutkia lasten kertomusten koheesiota eli sidoksisuutta. Tarkastelen lauseyhdistyksiä eli konjunktiolla muodostettavia lauseiden välisiä liitoksia ja ellipsejä eli rakenteita, joissa jokin lauseenjäsen jätetään toistamatta yhdyslauseen jälkimmäisessä lauseessa. Analysoin tämän lisäksi lasten kertomuksissaan käyttämiä anafora- eli pronomini viittauksia.

Kyseessä on monitapaustutkimus, jossa tarkastellaan neljän enneaikaisena syntyneen ja neljän iän ja sukupuolen mukaan vertaistetun täysiaikaisen lapsen sammakkokertomuksia. Kandidaatintutkielmassani (Tuominen, 2018) tarkastelin lauseyhdistyksiä kahden täysiaikaisena syntyneen ja kahden verrokkilapsen kertomuksissa. Tässä tutkimuksessa aineiston koko on suurempi ja tarkasteltavia koheesiokeinoja on enemmän.

Tutkimuskysymykseni on seuraava:

Eroavatko enneaikaisena syntyneiden lasten ja heidän verrokkiansa käyttämät koheesiokeinot toisistaan?

- a. Kuinka monta ja millaisia lauseyhdistyksiä lasten kertomuksissa on? Kuinka monipuolisesti lapset käyttävät eri lauseyhdistystyyppisiä? Onko lauseyhdistysten määrän, lajien ja eri tyyppien käytön monipuolisuuden välillä eroja enneaikaisena syntyneiden ja täysiaikaisena syntyneiden välillä?

---

⁴ Disjunkttiivinen suhde on Liekon (1994) esityksessä additiivisen suhteen alaryhmä.

- b. Miten ennenaikaisena syntyneet lapset ja verrokkiryhmän lapset käyttävät ellipsiä kertomuksissaan ja onko ellipsien käytön välillä eroja ennenaikaisena syntyneiden lasten ja verrokkiryhmän lasten välillä?
- c. Millaisia anaforisia viittauksia lapset käyttävät kertomuksissaan, ja onko niiden välillä eroja ennenaikaisena syntyneiden lasten ja verrokkilasten kertomuksissa?

3 MENETELMÄT

3.1 Tutkimushenkilöt

Tutkimukseni ennenaikaisina syntyneet lapset ovat erittäin pienipainoisina (<1000g) syntyneitä keskoslapsia (ks. luku 2.3). Verrokkilapset ovat iältään vastaavat täysiaikaisina syntyneet kaksi tyttöä ja kaksi poikaa. Keskoslapset kuuluvat Oulussa tutkittujen lasten joukkoon, ja heidän verrokkinsa ovat kotoisin Pirkanmaalta (tarkemmin luvussa 3.2). Ennenaikaisena syntyneiden lasten ryhmässä on kolme tyttöä ja vain yksi poika, koska iältä ja syntymäpainolta vastaavaa miespuolista tutkimushenkilöä ei ollut saatavilla. Yksityisyyden suojaamiseksi ennenaikaisena syntyneiden lasten nimet on muutettu. Verrokkilapsille on keksitty nimet tutkimusta varten.

Lasten taustatiedot ovat nähtävissä taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Lasten taustatiedot

LAPSEN NIMI	ELIAS	AARO	VEERA	NELLI	ANNI	JONI	OONA	MAIJU
IKÄ	5;2	5;2	5;7	5;7	5;10	5;0	5;11	5;9
SYNTYMÄ- PAINO/G	690	täysi- aikainen	650	täysi- aikainen	925	täysi- aikainen	830	täysi- aikainen

3.2 Aineiston kerääminen

Tämän tutkimuksen aineistoon elisitoitu Mercer Mayerin (1969) *Frog where are you* -kuvakirjan avulla (ks. liite 1). Mayerin Sammakkokertomuksia (Frog stories) on käytetty paljon elisitointimenetelmänä lasten kerrontataitojen tutkimuksessa (esim. Berman & Slobin, 1994; Strömqvist & Verhoeven, 2011). Sammakkotarina kertoo pojasta, jolla on lemmikkinä sammakko.

Eräänä yönä sammakko karkaa, ja poika lähtee etsimään sitä koiransa kanssa. Monien vaiheiden jälkeen hän löytää sammakon ja vie sen takaisin kotiin.

Ennenaikaisia lapsia koskevan tutkimuksen aineisto on kerätty Oulun yliopistollisen sairaalan lastenkliniikalla osana yliopistotutkija Anneli Ylihervan tutkimusprojektia vuosina 2007–2008. Aineiston keräämiseen osallistuivat Anneli Ylihervan lisäksi logopedian opiskelijat Heidi Peuraniemi ja Johanna Kivelä. Litteraatit lasten kertomuksista teki pro gradu -työtään varten Tampereen yliopiston logopedian opiskelija Riina Peltonen. Kertomukset litteroitiin suomen kielen ortografian mukaisesti analyysin kannalta tarkoituksenmukaiseen, melko yksinkertaiseen muotoon (Peltonen, 2011, s. 25).

Täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomukset keräsivät Hanna Mertanen ja Minna Vaarma Tampereella syksyllä 2014 ja keväällä 2015 pro gradu -työtään varten (Mertanen & Vaarma, 2015, s. 14). Mertanen ja Vaarman (2015) aineistossa oli yhteensä 51 tutkimushenkilöä, joiden ikien keskiarvo oli 5;3. Tallenteet on litteroitu suomen kielen ortografian mukaisesti. Litterointimerkinnöissä on tavoiteltu analyysin kannalta tarkoituksenmukaista tarkkuutta ja melko yksinkertaista muotoa. Puheen prosodiset piirteet ja taukojen kestot on jätetty merkitsemättä, eikä äännevirheitä ole otettu huomioon.

Molempien aineistojen keräämisessä käytettiin samanlaista menetelmää ja niin sanottua naiivi kuuntelija -asetelmaa, jossa lapsi kertoo tarinan kuulijalle, joka ei ikään kuin tunne tarinaa entuudestaan (ks. esim. Liles, 1993). Mertanen ja Vaarman (2015) tutkimuksessa lapsi sai ensin tutustua rauhassa tarinan kuviin, minkä jälkeen häntä ohjeistettiin kertomaan tarina omin sanoin käsinukelle, joka oli toisen tutkijan kädessä. Ylihervan (2002) tutkimuksessa toimittiin muutoin samoin, mutta käsinukkea ei käytetty, vaan tutkija ainoastaan kääntyi pois päin lapsesta. Molemmissa tutkimuksissa pyrittiin kommentoimaan lasten tarinoita mahdollisimman vähän ja neutraalisti, jotta ei vaikutettaisi niihin. Oulun tutkimuksessa tutkijoita ohjeistettiin kannustamaan lapsia etenemään kertomuksessaan esimerkiksi kysymällä, mitä seuraavaksi tapahtuu, jos lapsen ilmaisut olivat kovin suppeita. Molempien aineistojen litteraatit ovat kirjoittajalla ja saatavilla tarvittaessa.

3.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään, onko lauseyhdistysten määrän ja tyyppien sekä ellipsin ja anaforan hallitsemisen välillä eroja keskoslasten ja täysiaikaisena syntyneiden lasten välillä. Koska tutkittavina on vain neljä lapsiparia ja kyse on laadullisesta tapaustutkimuksesta, vertailu on yksityiskohtaista ja tapauskohtaista.

Aluksi tarkastelen neljän ennenaikaisena syntyneen lasten kertomuksia, ja jatkan sitten käsittelemällä verrokkilasten kertomuksia. Käsittelem ensin lauseyhdistyksiä ja ellipsin käyttöä ja sitten anaforaviittauksia kertomuksissa. Lauseyhdistysten käsittelyssä etenen additiivisista monimutkaisempiin lauseyhdistyksiin.

3.3.1 Lauseyhdistysten ja ellipsien analyysi

Teoreettisena lauseyhdistysten tarkastelun viitekehyksenä käytin Anneli Liekon (1992) tutkimusta lapsen lauseyhdistyksen kehityksestä. Aineiston analysoimiseksi etsin ja luokittelin lasten litteroiduista kertomuksista kaikki lauseyhdistykset ja yhdistin ne *Sammakkokertomuksen* kuviin. Osaa kandityötä varten analysoimistani lauseyhdistystä tarkensin kuunneltuani saatavilla olleet täysiaikaisten lasten kertomusten tallenteet. Jätin analyysistä pois kertomukseen kuulumattomat lapsen tuottamat ilmaukset (esimerkiksi *hei sit mä laitan sen sitte takasi tähän kohtaan*). Jos lapsi teki kertomuksessaan korjauksen, eli esimerkiksi vaihtoi konjunktion toiseksi kesken lauseen, analysoin lauseyhdistyksen korjatun konjunktion mukaan.

Seuraavaksi luokittelin kertomuksista löytyneet lauseyhdistykset Liekon (1994) esittämän luokittelun mukaan ja laskin eri lauseyhdistysten määrät kertomuksissa. Lauseyhdistysten tulkinnassa olennaisinta on niiden merkitys, ei niinkään käytetty konjunktio tai konnektiivi. Sama konjunktio saattaa nimittäin saada eri yhteyksissä erilaisia merkityksiä, ja samoja konjunktioita voidaan käyttää eri tehtävissä lauseissa (Lieko, 1992, s. 27).

Lopuksi vertasin kertomuksissa esiintyneitä lauseyhdistyksiä laadullisesti ja määrällisesti. Kvantitatiivisessa tarkastelussa siis laskin lauseyhdistysten kokonaismäärän ja vertasin määriä ennenaikaisena syntyneiden lasten ja heidän verrokkiensa kertomuksissa. Kvalitatiivisessa tarkastelussa tarkastelin, millaisia lauseyhdistyksiä kertomuksissa esiintyi. Tarkastelin myös, millaisia eri lauseyhdistystyyppien kokonaismäärät ovat näissä ryhmissä.

Lauseyhdistysten määrittelyssä tukeudun VISK:in määritelmään yhdyslauseista (ks. luku 1.3.1).

Luokittelen lauseyhdistyksiksi siis:

- 1) kahdesta tai useammasta rinnasteisesta päälauseesta muodostuvat yhdyslauseet, jotka voivat sisältää kaikki lauseenjäsenet tai ellipsin.
- 2) päälauseen ja sivulauseen/sivulauseet.

Joissakin tapauksissa rajanveto additiivisen lauseyhdistyksen ja tekstuaalisen lisäyssuhteen välillä oli tulkinnallista. Pääsääntöisesti luokittelin additiivisiin lauseyhdistyksiin lauseyhdistykset, joiden

lauseet ovat samaa modaalista lausetyyppiä⁵. Additiivisista lauseyhdistyksistä olen siis jättänyt pois sellaiset kahden lauseen muodostamat rakenteet, joissa lauseet ovat modaaliselta lausetyypiltään erilaiset, kuten väitelause ja kysymyslause yhdistettyinä toisiinsa *ja*-sanalla. Tällöin kyse on tekstuaalisesta lisäyssuhteesta, ei lauseyhdistyksestä. Kahta eri peruslausetyyppiä eli syntaktista lausetyyppiä olevia lauseita voi kuitenkin rinnastaa *ja*-konjunktioilla (esimerkiksi eksistentiaalilauseen ja intransitiiviilauseen) (Kalliokoski, 1989, s. 27).

En ole myöskään luokitellut lauseyhdistyksiksi *ja*-sanalla alkavia lauseita, vaan pidän niitä tekstuaalisina lisäyssuhteina. Puheessa yleistä *ja (sitten)*-ilmausta lauseen alussa voidaan pitää merkinä siitä, että kertoja siirtyy kertomaan seuraavasta kuvasta (ks. Kalliokoski, 1989, s. 233). Koska nämä yhdyslauseet täyttävät edellisessä kappaleessa esitetyn yhdyslauseen määritelmän (kohta 1), olen toisin kuin Saarinen (2018, s. 25) luokitellut lauseyhdistyksiksi myös luettelomaiset pitkät lauseketjut, joissa on useita rinnastettuja päälauseita. Olen kuitenkin pitänyt mielessä, että tämän kaltaiset rakenteet voitaisiin luokitella myös konnektiiveilla tehtäviksi tekstuaalisiksi lisäyssuhteiksi. Määritelmäni lauseyhdistyksestä on näin ollen väljempi kuin Saarisen (2018) esittämä määritelmä. Konjunktioilla *ja-sitten* yhdistetyt lauseet olen luokitellut temporaalisiksi peräkkäisiksi lauseyhdistyksiksi, koska ne merkitsevät selvästi temporaalista suhdetta.

Osa lasten kertomuksissa esiintyneistä lauseyhdistyksistä ei ollut mahdollista luokitella yksiselitteisesti kuuluvaksi mihinkään lauseyhdistystyyppiin. Tällöin käsittelin ne niiden lauseyhdistysten yhteydessä, joita ne muistuttavat, ja tarkensin, millä tavalla ne poikkeavat varsinaisista lauseyhdistyksistä.

Jatkossa viittaa lauseyhdistykseen kirjainyhdistelmällä ly. Numerot suluissa lauseyhdistysten perässä viittaavat Sammakkokertomuksen kuviin. Selvyuden vuoksi olen myös numeroinut kertomuksessa esiintyvät lauseyhdistykset (esim. ly1). Välillä käytän lyhennettä ly myös niistä lauseyhdistysten kaltaisista rakenteista, joita on vaikea yksiselitteisesti luokitella mihinkään lauseyhdistystyyppiin, mutta jotka kuitenkin muistuttavat jotakin tiettyä lauseyhdistystä. Lyhenne L viittaa tästedes lapseen ja T tutkijaan.

Koska ellipsit esiintyvät useimmiten yhdyslauseissa, käsittelin ne lauseyhdistysten yhteydessä. Tarkastelin lauseyhdistyksistä ensin lauseyhdistyksiä, joissa ei ole ellipsiä, ja sitten lauseyhdistyksiä,

---

⁵ Modaalisilla lausetyypeillä ilmaistaan keskeisiä puhefunktioita (VISK, § 886). Niitä ovat deklaratiiivinen eli väitelause, interrogatiivinen eli kysymyslause ja imperatiivinen eli käskylause. Myös eksklamatiivinen eli huudahduslause voidaan erottaa omaksi lausetyypikseen. Syntaktisilla eli peruslausetyypeillä taas tarkoitetaan luokittelua sen mukaan, mitä jäseniä lauseeseen kuuluu verbin lisäksi (VISK, § 891). Esimerkiksi transitiiviilauseeseen kuuluu predikaatin lisäksi subjekti ja objekti.

jotka sisältävät ellipsin. Ellipsien analysoimiseksi etsin lasten kertomusten lauseyhdistyksistä kaikki ellipsit ja jaoin ne nominaalisiin ja verbiosan ellipseihin (ks. luku 1.3.2.). Lopuksi vertasin ellipsejä laadullisesti ja määrällisesti ennenaikaisena syntyneiden lasten ja verrokkiryhmän lasten välillä. Ellipsiä merkitsen $\emptyset$ -merkillä.

3.3.2 Anaforaviittausten analyysi

Anaforaviittausten analysointia varten laskin kertomuksista poikaan, koiraan ja sammakkoon kohdistuvat substantiivi ja pronomini viittaukset. Tutkin myös, millaisia pronomineilla tehtyjä viittausketjuja kertomuksissa oli.

Koskinen (2012) tarkasteli viittaamista pisteyttämällä lasten sammakkokertomuksissa tekemiä viittauksia asteikolla 0–2. Hänen tutkimuksessaan 0 pistettä sai tulkinnanvarainen viittaus, josta kuulija ei tiennyt, ketä sillä tarkoitettiin. Yhden pisteen arvoinen oli viittaus, josta kuulija pystyi ymmärtämään tai päättelemään, mihin tarinan aiemmin esitellyistä toimijoista sillä viitattiin. Yhden pisteen viittaus ei kuitenkaan ollut täysin odotuksenmukainen, ja jokin toinen ilmaus olisi tarkoituksenmukaisempi. Kahden pisteen viittaus oli odotuksenmukainen ja selkeästi tulkittavissa oleva viittaus, josta kuulija tietää, mihin toimijoista sillä viitataan.

Klecan-Akerin ja Colsonin (2009) mukaan nominiviittausten jälkeen pronomini viittausta voi käyttää kahdessa virkkeessä tai lauseessa, minkä jälkeen nomini täytyy toistaa. Jos näin ei tapahdu, viittaus ei ole odotuksenmukainen. Ei-odotuksenmukainen on myös viittaus, josta kuulija ei voi tietää, mihin tai keneen pronomini viittaa. Koskisen (2012) luokittelussa viittaus oli yhden pisteen arvoinen, vaikka substantiiviin viitattiin pronominilla enemmän kuin kaksi kertaa, jos kuulija pystyi silti ymmärtämään, mihin toimijoista sillä viitattiin. Koska samojen substantiivien toistaminen peräkkäisissä lauseissa kertoo kehittymättömästä viittaustaidosta, myös useat peräkkäiset substantiivi viittaukset luokiteltiin yhden pisteen viittauksiksi. Koskinen (2012) laski myös vertailuluvun, joka saatiin jakamalla saatu pistemäärä kertomusten mahdollisella maksimipistemäärällä.

Koska oma tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, en pisteytä viittauksia tai laske vertailulukuja lasten kertomusten viittauksista. Kiinnitän analyysissä kuitenkin huomiota samoihin asioihin, jotka tulevat esiin Koskisen (2012) kolmiportaisessa luokittelussa: Tarkastelen siis, onko viittaus oletuksenmukainen ja selkeä vai tulkinnanvarainen ja kuinka monta kertaa pronominilla viitataan referenttiin ennen kuin substantiivi toistetaan. Viittausketjulla tarkoitan sellaista anaforista viittaussuhdetta, jossa substantiiviin viitataan pronominilla myöhemmin lauseessa. Käsittelen myös

ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa esiintyneitä subjektittomia rakenteita, joissa on pelkkä verbi ilman subjektia. Merkitsen esimerkeissä korrelaattia hakasuluilla ja referenttiä lihavoinnilla. Esimerkkien selventämiseksi olen merkinnyt tulkitsemani referentin myös suluilla korrelaatin perään epäselvissä tapauksissa.

4 TULOKSET

4.1 Lauseyhdistykset ja ellipsit ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa

4.1.1 Veeran kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Veera muodostaa kertomuksensa enimmäkseen Sammakkokertomuksen kuvien pohjalta kertomalla suoraan niistä. Hänen kerrontansa muistuttaa nuoremman lapsen kerrontaa, jossa lapsi kertoo tarinan vain kuviin tukeutuen ja niiden pohjalta (ks. luku 1.1). Vaikuttaa siltä, että Veeran on vaikea keskittyä kerrontatehtävään, sillä hän käy esimerkiksi välillä katsomassa, missä hänen äitinsä on. Kertomuksessa monet lauseet jäävät myös kesken. Kertomuksen aikamuoto on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta preesens. Jotta tarina saadaan kerrottua, tutkija johdattelee ja auttaa Veeraa kertomisessa. Kertoessaan tämä puhuttelee usein tutkijaa *kato*-sanalla (po. *katso*):

T: ahaa ja mitäs täällä
L: *kato nyt loikkaa*

Lapsen on ikään kuin vaikea käsittää tehtävän kerronnallinen luonne. Hän vaikuttaa pitävän tilannetta kommunikatiivisena ja interaktiivisena tehtävänä, mikä on usein tyypillistä noin 3-vuotiaille lapsille (Berman & Slobin, 1994, s. 84). Välillä Veeran kerronta muodostuu pelkästään vastaamisesta tutkijan esittämiin kysymyksiin, kuten käy ilmi seuraavasta esimerkistä:

T: o ou (.) no entäs sitte (.) mitä nytte tapahtuu
L: *se tippu*
T: kuka tippu
L: *puusta tuo: (---)*

Veeran kertomuksessa esiintyy ainoastaan kaksi varsinaista lauseyhdistystä, jotka ovat molemmat yksinkertaisia additiivisia, rinnastuskonjunktioilla *ja* muodostettuja kahden lauseen rakenteita (konjunktiot korostettu). Ensimmäisessä yhdyslauseessa on eri subjektit ja jälkimmäisessä subjektin ellipsi.

ly1. (.) *ne on kummatkin ilosia niin ja (---) ja tuo kuulee sen raakkumiseen* (19)

ly2. *no jä: otti yhen pienen sammakon ja ∅ vilkuttaa* (24)

Ly1 viittaa sammakotarinan kuvaan 19 (ks. liite 1), jossa poika ja koira ovat istuvat lammikossa pudottuaan siihen jyrkän teeltä. Pojan kasvoilla on iloinen ilme, ja hän nostaa kätensä korvalleen kuin kuulisi jotakin mukavaa. Ly1:n kaksi lausetta eivät ole samaa syntaktista lausetyyppiä: ensimmäinen lause on kopulalause ja jälkimmäinen objektin saava transitiivilause. Modaaliselta lausetyypiltään molemmat lauseet ovat kuitenkin väite- eli deklaratiiivilauseita, joten niiden voidaan katsoa muodostavan additiivisen lauseyhdistyksen.

Sammakotarinan viimeiseen kuvaan (24) viittaavassa ly2:ssa poika pitää kädessään pientä sammakkoa ja vilkuttaa koiran kanssa pois lähtiessään muille sammakoille, jotka jäävät istumaan puunrungon päälle. Virkkeen subjektina on tarinan päähenkilö poika, jota ei kuitenkaan ilmaista eksplisiittisesti. Lauseet esittävät kaksi tapahtumaa (poika ottaa sammakon + poika vilkuttaa) samanaikaisina eli simultaanisina. Kyseessä on selvä additiivinen lauseyhdistys, jossa on myös tarinan ainoa elliptinen rakenne: ensimmäisen lauseen subjekti poika on myös jälkimmäisen lauseen subjektina. Ellipsin käyttö voikin olla yksi varhaisista simultaanisuuden ilmauksista jo 3-vuotiailla (Aksu-Koç & von Stutterheim, 1994, s. 417). Ellipsi on epätyypillinen, koska ensimmäisessä lauseessa ei mainita subjektia *poika*. Erikoista on se, että rakenteen kaksi lausetta ovat eri aikamuodoissa: ensimmäinen imperfektissä ja jälkimmäinen preesensissä.

Additiivisiin tekstuaalisiin lisäyssihteisiin kuuluvat sellaiset kahden (tai useamman virkkeen) rakennelmat, jotka eivät ole lauseyhdistyksiä, mutta, joissa kuitenkin yhdistetään kaksi lausetta toisiinsa. Veeran kertomuksessa esiintyy yksi *ja*-konnektiivilla alkava virke, jonka sisällä on myös *ja-sitten*-liitos:

ja koira haukkuu (9) (.) ja sitte
(.) ja sitte (.) miks tuo pitää nokkaa(.) (10)

Virke viittaa kertomuksen kuviin 9 ja 10. Kuvassa 9 poika kurkistaa maassa olevaan myyränkoloon koiran samalla haukkuessa mehiläispesää. Kuvassa 10 kolosta on tullut esille myyrä, ja poika pitelee nenäänsä⁶ kuin siihen olisi sattunut.

Kuten edellä jo todettiin, lauseen alussa *ja*-sanaa käytetään varsinkin kerronnassa yhdistämään uutta ilmausta aiemmin sanottuun, ja kerronnassa *ja (sitten)* -konjunktioilla osoitetaan usein kertomuksen osien yhteen liittymistä ja kertomuksen jatkumista (Kalliokoski, 1989, s. 172). Veeran kertomuksessa *ja* esiintyy tässä funktiossa kuitenkin vain yhdessä kohdassa. Veera aloittaa additiivisen lauseyhdistyksen muodostaminen *ja sitten*-konjunktioilla, mutta keskeyttää sen ja muuttaa tutkijaa puhuttelevaksi miksi-kysymykseksi *Miks tuo pitää nokkaa*. Lapsi ikään kuin unohtaa kyseessä

---

⁶ Lapsi käyttää nenästä murren sanaa *nokka*.

olevan tarinankerrontatilanteen ja vaihtaa kerronnan vuorovaikutteiseen keskustelutyylisiin. Hän ei myöskään onnistu liittämään kertomukseensa kuvien molempia hahmoja, poikaa ja koira. Ensimmäisessä lauseessa toimijana on vain koira, ja pojan samanaikainen toiminta jää kokonaan kuvailematta. Toisessa lauseessa lapsi taas siirtyy kertomaan pojasta, jota ei ollenkaan maininnut aiemmin samassa virkkeessä. Kerronta on siis melko poukkoilevaa. Simultaanisuuden ilmaiseminen vaikuttaa olevan haastavaa tälle lapselle (ks. Aksu-Koç & von Stutterheim, 1994).

Kertomuksessa on myös toinen rinnastuskonjunktioilla muodostettu virke, joka ei kuitenkaan ole täydellinen additiivinen lauseyhdistys. Virkkeestä tuntuu puuttuvan jotakin:

rakastaa (.) ja sammakkolapsia (.) (22, 23)

Esimerkki viittaa sammakkotarinan lopussa olevaan tilanteeseen, jossa poika ja koira löytävät puunrunon takaa rakastuneen sammakkopariskunnan ja pieniä sammakkolapsia. Virkettä on paikallaan tarkastella yhdessä tutkijan puheenvuorojen kanssa (lapsen vuorot on korostettu):

T: mitä ne sitte tekkee

no (.) kato ite lopusta

T: no kerropa mitä tässä tapahtuu

rakastaa (.) ja sammakkolapsia (.)

T: mitä ne löysi

sammakkolapsia

Esimerkissä Veera rakentaa tarinaa tutkijan avustuksella eikä luultavasti onnistuisi siinä ilman apua. Virke alkaa verbillä *rakastaa*, jonka yhteydessä ei kuitenkaan ole mainittu subjektia. *Rakastaa*-verbi yhdistyy rinnastuskonjunktioilla *ja* nominiin *sammakkolapsia*, mikä voisi viitata joko siihen, että kuvassa on sammakkolapsia tai siihen että sammakkopariskunta rakastaa lapsiaan. *ja*-konjunktioista huolimatta virke ei ole additiivinen lauseyhdistys. Sitä voisi pitää tekstuaalisena rinnasteisena lisäyssihteena, jolloin sen voisi tulkinta seuraavasti: (Sammakkopariskunta) *rakastaa* (toisiaan) *ja* (kuvassa on myös) *sammakkolapsia*. Virke olisi kuitenkin myös mahdollista tulkita additiiviseksi lauseyhdistykseksi, jolloin sen merkitys olisi: (Sammakkopariskunta) *rakastaa* (toisiaan) *ja sammakkolapsia*. Molemmissa tapauksissa taustalla olisi ollut ajatus yhdistää kaksi lausetta yhdyslauseeksi, mutta lapsi ei ole onnistunut siinä.

Kehysliitoksia tai spesifioivia lauseyhdistyksiä ei esiinny Veeran kertomuksessa. Hän kuitenkin yhdistää kolme kertaa *että*-konjunktioita nominiin *sammakko* kertoessaan sammakon etsimisestä. Kaikki kolme rakennetta viittaavat kuviin, joissa poika huutaa sammakkoa etsien ensin ikkunasta (5), sitten puun kolosta (11) ja lopuksi kiven päältä (14):

no: (.) yrittää huutaa että (.) 'sammakkoo' (5),

(.) *se huutaa tosta* (.) **että sammakkoo** (11)
huutaa et 'sammakkoo: (14).

Yleiskonjunktio *että* lauseiden välissä ilmaisee, että konjunktioilla alkava lause on edellisen lauseen osa, lauseenjäsen tai määrite eri tyyppisissä rakenteissa (VISK, § 816). Kolmessa Veeran *että*-konjunktioilla muodostamassa rakenteessa nomini *sammakko* on päälauseen objektina. Päälauseen verbi on kommunikatiivinen (Lieko, 1992, s. 236, 242). Kommunikatiivisella verbillä tarkoitetaan (kehysliitoksissa) verbiä, joka ilmaisee sanallista tai ei-sanallista viestintää. *Huutaa*-verbin lisäksi muita kommunikatiivisia verbejä ovat esimerkiksi *sanoa*, *kertoa* ja *näyttää*.

Näitä rakenteita ei kuitenkaan voitane pitää kehysliitoksina (tai spesifioivina lauseyhdistyksinä), koska *että*-konjunktin jälkeen tulevasta osasta puuttuu finiittinen verbi (Lieko, 1992, s. 232). Rakennetta voisi ajatella ellipsinä (se huutaa että sammakko, missä olet?) (ks. Rinta- Homi, s. 41). Kyseessä voisi mahdollisesti olla myös murteeseen liittyvä rakenne, tai sitten virkettä voisi pitää suorana tai epäsuorana esityksenä, jossa lapsi joko referoi suoraan kertomuksen päähenkilön puhetta tai kertoo omin sanoin, mitä henkilö sanoo. Seuraavassa lauseyhdistystä muistuttava virkkeessä on aineksia additiivisesta ja temporaalisesta lauseyhdistyksestä:

koi poika tippu (.)**ku se** (.)**toi ja ku se voi koira tippuu järveen** (17, 18)

Virke viittaa kuviin 17 ja 18, joissa poika ja koira tippuvat alas jyrkänteeltä lammikkoon pojan jouduttua vahingossa hirven sarville. Veera aloittaa virkkeen sanalla *koira*, joka kuitenkin jää kesken (*koi-*), ja jatkaa sitten valitsemalla subjektiksi pojan (*poika*). Päälauseen predikaatti on imperfekti *tippua* verbistä. Päälauseen tulkinta voisi olla joko *Poika ja koira tippuivat* tai *Koira eikun poika tippui*. Luultavasti lapsi on kuitenkin hakenut ensimmäistä vaihtoehtoa, koska kuvassa sekä poika että koira putoavat jyrkänteeltä lammikkoon.

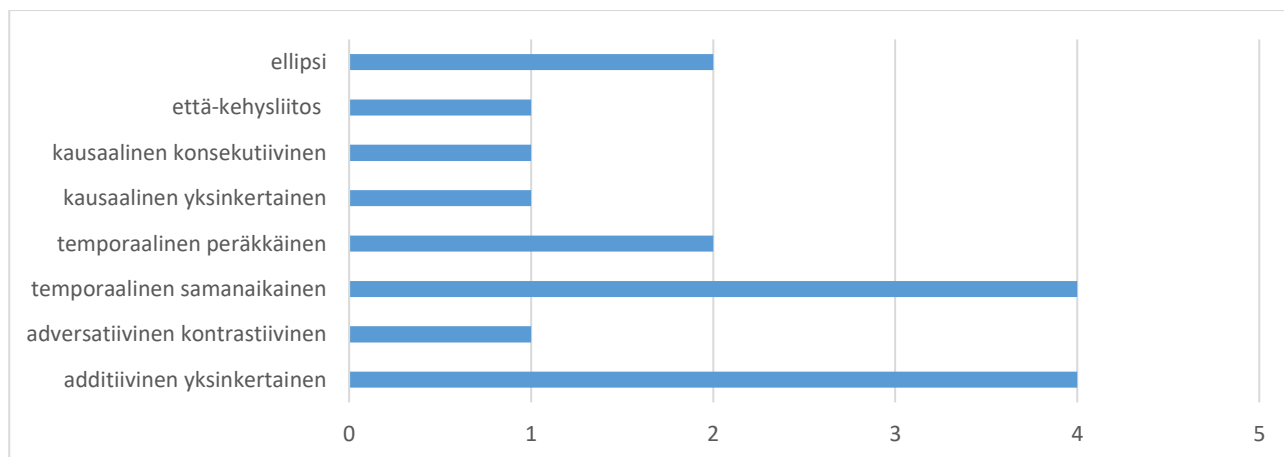
Päälausetta seuraa alisteinen *kun*-konjunktioilla alkava sivulause **ku se** (.)**toi ja ku se voi koira tippuu järveen**, joka on kuitenkin merkitykseltään epäselvä. *voi*-sana on mahdollista tulkinta joko *voida*-verbin yksikön 3. persoonan muodoksi tai huudahdukseksi (*Voi!*). Jälkimmäisessä tapauksessa *kun*-konjunktioilla alkava temporaalinen sivulause keskeytyisi ja lapsi siirtyisi 3-vuotiaille tyypilliseen deskriptiiviseen kerrontatyyliin (*Voi! Koira tippuu järveen*) (ks. Berman & Slobin, 1994). Tähän viittaa aikamuodon vaihtuminen imperfektistä preesensiin. Toisaalta *voi*-sanana jälkeen ei ole taukoa, mikä viittaisi siihen, ettei kysymyksessä ole huudahdus. Joka tapauksessa Veera ikään kuin yrittää muodostaa *kun*-konjunktioilla alkavaa temporaalista sivulausetta, mutta epäonnistuu muodostamaan merkitykseltään järkevän kokonaisuuden. Tämä esimerkki osoittaa selvästi, että Veeralla on

syntaksin prosessoinnin vaikeuksia. Pitkien yhdyslauseiden muodostaminen vaikuttaa olevan hänelle vaikeaa.

Veeran kertomuksessa on paljon yksinkertaisia lauseita ja vain vähän varsinaisia lauseyhdistyksiä. Kertomuksessa esiintyy myös rakenteita, joita ei voi helposti luokitella mihinkään lauseyhdistystyyppiin. Kertomuksessa on yksi ellipsinkaltainen rakenne, joka ei kuitenkaan ole varsinainen ellipsi.

4.1.2 Eliaksen kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Eliaksen kertomuksessa lauseyhdistyksiä on yhteensä 14. Eniten kertomuksessa on additiivisia yksinkertaisia lauseyhdistyksiä ja temporaalisia samanaikaisia lauseyhdistyksiä. Eliaksen kertomuksessaan käyttämät lauseyhdistykset ja ellipsit on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. Eliaksen kertomuksessa esiintyneet lauseyhdistykset ja ellipsit

Käsittelen ensin lauseyhdistykset, joissa ei ole ellipsiä ja sen jälkeen lauseyhdistykset, jotka sisältävät ellipsin. Kertomuksessa on yksi additiivinen lauseyhdistys, jossa lauseilla on eri subjektit:

ly3. *sitte tuo poro vei tuon (.) lapsen ja tuo koira juoksi (.) karkuun (15, 16)*

Ly3:ssä Elias kertoo kuvista 15 ja 16, joissa poika joutuu vahingossa hirven (poron) sarville ja poro lähtee juoksemaan poika mukanaan. Samanaikaisesti koira juoksee kohti jyrkännettä. Lauseissa on eri subjektit, *tuo poro* ja *tuo poika*, ja molemmissa lauseissa on myös eri verbit (*vei* ja *juoksi*) predikaatteina. Molemmat yhdyslauseen osalauseet ovat siis rakenteeltaan täydellisiä subjektin ja predikaatin sisältämiä lauseita. Rinnastuskonjunktio *ja* yhdistää nämä kaksi lausetta additiiviseksi yhdyslauseeksi (ks. luku 1.3).

Muissa kahdessa additiivisessa lauseyhdistyksessä on ellipsit. Molemmissa on myös temporaalinen samanaikainen lauseyhdistys.

ly4. *no ko tuo (4) koira katto tuota sammakkoa ja tuo poikakin Ø ni tuo (.) sammakko hymyili (1)*

ly5. *ja sitte tuo ku (.) tuo (.) poika pani tuon että tuo koira otti otti te takati tuon koiran mukaan ja Ø lähti metsään (7, 8)*

Ly4 viittaa tarinan ensimmäiseen kuvaan, jossa poika ja koira katsovat lasipurkissa olevaa sammakkoa. Temporaalisen *kun (ko)*-konjunktiolla alkavan lauseyhdistyksen voisi käsittää kuvaavan temporaalista samanaikaista toimintaa, mutta sen olisi mahdollista tulkita myös kuvaavan temporaalista peräkkäistä toimintaa tai kausaalista toimintaa, jolloin sammakon hymyily olisi seurausta siitä, että poika ja koira tarkkailevat sitä. On kuitenkin mahdotonta tietää, mitä kolmesta vaihtoehdosta lapsi on tosiasiallisesti tarkoittanut (ks. Aksu-Koç & von Stutterheim, 1994). Ensimmäisen lauseen subjektina on *koira* ja jälkimmäisen finiittiverbin ellipsillä (ks. VISK, § 1187) liitetty *poika*. Finiittiverbin ellipsiin sisältyy tässä myös objekti *tuota sammakkoa*. Ellipsillä kertoja ilmaisee tapahtuman samanaikaisuutta: sekä koira että poika katsovat yhtä aikaa sammakkoa.

Ly5 kuvaa tilannetta, jossa poika aloittaa sammakon etsimisen huhuilemalla metsässä sen jälkeen, kun koira ensin on tippunut ikkunasta lasipurkki päässään (kuvat 7 ja 8). Kuulija voi päätellä yhdyslauseen merkityksen mahdollisesti olevan 'poika otti koiran mukaan ja lähti metsään'. Jää kuitenkin epäselväksi, mikä on ly4:n alussa olevan temporaalisen *kun*-konjunktiolla alkavan lauseen merkitys (*ja sitte tuo ku (.) tuo (.) poika pani tuon että tuo koira otti otti te takati tuon koiran mukaan*). Ly5 sisältää subjektin ellipsin: ensimmäisen lauseen subjekti *poika* puuttuu jälkimmäisestä lauseesta: Subjektin ellipsiä käytetään tässä tyypillisessä funktiossaan, kun ensimmäisen lauseen teemana olevasta subjektista puhutaan uudestaan samassa yhdyslauseessa (Visk, § 1180). Yhdyslauseen kahdella lauseella on siis tässä yhteinen subjekti *poika*. Edellä käsiteltyjen ly4:n ja ly5:n lisäksi temporaalinen samanaikainen ly esiintyy seuraavissa yhdyslauseissa:

ly6. *ko tuo poika nukku ni tuo sammakko meni pois [...] (2, 3) niin tuo (.) poika heti huusi että sammakko on mennyt pois (4)*

ly7. *ja sitte ku tuo poika katto (---) sammakkoa ni se kahto ulo se katto ulkoota ku se mut sitä ei mistää löytynyt (5)*

ly8. *sitte tuli (.) pöllö ku tuo poika työnsi (---) poika työnnettiin pöllökoloo (11,12)*

Nämä lauseyhdistykset kuvaavat kaksi tilannetta samanaikaisina eli simultaanisina (ks. Aksu-Koç & von Stutterheim, 1994). Ly6:ssa ensimmäisessä lauseessa kuvattu pojan nukkuminen (*ko tuo poika*

nukku) esitetään taustaksi tarinaa eteenpäin vievälle tapahtumalle eli sille, että sammakko karkaa purkista pojan nukkuessa (**ni tuo sammakko meni pois**). Kyseisessä yhdyslauseessa on myös Eliaksen tarinan ainoa kehysliitos, joka on muodostettu *että*-konjunktiolla. Kehysliitos muistuttaa edellä käsiteltyä Veeran tuottamaa *että*-konjunktiolla muodostettua rakennetta (*se huusi että sammakko*), mutta eroaa siitä siinä, että alisteisessa lauseessa on finiittiverbi partisiipin perfektissä (*on mennyt pois*).

Ly7:ssa alisteisen *kun*-lauseen kuvaama toiminta (*ja sitte **ku tuo poika katto** (---) sammakkoa*) on myös samanaikaista kuin päälauseen esittämä toiminta. Lauseyhdistys on kolmiosainen, sillä sen loppuun yhdistyy myös *mutta*-konjunktiolla muodostettu kontrastiivinen adversatiivinen lause. Tämä on ehkä hiukan yllättävää, koska kolmen lauseen yhdistäminen samaan yhdyslauseeseen on harvinaista esikouluikäisillä (Berman & Slobin, 1994, s. 542). Suurin osa 3–6-vuotiaista lapsista yhdistää keskenään korkeintaan kaksi lausetta. Virkkeessä on myös ylimääräinen *ku se*, ikään kuin lapsi olisi aloittanut temporaalisen lauseyhdistyksen, mutta jättänyt sen kesken.

Ly8:n voi käsittää paitsi temporaaliseksi peräkkäiseksi myös kausaaliseksi lauseyhdistykseksi. Jos virkettä tarkastelee yhteydessä sitä edeltävään virkkeeseen, se vaikuttaa selvemmin kausaaliselta:

*ni (.)tuli kärpäset tuosta puusta -sitte tuli – sitte tuli (.) pöllö **ku tuo poika työnsi** (---) poika työnnettiin pöllökolo (.) sitte tulee tuo pöllökolo*

Ly8:aa edeltävä virke *ni (.)tuli kärpäset tuosta puusta* viittaa selvästi kuviin 11 ja 12, jossa pesästäään ärsytetyt ampieiset alkavat jahdata koiraa. Ly9 voisi siten viitata samoihin kuviin 11 ja 12. Ly:n merkitys voisi siis olla kausaalinen: 'sitten tuli pöllö, koska poika työnsi kätensä pöllökoloon'. Jos ly käsitetään kausaaliseksi, siinä seuraus (pöllö tuli esiin) esitetään ennen syytä (poika työnsi [kätensä] pöllökoloon), mikä onkin nuorempien kertojien tyypillisin kausaalisuuden esittämisjärjestys (Berman & Slobin, 1994, s. 546). Ly9 voitaisiin kuitenkin tulkita myös temporaaliseksi peräkkäiseksi lauseyhdistykseksi, jolloin sen merkitys olisi 'kun poika työnsi (kätensä) pöllökoloon, sieltä tuli pöllö'. Kertomuksessa on myös yksi merkitykseltään yksiselitteisesti temporaalinen peräkkäinen lauseyhdistys:

ly9. *ni ne tippu ja sitte tuo (---) se tippui sitte ne ku meni tuonne sitte ne meni tuoho tukkei ja sit ne meni tukis tuolla oli niitä (.) sammakkoja (17–21)*

Ly9 voitaisiin luokitella myös tekstuaaliseksi lisäyssuhteeksi. Rakenteeltaan monimutkainen virke kattaa viisi tarinan kuvaa. Konjunktio *ja sitten* vie tarinaa eteenpäin ja kertoo siirtymisestä seuraavaan kuvaan. *ja sitten*-konjunktion merkitys onkin usein paremminkin temporaalinen kuin additiivinen (Lieko, 1992, s. 70). Kuvassa 17 poika ja koira tipahtavat hirven sarvilta veteen (*ni ne tippu (---) se*

tippui). Kuvissa 19 ja 20 poika istuu vedessä puunrungon vieressä ja kuulee sammakon ääntä (19), kehottaa koiraa kuuntelemaan (20) ja kurkistaa tukin yli. Rakenne *sitte ne ku meni tuonne sitte ne meni tuoho tukkei ja sit ne meni* viitanee luultavasti näihin kuviin. Merkitykseltään virke jää kuitenkin epäselväksi. Jos lapsi tarkoittaa muodolla *tukkei* monikon partitiivia (po. *tukkeja*), se ei tunnu sopivan lauseen merkitykseen, johon kävisi paremminkin allatiivi (*tukille*). Tarinan viimeisistä kuvista (22, 23, 24) Elias kertoo eksistentiaalilauseella *tuolla oli niitä (.) sammakkoja ni ne sammakot (---)*. On epäselvää, kuuluuko sana *tukis* eksistentiaalilauseeseen: *[tukis tuolla] [oli] [niitä] (.) [sammakkoja]/ni [ne sammakot] vai ja [sit] [ne] [meni tukis] / [tuolla] [oli] [niitä] (.) [sammakkoja]*. Rakenteen merkitys jää siis paljon kuulijan päättelyn ja mielikuvituksen varaan.

Eliaksen tarinassa on myös yksi kausaalinen konsekutiivinen lauseyhdistys:

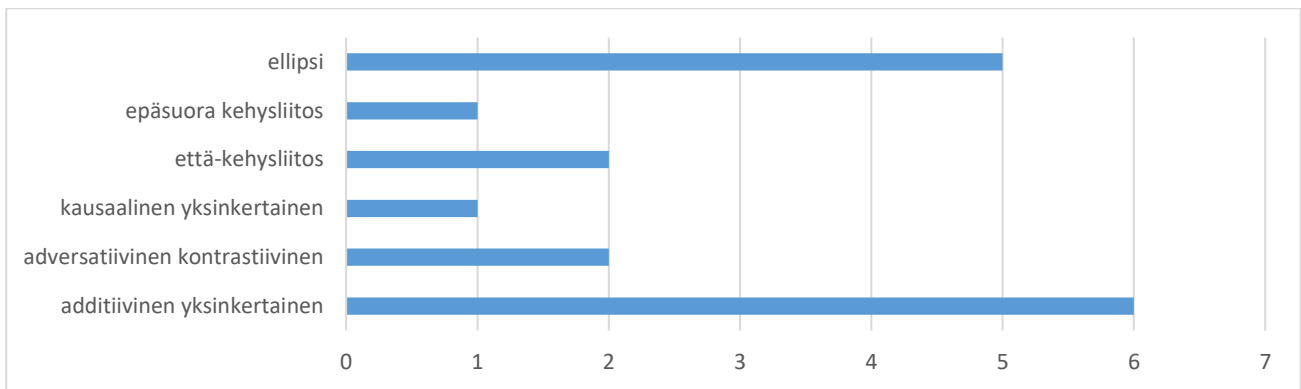
ly10. *tu poika huusi se huusi tuota sammakkoa ni (.)tuli kärpäset tuosta puusta (8)*

Konsekutiivisessa suhteessa syy esitetään ennen seurausta (VISK, § 1128). Tyypillisin konsekutiivisen suhteen ilmaisin on *niin että*. Lyl 1:ssa konsekutiivinen suhde on ilmaistu pelkästään sanalla *ni* 'niin'. Pojan huutaminen esitetään siis syyksi sille, että kärpäset (ampiaiset) tulevat. Eliaksen tulkinta kuvan esittämästä tilanteesta on poikkeuksellinen: ampiaiset eivät tule puusta, koska poika huutaa, vaan ne luultavasti on piirretty kuvaan ennakoimaan seuraavaa episodua, jossa koira pudottaa ampiasispesän ja ampiaiset lähtevät jahtaamaan sitä.

Eliaksen kertomuksessa on paljon pitkiä monitasoisia virkkeitä, jotka sisältävät useita erityyppisiä lauseyhdistyksiä. Lauseyhdistysten käyttö on monipuolista, mutta ellipsejä kertomus sisältää vain kaksi. Elias kykenee myös tuottamaan kertomuksen itsenäisesti eikä – toisin kuin Veera – tarvitse kertomiseen tutkijan apua. Tutkijan kommentit rajoittuvat lähinnä myötäileviin ilmauksiin, kuten *hmm* ja *hmm joo*.

4.1.3 Oonan kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Oonan kertomuksessa on yhteensä 12 lauseyhdistystä. Kuten edellä käsitellyissä kertomuksissa, myös Oonan eniten käyttämä ly on additiivinen ly, jossa on käytetty rinnastuskonjunktia *ja*. Oonan kertomuksessaan käyttämät lauseyhdistykset ja ellipsit on esitetty kuviossa 2:

KUVIO 2. Oonan kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Seuraavissa kahdessa yhdyslauseessa on eri subjektit. Ne ovat siis esimerkkejä additiivisista lauseyhdistyksistä, joissa ei ole subjektin ellipsiä, vaan sama subjekti toistetaan yhdyslauseen jälkimmäisessä lauseessa.

ly11. *ja se alko taas huutaa ja se niinku ja se putosi ---*(17)

ly12. (9) *he kurkistivat sinne että he n piti olla hiljaa siähän se vili oli eiku se sammakko ja se oli sammakon vierellä* (20, 21, 22, 23)

Ly11 kuvaa pojan putoamista jyrkänteeltä, ja siinä subjekti *se* on toistettu myös jälkimmäisessä lauseessa. Ly12 sisältää myös yhden tarinan *että*-konjunktiolla muodostetusta kolmesta kehysliitoksesta. Se viittaa kirjan neljään viimeiseen kuvaan, joissa poika löytää sammakon perheineen ja vie yhden sammakon mukanaan kotiin. Subjekti sammakko toistetaan jälkimmäisessä lauseessa anaforisella pronomiinilla *se* (ks. tarkemmin luku 4.2.3). Rakennetta voisi pitää myös tekstuaalisena lisäyssuhteena. Muissa additiivisissa lauseyhdistyksissä on subjektin ellipsi:

ly13. *poika sänky ja Ø itkee* (1)

ly14. *ja sil oli pyl (po. pöllö) ja Ø paiskasi pojan koira juoksi* (12)

ly15. (.) *poika meni kivelle ja taas Ø alkoi (.) huutaa ---* (3)

ly16. *se oli vihanen ja Ø paikkasi --- Ø ja koiran myös* (14)

Kaikissa yhdyslauseissa on subjektin ellipsi, jossa ensimmäisen lauseen subjekti jää toistamatta jälkimmäisessä lauseessa. Ly 16:ssa on sekä subjektin ellipsi että finiittiverbin (*paikkasi*, po. paiskasi) ellipsi. Ly18 viittaa kuvaan 17, jossa poika ja koira tipahtavat alas jyrkänteeltä. Ly:n epäselvyyteen vaikuttaa pronomini viittauksen *se* käyttö siten, ettei korrelaattia *hirvi* mainita ollenkaan (ks. luku 4.2.3). *Paikkasi* (po. paiskasi) -verbin yhteydestä puuttuu myös kohde, joka ilmaisisi, mihin hirvi paiskasi pojan.

Oonan tarinassaan käyttämät kolme kehysliitosta on kaikki muodostettu *että*-konjunktiolla. Edellä käsitellyn ly12:n lisäksi tarinassa on kaksi muuta kehysliitosta:

ly17. *poika ihmetteli että missä se on* (3, 4)

ly18. *poika oli vihainen koiralle että purkki hajosi* (7)

Ly17:ta voisi oikeastaan pitää paremminkin epäsuorana kysymyslauseena kuin *että*-konjunktiolla muodostettuna kehysliitoksena, sillä siinä *että* on tavallaan täytesanana. Ly18 sen sijaan on kehysliitos, joka sisältää tunnetilaa kuvaavan verbinlausekkeen *olla vihainen* yhdistettynä *että*-konjunktion. Kehysliitoksissa kehyksenä toimiva verbi on mentaalinen (ks. luku 1.4), kuten myös näissä esimerkeissä, joissa verbit *ihmetellä* ja *olla vihainen* kuvaavat päähenkilön sisäisiä mielentiloja (ks. Lieko, 1992, s. 234). Liekon (1992) aineistossa episteeminen (tietämiseen liittyvä) *ihmetellä*-verbi esiintyy enimmäkseen epäsuorassa kysymyslauseessa (ks. Lieko, 1992, s. 237), kuten myös tässä esimerkissä.

mutta-konjunktiolla muodostetuissa kontrastiivisissa lauseyhdistyksissä on molemmissa ellipsi, jossa subjekti *poika* jätetään toistamatta jälkimmäisessä lauseessa. Ly20:stä tosin puuttuu ilmi pantu subjekti *poika* myös ensimmäisestä lauseesta. Molemmat esimerkit kuvaavat samaa tapahtumaa, sammakon etsimistä tarinan alussa:

ly19. *poika etsi kaikkialta mutta ei löytänyt sitä* (4, 5)

ly20. *etsi kaikkialta mut ei löytänyt sitä* (4, 5)

Kertomuksessa on myös yksi kausaalinen yksinkertainen ly. Se viittaa tarinan viimeiseen kuvaan, jossa poika vie yhden sammakoista takaisin kotiinsa:

ly21. *(.) olit ilosia ku ne sai kotiin* (24)

Kun-konjunktiota on tässä käytetty kausaalisessa, ei temporaalisessa merkityksessä. Ensimmäinen lause ilmaisee asiointilan (Poika ja koira olivat iloisia) ja jälkimmäinen syyn sille (He saivat sammakon kotiin) (Ks. Lieko 1992, s. 142).

Tutkija auttaa Oonaa jonkin verran kertomuksen alkuun saattamisessa, mutta loppua kohden tämä kertoo tarinan melko itsenäisesti. Oona käyttää melko monipuolisesti lauseyhdistyksiä: niitä on hänen kertomuksessaan neljää eri tyyppiä. Subjektin ellipsiä esiintyy sekä additiivisissa että kontrastiivisissa lauseyhdistyksissä.

4.1.4 Annin kertomuksen lauseyhdistykset

Anni tarvitsee paljon tutkijan apua ja suostuttelua tarinan kertomiseen. Aikamuoto on vakiintumaton: preesens ja imperfekti esiintyvät välillä jopa samassa yhdyslauseessa. Annin kertomuksessa on vain yksi lauseyhdistys eikä ollenkaan ellipsejä. Ainoa lauseyhdistys on additiivinen:

ly22. *se vie kupi (6) ja tuossa se otti syliin (7)*

Ly22 viittaa kuviin 6 ja 7, joissa koira tippuu ikkunasta sammakon säilytyspurkki päässään (6) ja poika nostaa koiran syliinsä purkin rikkouduttua (7). Aikamuoto vaihtuu kesken virkkeen preesensistä imperfektiksi, mikä tekee lauseiden välisen liitoksen löyhemmäksi: lapsi ikään kuin kuvailee kahta kirjassa peräkkäin esiintyvää kuvaa. Koska yhdyslauseessa on deiktinen pronomini *tuossa*, vaikuttaa siltä, että lapsi paremminkin kuvailee kirjan kuvaa kuin kertoo tarinaa.

Seuraavaa kahta lausetta voisi pitää implisiittisenä lauseyhdistyksenä, jossa lauseiden välissä oleva konjunktio jää pois. Koska käytössäni ei ole aineiston nauhoitteita, ei kuitenkaan ole mahdollista tietää, onko kyseessä todella implisiittinen lauseyhdistys. Koska implisiittisistä lauseyhdistyksistä puuttuu konjunktio lauseiden välistä, ne tulkitaan lauseyhdistyksiksi taukojen, intonaatiopiirteiden, lauseiden kieliopillisen rakenteen ja asiayhteyden perusteella (Lieko, 1992, s. 28).

se koira meni (.) sammakko on kupissa *naurua* (1)

Kyseessä olevat kaksi lausetta ovat Annin tarinan ensimmäiset lauseet, jotka viittaavat kirjan ensimmäiseen kuvaan. Ensimmäisestä lauseesta puuttuu maininta siitä, mihin koira meni. Luultavasti Anni yrittää sanoa koiran menneen katsomaan purkissa olevaa sammakkoa. Jälkimmäinen lause on jälleen eri aikamuodossa, mikä viittaisi siihen, ettei lauseiden välinen sidos ole kovin tiivis. Jos lauseiden väliin olisi pakko kuvitella jokin konjunktio, se olisi additiivinen *ja*. Nämä kaksi lausetta vaikuttavat kuitenkin enemmän kahdelta peräkkäiseltä yksinkertaiselta lauseelta kuin implisiittiseltä lauseyhdistykseltä.

Annin tarinassa on myös yksi lause, jossa finiittiverbiin *lähti* liittyy infinitiivissä oleva verbimuoto *juokseen*⁷: *koira lähti juokseen*. Tällaista rakennetta ei kuitenkaan voi pitää yhdyslauseena tai lauseyhdistyksenä koska jälkimmäinen verbi on infiniittisessä muodossa (Lieko, 1992, s. 28).

---

⁷ Hämäläis- ja pohjalaismurteissa tyypillinen infinitiivimuoto, josta puuttuu mA-aines (vrt. lähti juoksemaan.) (VISK, § 121).

Annin kertomus koostu enimmäkseen yksinkertaisista lauseista, jotka ovat vastauksia tutkijan kysymyksiin. Tarinassa on vain yksi *ja*-konjunktioilla muodostettu additiivinen lauseyhdistys eikä ollenkaan ellipsejä.

4.2 Anaforiset viittaukset ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa

Analysoin tässä luvussa ennenaikaisena syntyneiden lasten tekemiä viittauksia Sammakkokertomuksen kolmeen tärkeimpään toimijaan eli poikaan, koiraan ja sammakkoon. Aluksi tarkastelen, kuinka lapset viittaavat toimijoihin ensimmäisen kerran, minkä jälkeen käsittelen eri viittaustapoja sekä pronomini- ja substantiivi- viittausketjuja kertomuksissa.

Kun viittaus tarinan toimijaan koostuu pronomini- ja substantiivista, kuten *tuo koira*, olen laskenut sen yhdeksi viittaukseksi. Kuvioissa on esitetty viittaustavat tarinan toimijoihin: NP (nominilauseke), NP + pronomini (esimerkiksi *tuo poika*) tai pronomini (esimerkiksi *se* tai *hän*). Koska mukana on myös monikollisia pronomineja, kuten *ne* tai *molemmat*, viittauksia toimijoihin voi olla enemmän kuin viittauksia NP:llä, NP:llä + pronominilla ja pronominilla.

4.2.1 Veeran kertomukset anaforiset viittaukset

Veera viittaa sammakkoon ensimmäisen kerran pronominilla *se*, mutta vaihtaa sen sitten deiktisen pronominin ja substantiivin yhdistelmäksi (*tämä sammakko*). Kuvien kuvaileminen hallitsee Veeran kertomista, mikä näkyy muun muassa deiktisen pronominin käytössä:

nii että se (.) tämä sammakko karkaa ens yönä

Osoittava kerrontatyylipiiri tulee esille myös koiran esittelyssä, jossa Veera puhuttelee tutkijaa imperatiivimuodolla:

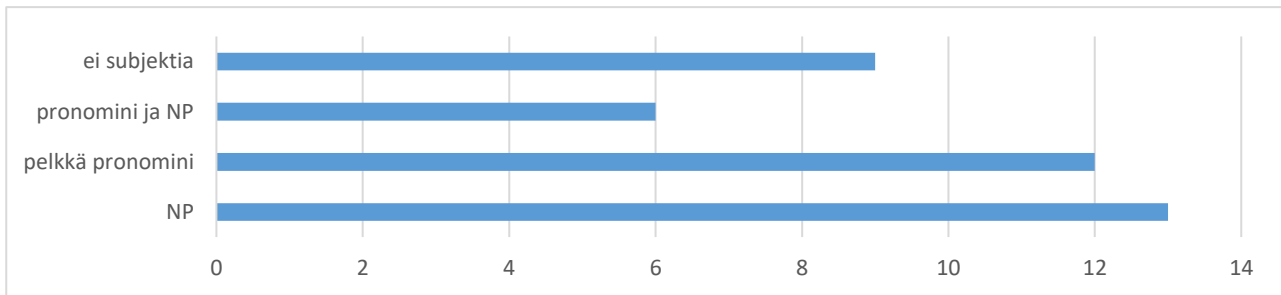
kato koiraa (.) kato koira raukkaa

Veera esittelee koiran ja sammakon itsenäisesti substantiiviviittauksella, mutta pojan esittely tapahtuu tutkijan avustuksella ja Veeran ja tutkijan yhteistyönä. Veera ei tuo poikaa itse tarinaan mukaan vaan vastaa tutkijan kysymykseen:

T: *sil on ruukku päässä mitäs poika tekee*

L: *poika ei auta ja tässä oota*

Veeran tarinassa on 12 pronomini- ja NP-viittausta ja 19 NP-viittausta, joista kuusi on pronominin ja substantiivin yhdistelmiä, kuten *tämä sammakko* tai *tolla koiralla*. Tarinan viittaukset on esitetty kuviossa 3:

KUVIO 3. Veeran tarinan viittaukset substantiivilla, pronominilla ja pronominin ja substantiivin yhdistelmällä.

Veeran vaikuttaa olevan vaikea kertoa niin, että kuulija tietäisi, kenestä tarinan toimijoista on kyse. Tutkija joutuukin usein esittämään tarkentavia kysymyksiä.

L: *[se] tippu*
 T: kuka tippu
 L: *puusta tuo: (---)*

Veeraa käyttää myös viittaustapaa, jossa verbin 3. persoonamuoto ilmaisee, että kyse on yhä samasta toimijasta. Tällöin lauseesta puuttuu subjekti. Tällaisia subjektittomia ilmauksia on Veeran kertomuksessa neljä. Ne ovat kaikki vastauksia tutkijan avustaviin kysymyksiin:

L: *nii että se (.) [tämä sammakko] karkaa ens yönä*
 T: ahaa ja mitäs täällä
 L: *kato nyt loikkaa*

Veeran kertomuksessa on kolme viittausketjua, joissa kaikissa on tutkijan tarkentavia kysymyksiä. Seuraavassa esimerkissä substantiiviin *koira* viitataan uudestaan persoonapronominilla *se*. Viittaus myös poikaan pronominilla *se* vaikeuttaa kuitenkin viittaussuhteen ymmärtämistä:

L: *[koira] tippuu*
 T: oho(.) entäs sitte
 L: *se (poika) ottaa sen (koiran) kiinni*

Kahdessa muussa viittausketjussa viittaukset ovat ymmärrettäviä. Seuraavassa esimerkissä ensimmäinen viittaus poikaan on demonstratiivipronominilla *tuo*, jota seuraa viittaus persoonapronominilla *se*. Lopuksi Veera viittaa *poikaan* vielä subjektittomalla 3. persoonan verbimuodolla:

L: *miks [tuo] pittää nokkaa(.)*

T: miksihän se vois pittää siitä nokasta
L: *empä tiitä*
(.) *se huutaa tosta (.) että sammakkoo*
T: nii se huutaa sinne kolloonki että sammakkoo (.)
T: no entäs sitte
L: *tuonne huutaa*

Tarinassa on myös yksi viittausketju, jossa poikaan ja koiraan viitataan ensin monikollisella pronomiinilla *molemmat* ja sitten persoonapronominilla *ne*:

[koi poika]tippu (.)ku se (.)toi ja ku se voi koira tippuu järveen
T: *mm entäs sitte*
molemmat on kastunu
T: *mitäs tuossa tapahtuu*
(.) *ne on kummatkin ilosia*

Viittausketjujen vähäistä määrää selittää se, että usein Veera mainitsee toimijan vain yhden kerran substantiivi-*viittauksella* ja siirtyy sitten tutkijan avustuksella (kysymyksen jälkeen) kertomaan seuraavasta henkilöstä tai asiasta tai keskeyttää kertomisen.

4.2.2 Eliaksen kertomuksen anaforiset ilmaukset

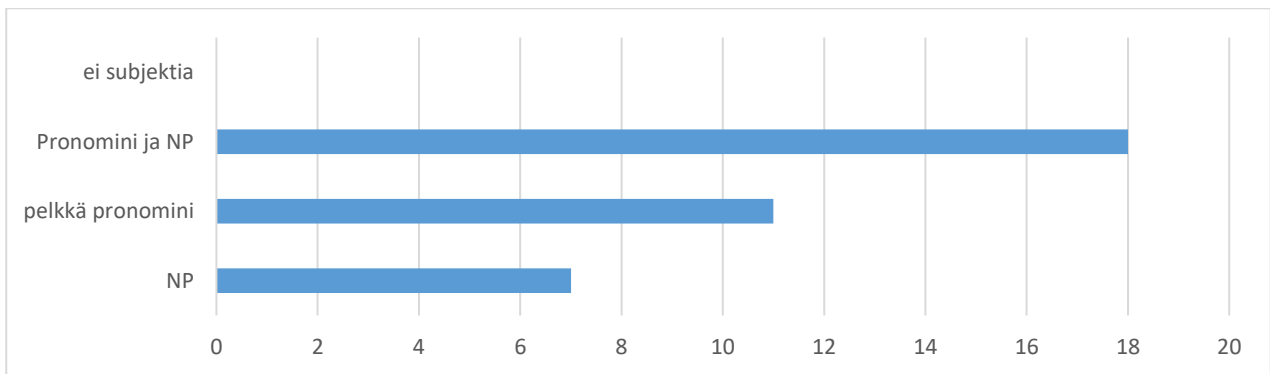
Elias esittelee tarinan henkilöt substantiiveilla, joiden määritteenä on demonstratiivipronomini *tuo*:

no ko tuo (4) koira katto tuota sammakkoa ja tuo poikakin ni tuo poikakin hymyili

Elias viittaa usein tarinan toimijoihin pronominin ja NP:n yhdistelmällä. Yhdistelmänä on joku demonstratiivipronomini *tuo* ja substantiivi tai pronomini *ne* tai sen partitiivimuoto *niitä* ja monikollinen substantiivi: esimerkiksi *tuo poika* ja *ne sammakot*. Tällaisia pronominin ja substantiivin yhdistelmiä on Eliaksen kertomuksessa 18. Elias viittaakin usein tarinan toimijoihin toistamalla pronominin ja substantiivin yhdistelmän sen sijaan, että käyttäisi persoonapronominiviittausta:

ko [tuo poika] nukku ni [tuo sammakko] meni pois niin tuo (.) poika heti huusi että sammakko on menny pois

Eliaksen tarinassaan käyttämät viittaustavat toimijoihin on esitetty kuviossa 8. Kuten kuvioista näkyy, Eliaksen eniten käyttämä viittaustapa on pronominin ja substantiivin yhdistelmä. Eliaksen kertomuksessa ei ole subjektittomia lauseita:

KUVIO 4. Eliaksen tarinan viittaukset substantiivilla, pronominilla ja pronominin ja substantiivin yhdistelmällä.

Eliaksen kertomuksessa on kolme viittausketjua, jossa käytetään persoonapronomineja. Pisimmässä viittausketjussa on viisi pronominiviittausta. Pronominiviittausten suuri lukumäärä vaikeuttaa virkkeen ymmärtämistä:

*sitte tuo poro vei [tuon (.) lapsen] ja [tuo koira] juoksi (.) karkuun
ni **ne** tippu ja sitte tuo (---) **se** tippui sitte **ne** ku meni tuonne sitte **ne** meni tuoho tukkei ja sit **ne** meni
tukis tuolla oli niitä (.) sammakkoja ni ne sammakot (---)*

Muissa viittausketjuissa viittaussuhteet ovat ymmärrettäviä. Elias siis osaa käyttää anaforaviittausta, vaikka hän myös usein toistaa deiktistä substantiivi-ilmausta. Seuraavassa esimerkissä Elias viittaa pronomineilla *se* ja *sitä* poikaan ja sammakkoon:

*ja sitte ku [tuo poika] katto (---) [sammakkoa] ni **se** kahto ulo **se** katto ulkoota ku **se** mut **sitä** ei mistää
löytyny*

4.2.3 Oonan kertomuksen anaforiset ilmaukset

Oona esittelee pojan ja sammakon NP:llä vastaamalla tutkijan kysymykseen:

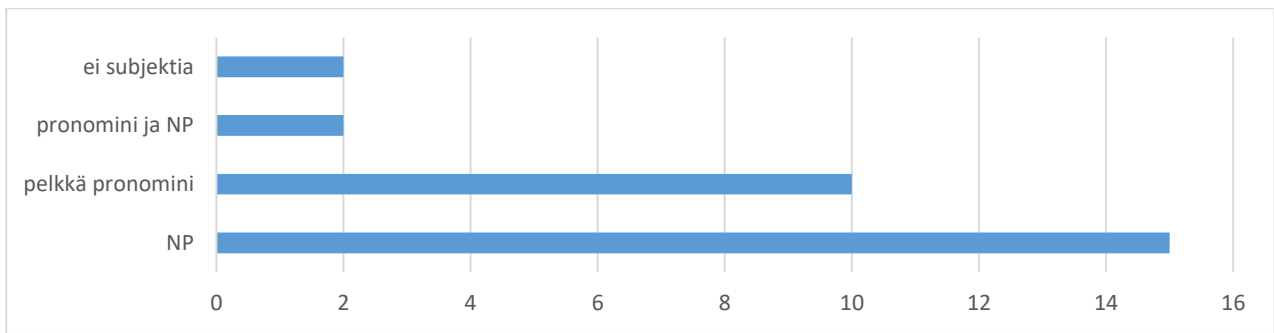
T: *kerro mitä siinä ensin tapahtu (9) kenestä se kertoo tämä tarina*

L: ***pojasta***

T: *joo no mitä sitte (9) mitä sitte*

L: *oli purkista hypännyt **sammakko** pois*

Oonan tarinassa on eniten NP-viittauksia (16), ja toiseksi eniten pronominiviittauksia (13). Pronomineja substantiivin määrittäneinä ja subjektittomina ilmauksina on kertomuksessa vain vähän. Viittaustavat on esitetty kuviossa 5:

KUVIO 5. Oonan tarinan viittaukset substantiivilla, pronominilla ja pronominin ja substantiivin yhdistelmällä.

Oonan tarinassa on kolme viittausketjua, joissa substantiivi-ilmauksilla esiteltyihin henkilöihin viitataan uudestaan pronomineilla. Kahdessa viittausketjussa on kolme pronomini- viittausketjua ja yhdessä yksi viittaus. Seuraavassa esimerkissä viittausuhde on kuitenkin epäselvä, koska lauseen ensimmäinen pronomini *he* viittaa taaksepäin tarinassa kohtaan, jossa puhutaan pojasta ja koirasta:

he kurkistivat sinne että *he* n piti olla hiljaa siähän *se* vili oli eiku *se* sammakko ja *se* oli sammakon vierellä

Muissa viittausketjuissa Oona viittaa ymmärrettävästi poikaan tai sammakkoon persoonapronominilla *se*. Seuraavassa esimerkissä *se* viittaa sammakkoon. Tutkijan kommentit on jätetty välistä pois:

oli purkista hypännyt [sammakko] pois
poika ihmetteli että missä se on
 [...]]
poika etsi kaikkialta mutta ei löytänyt sitä
etsi kaikkialta mut ei löytänyt sitä

Tässä esimerkissä Oona toistaa NP:tä *poika*, vaikka anaforinen pronomini olisi oletuksenmukainen, kun poikaan viitataan peräkkäisissä lauseissa. Sammakkoon hän kuitenkin viittaa korrektisti pronominilla *se* tai *sitä*.

Oonan tarinassa on kaksi subjektitonta virkettä josta ikään kuin puuttuu persoonapronomini tai NP. Ne eivät kuitenkaan olet esiinny vastauksena tutkijan kysymykseen, kuten Veeran kertomuksessa. Toinen subjektiton rakenne esiintyy itsenäisenä, ja toisessa Oona toistaa tutkijan subjektittoman ilmauksen:

T: Ø etsi kaikkialta

L: Ø etsi kaikkialta mut ei löytänyt sitä

4.2.4 Annin kertomukset anaforiset ilmaukset

Anni nimeää tarinan päähenkilön aluksi tytöksi ja myöhemmin pojaksi aivan kuin ei ymmärtäisi, että kuvissa on koko ajan kyse samasta henkilöstä. Tytön (pojan) hän esittelee vastauksena tutkijan kehotukseen:

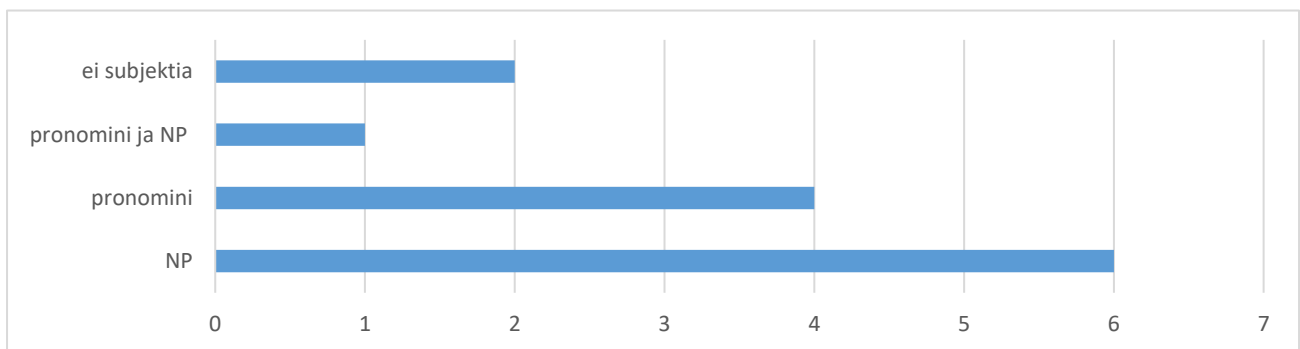
T: (.) *katopa mikä siel on tosta katopa*

L: *tyttö nukkuu hiljaa*

Tarinan muut toimijat hän kuitenkin esittelee itsenäisesti NP:llä:

se koira meni (.) sammakko on kupissa *naurua*

Viittauksia tarinan kolmeen toimijaan on yhteensä 11, joista pelkkiä NP-viittauksia on kuusi ja pronomini- ja NP-yhdistelmää neljä. Annin kertomuksen pronomini- ja NP-yhdistelmistä kolme on tehty *se*-pronomini- ja yksi *tuo*-pronomini- (*tuo syö*), jolloin *tuo* viittaa poikaan. *se*-pronomini viittaa poikaan tai koiraan. Annin tarinan viittaukset on esitetty kuviossa 6.

KUVIO 6. Annin tarinan viittaukset substantiivilla, pronomini- ja NP:n yhdistelmällä.

Annin tarinassa on kaksi anaforista viittausketjua, joista toinen on hieman epäselvä:

[poika] *kattoo ikkunasta*

se vie kupi ja tuossa se otti syliin

Viittaus jäisi epäselväksi, jos kuulija ei näkisi kirjan kuvia, joiden avulla voi päätellä, että ensimmäinen *se* viittaa koiraan ja toinen poikaan eli: Koira vie kupin, ja poika ottaa koiran syliin. Lauseesta puuttuu myös oletusarvoinen objekti *koiran* tai *sen*. Annin tarinan toisessa viittausketjussa anaforaviittaus persoonapronominilla *se* on ymmärrettävä:

[tyttö] *nukkuu*

se laittaa kengän (.) päähän

Myös Annin kertomuksessa on kaksi lausetta, joissa ei ole ilmi pantua subjektia. Molemmat subjektittomat lauseet ovat vastauksia tutkijan kysymyksiin: Oletettu subjekti on suluissa ennen ellipsin merkkiä:

T: mitä siinä tapahtuu

(poika) Ø *nukkuu*

[---]

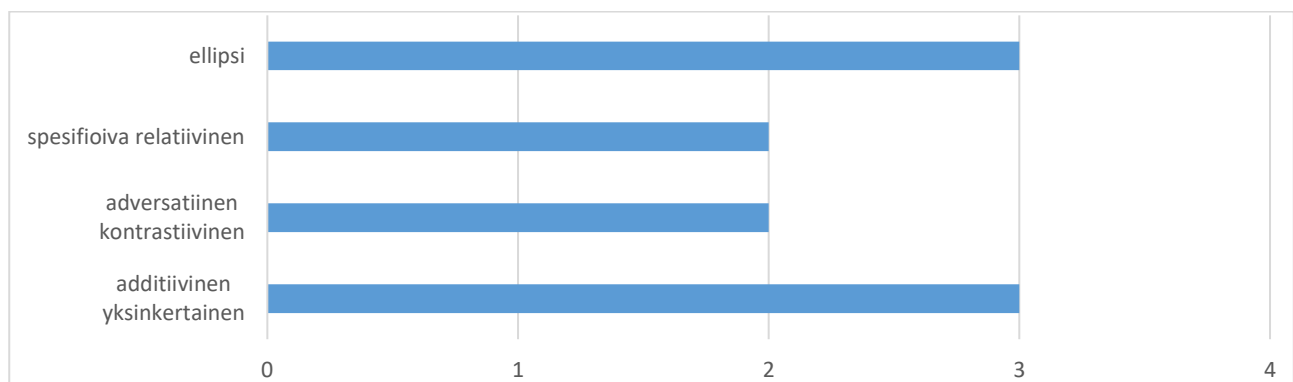
T: (.) no entäs tässä mitä täällä tapahtuu

(poika)Ø *tippu puusta alas*

4.3 Lauseyhdistykset ja ellipsit verrokkilasten kertomuksissa

4.3.1 Nellin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Nellin tarinassa on seitsemän varsinaista lauseyhdistystä ja kolme ellipsiä. Additiivisia yksinkertaisia lauseyhdistyksiä on kolme. Lisäksi Nellin tarina sisältää kaksi *mutta*-konjunktiolla muodostettua adversatiivista kontrastiivista lauseyhdistystä ja kaksi spesifioivaa relatiivista lauseyhdistystä. Nellin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit on esitetty kuviossa 7.

KUVIO 7. Nellin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Additiivisia lauseyhdistyksiä on Nellin kertomuksessa kolme:

ly23. L: (..) *koira kurkkaa ikkunasta*

T2: *mm (.) joo*

L: (..) **ja** *toi koira putoo ikkunasta (6)*

ly24. L: (..) *toi poika otti puu jostain kaatuneesta puis- puusta kiinni*

T2: *joo*

L: (..) **ja** *siellä takana on sammakkoperhe (21,22,23)*

ly25. L: (..) *ja tossa on myös sammakko*

T2: *yhm*

L: (..) **ja** tossa on pöllö (.) ja ampiaisia ja (.) joku poika ja koira

T2: joo

L: (.) Ø ja pöllö

T2: mm

T2: mm

L: Ø (..) koira pöllö ja joku poika

T2: joo

L (..)Ø joku hirvi **joka** pudottaa ne jonnekki rotkoon

Virkkeet voitaisiin tulkita myös yhdyslauseita löyhemmiksi tekstuaalisiksi lisäyssuhteiksi. Ly23:ssa ja 24:ssa ensimmäisten lauseiden ja niihin *ja*-konjunktilla yhdistettyjen jälkimmäisten lauseiden välillä on molemmissa tutkijan kommentit ja pitkät tauot, minkä takia yhdyslauseet eivät vaikuta kovinkaan kiinteiltä kokonaisuuksilta. Jos lapsi olisi käyttänyt ellipsiä ly25:ssa (*Koira kurkkaa ikkunasta ja putoo*), rakenne olisi yksiselitteisempää tulkita lauseyhdistykseksi. Ly24:ssa virkkeen hajanaisuutta korostaa vielä se, että lauseet ovat keskenään eri aikamuodossa.

Ly25:ssä Nelli luettelee kaiken, mitä näkee kuvissa (11–17). Eksistentiaalilause sisältää yhden additiivisen ja yhden spesifioivan relatiivisen ly:n: Kerrontatyyli on tässä kohtaa erittäin kuvaileva. Lapsi kertoo kuvista erillisinä aivan kuin niiden hahmot esiintyisivät tarinassa ensi kertaa, mistä kertoo myös ilmauksen *joku poika ja koira* käyttö. Virkkeen voi myös ajatella sisältävän finiittiverbin ellipsejä, jolloin toistamatta jäävät ainekset olisivat eksistentiaalilauseen verbit paikanilmauksineen: *tossa on ja siellä rotkossa on*.

Jos virkettä tarkastelee ilman tutkijan kommentteja, sen voi helpommin käsittää lauseyhdistykseksi:

*/(..) ja tossa on myös sammakko (..) ja tossa on pöllö (.) ja ampiaisia ja (.) joku poika ja koira (.) ja pöllö (..) koira pöllö ja joku poika (..)/ joku hirvi **joka** pudottaa ne jonnekki rotkoon /ja siellä (.) rotkossa on vettä*

Pitkä eksistentiaalilause sisältää myös toisen tarinan kahdesta spesifioivasta relatiivilauseesta: *joku hirvi joka pudottaa ne jonnekki rotkoon*. Relatiivilause on alisteinen pitkälle eksistentiaalilauseelle, joka alkaa *ja tossa on [--]* (ly24). Dasingerin ja Toupinin (1994) esittelemistä relatiivilauseen tehtävistä tässä on kyseessä tarinan vieminen eteenpäin. Toinen tarinan spesifioivista relatiivilauseista viittaa tarinan viimeiseen kuvaan, jossa poika lähtee pois sammakkoperheen luota yksi sammakko mukanaan:

ly26. (..) ne menee taas sinne rinteelle (.) **josta** ne tippukin (24)

Tässä relatiivilauseen funktiona on viitata taaksepäin tarinan aiempaan tapahtumaan eli jyrkän teeltä tipahtamiseen (ks. relatiivilauseet, Dasinger & Toupin, 2004).

Edellä käsitellyn ly26 voi myös ajatella sisältävän finiittiverbin ellipsejä, jolloin toistamatta jäävät ainekset olisivat eksistentiaalilauseen verbit paikanilmauksineen: *tossa on ja siellä rotkossa on*.

Kontrastiivisia lauseyhdistyksiä on Nellin tarinassa kaksi. Toisessa lauseilla on eri subjektit ja toisessa finiittiverbin ellipsi:

ly27. *taas toi koira kurkkii tonne lasipurkkiin mutta sillä on (.) jääny se pää sinne kiinni (4)*

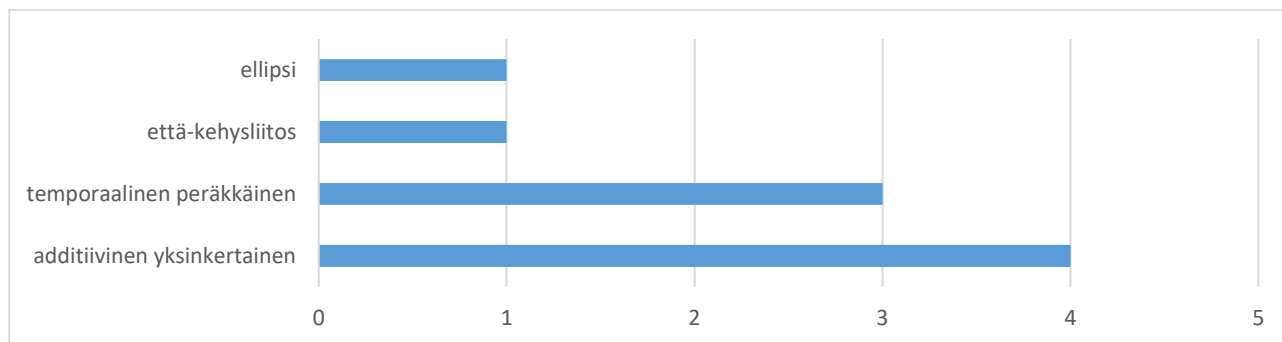
ly28. *(..) ja siellä (.) rotkossa on vettä (18, 19) [...] mutta ∅ (siellä rotkossa on) matalaa*

Ly27:ssä on Nellin tarinan ainoa perfekti. Tässä perfektiä käytetään kuvaamaan päättynyttä tilannetta, sitä että ennen kuvaa koira on työntänyt päänsä lasipurkkiin ja juuttunut siihen kiinni (ks. VISK, § 1534, § 1536). Tämäkin ly on erittäin deskriptiivinen, koska lapsi kertoo siinä, mitä kuvassa näkyy. Ly28 on esimerkki siitä, että yhdyslauseissa finiittiverbin ellipsisissä jälkimmäisestä lauseesta voi puuttua muutakin kuin pelkkä finiittiverbi, tässä tapauksessa adverbiaali (*siellä rotkossa*) ja finiittiverbi (*on*) (ks. VISK, § 1186).

Nellin kertomuksen analyysistä kävi ilmi, että hän kertoo tarinan deskriptiiviseen tyyliin kuvia kuvailemalla. Hänen tarinansa sisältää paljon kuvailevia eksistentiaalilauseita, jotka on ketjutettu keskenään *ja*-konjunktioilla.

4.3.2 Aaron kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Aaron kertomuksen lauseyhdistykset ovat enimmäkseen yksinkertaisia additiivisia lauseyhdistyksiä, joissa on käytetty *ja*-konjunktioita sekä *ja sitten*-konjunktioilla muodostettuja temporaalisia peräkkäisiä lauseyhdistyksiä. Tarinassa on myös yksi *että*-konjunktioilla muodostettu kehysliitos. Kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit on esitetty kuviossa 8.

KUVIO 8. Aaron kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Seuraavan virkkeen voisi tulkita joko rinnasteiseksi lisäyssuhteeksi tai additiiviseksi lauseyhdistykseksi. Tutkijoiden kommentit ja kahden lauseen välissä oleva tauko saavat aikaan vaikutelman lauseyhdistystä löyhemmästä yhteydestä lauseiden välillä:

ly29. L: (..) *sarvekas eläin tupsahti (.) ulos puskasta* (16)

T2: mm

T1: hyvä

L: (..) **ja** *koira ja poika (.) lensi veteen* (17)

Myös seuraavissa additiivisissa lauseyhdistyksissä lauseilla on eri subjektit. Molemmat virkkeet ovat kahden täydellisen lauseen liitoksia (ks. luku 1.3), joissa additiivisen yhdyslauseen molemmissa lauseissa on subjekti ja predikaatti:

ly30. (..) *poika ja koira (.) meni syvälle metsään ja poika (.) huusi silmät kii* (8)

ly31. *poika kattoi maan (.) alle* (9) **ja** *sieltä (.) tuli esiin (.) rotta* (10)

Ly30 ja ly31 voitaisiin tulkita myös lisäyssuhteiksi: molemmissa viitataan kahteen peräkkäiseen kuvaan, mistä syystä tulee vaikutelma, että lapsi käyttää *ja*-sanaa merkkinä siitä, että hän siirtyy kertomaan seuraavasta kuvasta, jolloin *ja* merkitsee kuvan vaihtumista.

Kertomuksessa on myös yksi additiivinen lauseyhdistys, jossa on subjektin ellipsi:

ly32. *koira ja poika heräsivät ja Ø huomasivat että sammakko oli kadonnut* (3)

Ly32:ssa kahden lauseen liitos on tiivis kokonaisuus yhteisen subjektin (poika ja koira) ellipsin takia ja myös sen takia, että virke viittaa vain yhteen kuvaan (3). Virkkeessä on myös *että*-konjunktiolla muodostettu kehysliitos, jossa on käytetty pluskvamperfektiä.

Temporaalisissa peräkkäisissä lauseyhdistyksissä on molemmissa *ja sitten*-konjunktio:

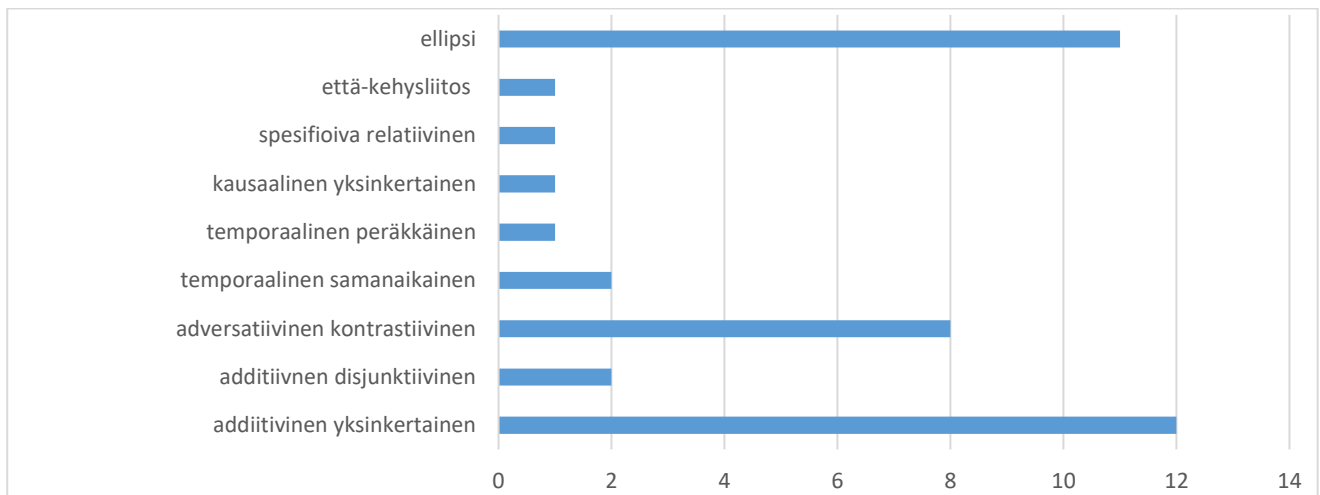
ly33. *koira hyppäsi ikkunasta ja sitten hän kuppi osui maahan jaa sitten hajosi* (6)

ly34. *sitte poika kurkisti puun sisälle* (11) (..) **ja sitte** *siellä (.) tupsahti pöllö* (12)

Yhteenvedona voidaan todeta, että Aaron lauseyhdistysten käyttö ei ollut kovin monipuolista, sillä kertomuksen lauseyhdistykset olivat enimmäkseen yksinkertaisia additiivisia lauseyhdistyksiä ja temporaalisia peräkkäisiä lauseyhdistyksiä. Ellipsi esiintyi tarinassa vain kerran additiivisessa lauseyhdistyksessä.

4.3.3 Maijun kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Maijun kertomuksessaan käyttämät lauseyhdistykset ja muut koheesiokeinot on esitetty kuviossa 7. Kuten kuviosta näkyy, Maiju käyttää kertomuksessaan monipuolisesti erilaisia lauseyhdistyksiä ja ellipsiä. Lauseyhdistyksiä on yhteensä 30:

KUVIO 9. Maijun kertomuksen lauseyhdistykset ja muut koheesiokeinot

Useimmat Maijun muodostamat lauseyhdistykset sisältävät vähintään kaksi lauseyhdistystyyppiä ja lisäksi muita koheesiokeinoja. Käsittelen jälleen additiivisista lauseyhdistyksistä ensin lauseyhdistykset, joissa lauseissa on eri subjektit, ja sitten ellipsin sisältävät lauseyhdistykset.

Additiivisia yksinkertaisia lauseyhdistyksiä on kertomuksessa 10 ja additiivisia disjunkttiivisia lauseyhdistyksiä kaksi. Kolmessa additiivisessa lauseyhdistyksessä subjekti on toistettu anaforisella pronomiinilla, tai lauseilla on eri subjektit:

ly35. *mutta sitten purkki koira ja oli työntänyt pään purkkiin ja se tippui (.) tippui (.) öö purkki pääpäässänsä ikkunalaudalta suoraan ulos (6)*

ly36. *(..) ja sitten pöllö tuli esiin sieltä ja poika tippui puusta (.) (12)*

Suurimmassa osassa additiivisia lauseyhdistyksiä on joko subjektin tai finiittiverbin ellipsi:

ly37. *(..) ja seuraavaksi (.) hän (.) kiipesi (.) ison kiven päälle ja Ø huuteli (.) sammakkoo mutta ei kuulunut yhtäkään pihaustakaaskaan (14)*

ly38. *ja sitten (.) koira laittoi nenänsä purkkiin (.) ja hän katseli sitä tarkasti (.) tai Ø katseli sitä uteliaana (..) (1)*

ly39. ja seuraavaksi sitten (.) poika (.) meni jo- meni lamme- peen **ja** Ø vilkutti sammakkoperheelleensä **ja** Ø sanoi hei hei (.) **ja** sammakot olivat iloisia (24)

ly40. (.) ja koira haisteli jälkiä (..) ja sitten hän törmäsi hirveen (.) ja Ø luuli että olisiko hän (.) öö sammakko (.) **mutta** ei olleetkaan Ø (.) (14, 15)

ly41. hän olikin vähä iloinen (.) **ja** hän oli itse ymmällään ja viä- itse ymmällään **mutta** Ø Ø iloinen **kosk-** **että** hän löysi oman ku- oman äitinsä ja perheensä (23)

ly42. ja hän katseli hiljaa kolosta (.) puun palasen (.) ja siellä oli itse sammakko ja Ø hänen perheensä (..) (20, 21)

Maiju käyttää taitavasti ellipsiä, sillä samassa yhdyslauseessa voi esiintyä kahdenlaisia ellipsejä: esimerkiksi ly42:ssä on sekä subjektin että finiittiverbin ellipsi, sillä jälkimmäisessä lauseessa toistamatta jäävät sekä subjekti *hän* että predikaatti *oli*. Samassa yhdyslauseessa on myös että-konjunktiolla muodostettu kausaalinen lauseyhdistys. Ly41:ssä on myös predikatiivin ellipsi, jossa predikatiivi sammakko jätetään toistamatta jälkimmäisessä lauseessa.

Temporaalisia samanaikaisia lauseyhdistyksiä on Maijun kertomuksessa kaksi. Molemmat kuvaavat tarinan alun tapahtumia:

ly43. **kun** tuli ilta **niin** poika meni nukkumaan (.) (2)

ly44. ja **kun** aamulla herätessään poika katsoi purkkiin (.) ei sammakkoa ole (3)

Ly44:ssa aikamuoto vaihtuu jälkimmäisessä lauseessa jostakin syystä preesensiksi. Ly:ssä on myös e-infinitiivin inessiivi *herätessään*, jonka perässä on omistusliite. Kertomuksessa on myös yksi temporaalinen peräkkäinen lauseyhdistys.

ly45. (.) ja koira juoksi täydeltäänsä hän jaksoi juoksi niin kovaa, **kun kunnes** se väsyi (.) **ja** *ampiaiset meinasivat pistää häntä* (..) (12) ---

Temporaalisen peräkkäisen merkityssuhteen ilmaisee konjunktio *kunnes*, jota Maiju käyttää ainoana lapsena aineiston kertomuksissa. Yhdyslauseeseen liittyy myös additiivinen *ja*-konjunktiolla alkava lause *ja ampieiset meinasivat pistää häntä*.

Spesifioiva relatiivinen ly esiintyy Maijun kertomuksen ensimmäisessä lauseessa. Kyseessä on tyypillinen tarinan aloitusfraasi, josta Dasinger ja Toupin (1994, s. 468) käyttävät nimitystä *päähenkilöiden esittely*. Tätä rakennetta käytetään erityisesti uusien ja tärkeiden hahmojen esittelyssä,

ja sitä on todettu esiintyvän kaiken kielisten lasten sammakkokertomuksissa (Dasinger & Toupin, 1994, s. 485):

ly46. *olipa kerran poika joka istui (..) katselemassa sammakkoa hänen pikku jakkarallaan (1)*

Konjunktioilla *että* muodostettu kehysliitos esiintyy Maijun kertomuksessa yhden kerran.

Virkkeessä on mentaalisen kehysverbinä episteeminen *luulla*-verbi, ja se sisältää kaksi ellipsiä: subjektin ja predikaatin ellipsit:

ly47. *(.) hän oli luuli puun pö- pyk- källää (.) öö (.) puun pätää että se oli joku iso hirvi muttei Ø ollutkaan Ø (..) (19)*

Maiju muodostaa adversatiivisen kontrastiivisen lauseyhdistyksen kertomuksessaan kaiken kaikkiaan kahdeksan kertaa. Osa näistä *mutta*-konjunktioilla muodostetuista adversatiivisista lauseyhdistyksistä on esitelty jo aiemmin, koska ne ovat osa muita lauseyhdistyksiä (ly40 ja ly41). Adversatiivisissa lauseyhdistyksissä on rakenteita, joissa lauseilla on eri subjektit, kuten seuraavassa ensimmäisen lauseen subjekti *hän* ja toisen *hirvi*:

ly48. *hän kiipesi hirven päälle mutta hirvi tiputti (.) pojan ja koiran lampeen suoraan (..) (16, 17)*

Kolmessa yhdyslauseessa lauseet ovat keskenään eri syntaktista lausetyyppiä: ensimmäinen lause on transitiivilause ja toinen ilmiölause (ks. VISK, § 899). Maiju siis hallitsee myös eri syntaktisten lausetyyppien käytön ja osaa yhdistellä niitä keskenään. Lauseilla on eri subjektit, ja jälkimmäisen lauseen subjektit ovat partitiivissa olevia e-subjekteja:

ly49. *sitten hän huuteli sammakko missä sinä olet (.) ja mutta sammakkoa ei kuuluneet (8)*

ly50. *(.) ja sitten hän ssa- sitten poika hu- sanoi sinne (.) sammakko (.) mutta ei kuulunutkaan sieltäkään yhtäkään pihasta (.) (11)*

ly51. *(..) ja seuraavaksi (.) hän (.) kiipesi (.) ison kiven päälle ja Ø huuteli (.) sammakko mutta ei kuulunut yhtäkään pihastakaaskaan (14)*

Subjektin ellipsiä esiintyy additiivisten yksinkertaisten lauseyhdistysten lisäksi myös *mutta*-konjunktioilla alkava jälkimmäinen lause kielteisessä muodossa.

ly52. *hän huuteli ikkunasta (.) muttei Ø löytänyt sitä (5)*

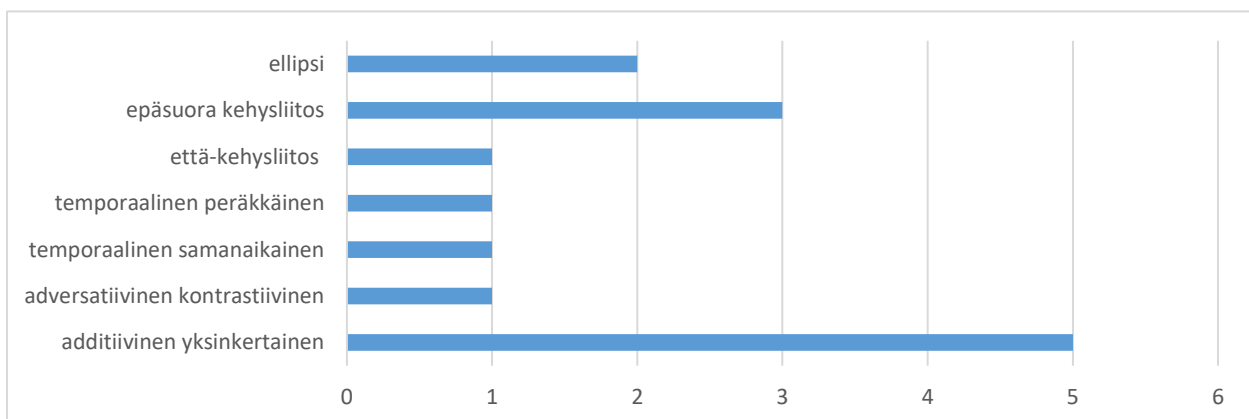
Adversatiivisissa lauseyhdistyksissä on myös finiittiverbin ellipsejä (ks. myös ly41, ly42 ja ly48):

ly53. *hän huuteli kolossa (.) sammakkoo (9) (.) mutta sitten tuli marsu esiin tai (tuli esiin) Ø mikä toi onkaan myyrä (10)*

Analyysi osoitti, että Maiju käyttää kertomuksessaan monipuolisesti lauseyhdistyksiä, ellipsiä ja myös muita vaikeitakin rakenteita, kuten lauseenvastikkeita. Lisäksi tarinassa käytetty suora esitys tuo siihen elävyyttä.

4.3.4 Jonin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Jonin kertomus on melko lyhyt mutta sisältää kuitenkin monipuolisesti erilaisia lauseyhdistystyyppjejä. Tarina on kerrottu kokonaan imperfektissä, ja siinä on myös yksi pluskvamperfektimuoto. Joni käyttää jonkin verran deiktisiä pronomineja, kuten **tämä** (.) *ynh koira ja sillon tuli tällänen*, mikä viittaa siihen, että hän osoittaa kirjan kuvia kertoessaan. Tutkija joutuu auttamaan tarinan etenemisessä erilaisilla johdattelevilla ja avustavilla kysymyksillä. Tutkija ja lapsi rakentavat näin tarinaa yhdessä. Jonin kertomuksessaan käyttämät lauseyhdistykset ja ellipsit on esitetty kuviossa 10.

KUVIO 10. Jonin kertomuksen lauseyhdistykset ja ellipsit

Kahdessa additiivisessa lauseyhdistyksessä lauseilla on eri subjektit:

ly54. *no (.) no se poika yritti etsiä sitä (.) ja sillon tuli tällänen (13)*

ly55. *ynh pu- sieltä (.) puusta se pöllö pulotti sen poja (T: nii) ja mejiläise jahtasivat sitä kojaa*

ly56. *koira yritti ha- (.) haukua että onko se (.) täälä ja (.) ja koira yritti katsoa onko se täälä mutta se olikin (.) myyrän kotioita*

Ly56 sisältää kolmenlaisia lauseyhdistyksiä: additiivisen ly:n (*ja*-konjunktio), kaksi epäsuoraa kehysliitosta ja *mutta*-konjunktioilla muodostetun adversatiivisen kontrastiivisen ly:n. Additiivisessa

ly:ssä subjekti *koira* toistetaan jälkimmäisessä lauseessa. Epäsuora kysymys toistuu kaksi kertaa samanlaisena, ja jälkimmäiseen epäsuoraan kysymykseen liittyy vielä *mutta*-konjunktion aloittama adversatiivinen kontrastiivinen ly:

Predikaattiverbin toistaminen kuvaa jatkuvuutta seuraavassa additiivisessa lauseyhdistyksessä. Kyseessä ei ole ellipsi, vaan verbien rinnastus (VISK, §1094):

ly57. *no (.) ynh ne etsivät (.) ynh (.) ja etsivät (4)*

Kertomuksessa on myös yksi additiivinen ly, jossa on subjektin ellipsi:

ly58. *sitte ne (.) e (.) ottivat sen sammakon ja (.) Ø veivät sen (.) ne omaan kottii (24)*

Ly56:n lisäksi Jonin tarinassa on myös toinen yhdyslause, joka sisältää kaksi kehysliitosta:

ly59. *ne (.) pohtivat (.) et huutaa **site että missä se on** (8)*

Ensimmäisen *että*-konjunktiolla muodostetun kehysliitoksen mentaalinen verbi on *pohtia* (episteeminen). Kysymyssanalla *missä*-alkavan epäsuoran kysymyslauseen mentaalinen verbi on *huutaa* (kommunikaatioverbi). *Siten että*-rakennetta voisi pitää myös kausaalisenä konsekutiivisena lauseyhdistyksenä. On myös mahdollista, että *site* (po. sitten) olisi temporaalinen adverbi.

Temporaalisia lauseyhdistyksiä on käytetty kaksi kertaa. Toinen lauseyhdistyksistä on samanaikainen ja toinen peräkkäinen. Molemmissa on konjunktiona *kun*:

ly60. *kun (.) **kun** ne poika ja koira nukku **niin** se sammakko karkas (2)*

ly61. *ja (.) **ku** ne heräsivät niin se oli (.) kadonnu (3)*

Ly60:ssä lauseyhdistys ilmaisee kahden toiminnan, nukkumisen ja karkaamisen, samanaikaisuutta. Ly61:ssä taas jälkimmäisen lauseen pluskvamperfekti ilmaisee, että sammakon katoaminen on tapahtunut ennen pojan ja koiran heräämistä (ks. VISK, § 1540).

Yhteenvedon edellä käsitellystä voidaan todeta, että vaikka Joni tarvitsee tutkijan apua kertomiseen, hänen lauseyhdistysten käyttönsä on monipuolista. Tyypillistä hänelle on useiden lauseyhdistystyyppien käyttäminen samassa virkkeessä. Hän hallitsee myös kahden tapahtuman kuvaamisen samanaikaisina eli simultaanisina ja pluskvamperfektikin käytön ilmaisemassa kertomuksen tapahtumahetkeä aikaisempaa tapahtumaa.

4.4 Anaforiset viittaukset verrokkilasten kertomuksissa

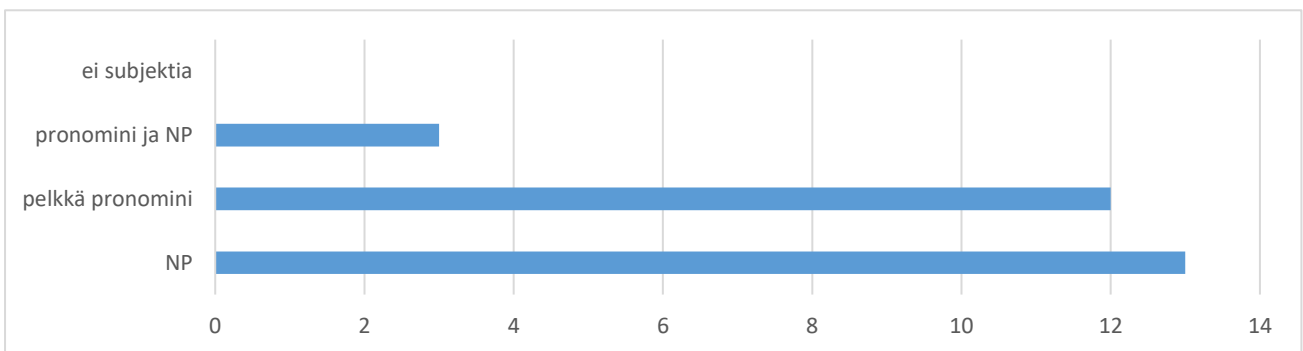
4.4.1 Nelli kertomuksen anaforiset viittaukset

Nelli esittelee tarinan henkilöt vastaamalla tutkijan kysymykseen. Hän kuvailee, mitä näkee ensimmäisessä kuvassa:

T: (.) *katos tätä ekaa kuvaa vaikka ni (.) kerrot vaan simolle et ketä siinä kuvassa on*

L: *joku poika ja koira ja sammakko*

Viittauksista 12 on pronomini- ja NP-yhdistelmien viittauksia ja 13 NP-yhdistelmien viittauksia (Kuvio 11). Nelli viittaa tarinan henkilöihin persoonapronominilla *ne*. Pronominin ja NP:n yhdistelmiä on kolme kappaletta (*toi poika* ja *toi koira*). Subjektittomia ilmauksia ei ole:

KUVIO 11. Nelli tarinan viittaukset substantiivilla, pronominilla ja pronominin ja substantiivin yhdistelmällä.

Viittausketjuja on yhteensä kolme. Niiden laskeminen on kuitenkin tulkinnallista, koska mahdolliset NP-korrelaatit ovat usein kaukana pronomineista. Nelli käyttää kertomuksen lyhydestä ja kuvailevasta tyylistä johtuen koko kertomuksen ajan pronominia *ne* viittaamassa poikaan ja koiraan, muttei kuitenkaan toista NP:tä kovin usein. Voisi ajatella, että Nelli viittaa koko ajan *ne*-pronominilla alun esittelyyn (ks. edellinen esimerkki). Viittauksia *ne*-pronominilla on neljä: *ne kattoo tota*, *ne löysi ampiaispesän*, *ne menee taas sinne rinteelle* (.) *josta ne tippukin*. Näiden anaforisten viittausten korrelaattina on siis NP *joku poika ja koira*. Tarinassa on myös yksi ymmärrettävä viittaus koiraan persoonapronominin *se* adessiivimuodolla.

taas [toi koira] kurkkii tonne lasipurkkiin mutta sillä on (.) jääny se pää sinne kiinni

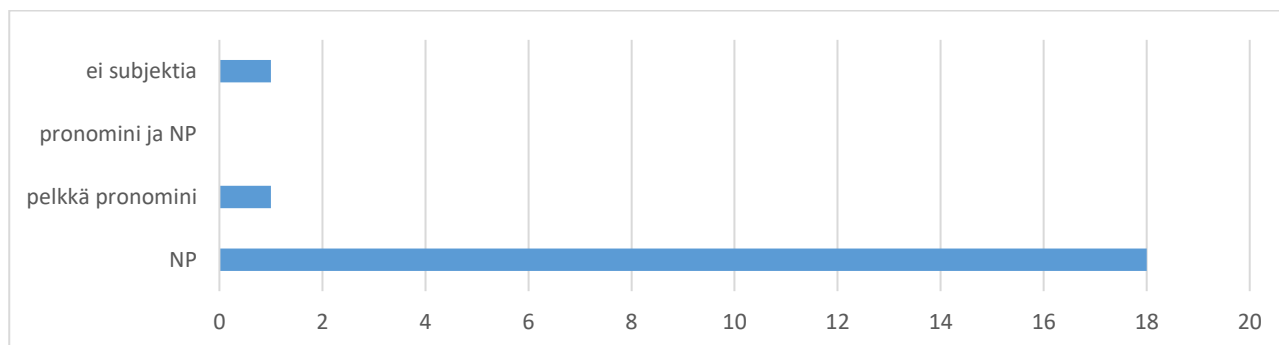
4.4.2 Aaron kertomuksen anaforiset viittaukset

Aaro esittelee tarinan toimijat NP:llä vastaamalla tutkijan kysymykseen:

T2: (..) *ketäs siinä on (..) ketä siinä kuvassa on*

L: (.) *koira ja (..) poika ja sammakko*

Aaron tuloksissa silmiinpistävää se, että pronomini viittauksia on vain yksi. Subjektittomia viittauksia pelkällä verbillä on kertomuksessa kaksi. Aaron kertomuksen viittaukset on esitetty kuviossa 12:

KUVIO 12. Aaron kertomuksen viittaukset NP:llä ja pronomineilla

Tarinassa on vain yksi anaforinen viittausketju, jossa Aaro viittaa NP:hen *poika* persoonapronominilla *hän*:

*[poika] puki vaatteet (.) sitten **hän** juoksi ikkunan luo*

Muita anaforaviittauksia ei ole. Tarinassa on kuitenkin kaksi subjektitonta ilmausta, joissa yksikön kolmannen persoonan verbimuodot viittaavat poikaan ja koiraan:

L: (..) ja koira ja poika (.) lensi veteen

T2: joo-o

L: (..) sitte **tuli** pinnalle (..) sitten **kiipes** pois

4.4.3 Maijun kertomuksen anaforiset viittaukset

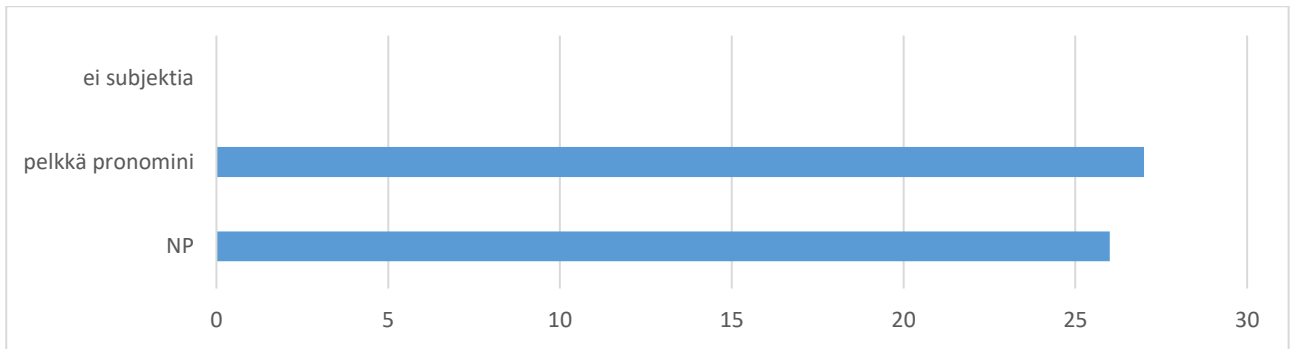
Maiju esittelee pojan ja sammakon perinteisellä tarinan aloitusfraasilla, jossa on NP ja relatiivilause:

olipa kerran poika joka istui (..) katselemassa sammakkoa hänen pikku jakkarallaan

Myös koira esitellään NP:llä:

***koira** laittoi nenänsä purkkiin (.) ja **hän** katseli sitä tarkasti*

Tässä esimerkissä on kuitenkin epäselvää, viittaako *hän* poikaan vai koiraan, sillä sammakotarinan kuvassa 1, johon lause viittaa, sekä poika että koira katsovat sammakkoa. Kuviossa 13. on esitetty Maijun kertomuksen viittaustavat:

KUVIO 13. Maijun kertomuksen viittaukset NP:llä ja pronomineilla

Yhteensä viittauksia on 56, mikä on paljon verrattuna edellä käsiteltyihin kertomuksiin. Viittausten suureen määrään toki vaikuttaa myös se, että Maijun kertomus on pitkä: sen sanamäärä ilman tutkijan kommentteja on 431 sanaa (aineiston pisin kertomus). Viittauksista pelkällä pronominilla on tehty 27 ja NP:llä 21. Subjektittomia ilmauksia ei ole.

Maijun tarinassa on 12 viittausketjua. Pisimmässä niistä on 10 pronominiviittausta ja viittaus on tehty *hän*-pronominilla. Korrelaattia ei näin pitkässä viittausketjussa tule selvästi esiin. Maiju käyttää viittausketjuissa runsaasti *hän*-pronominia, jolloin on välillä vaikea seurata, viitataanko sillä poikaan, koiraan vai johonkin muuhun tarinan toimijaan. Seuraavassa esimerkissä pronominin ensimmäisen *hän*-pronominin korrelaatti ei ole *koira*, vaan tarinassa aiemmin mainittu *poika*. Jälkimmäinen *hän*-pronomini puolestaan viittaa hirveen:

ja koira haisteli jälkiä (..) ja sitten hän törmäsi hirveen (.) ja luuli että olisiko hän (.) öö sammakko (.) mutta ei olleetkaan

Myös alla olevassa esimerkissä kuulijan olisi ilman kuvien tukea vaikea tietää, viitataanko poikaan vai koiraan. Kuvia tarkastelemalla selviää, että ensimmäinen *hän* viittaa koiraan ja toinen *hän* poikaan:

(.) ja [koira] juoksi täydeltäänsä hän jaksoi juoksi niin kovaa kun kunnes se väsyi (.) ja ampiaiset meinasivat pistää häntä (..) ja seuraavaksi (.) hän (.) kiipesi (.) ison kiven päälle ja huuteli (.)

4.4.4 Jonin kertomuksen anaforiset viittaukset

Joni esittelee sammakon NP:llä, mutta poikaan ja koiraan hän viittaa ensimmäisen kerran pronominilla nämä, jolloin tutkija esittää tarkentavan kysymyksen:

L: mmh (.) tuo sammako on tua purkissa

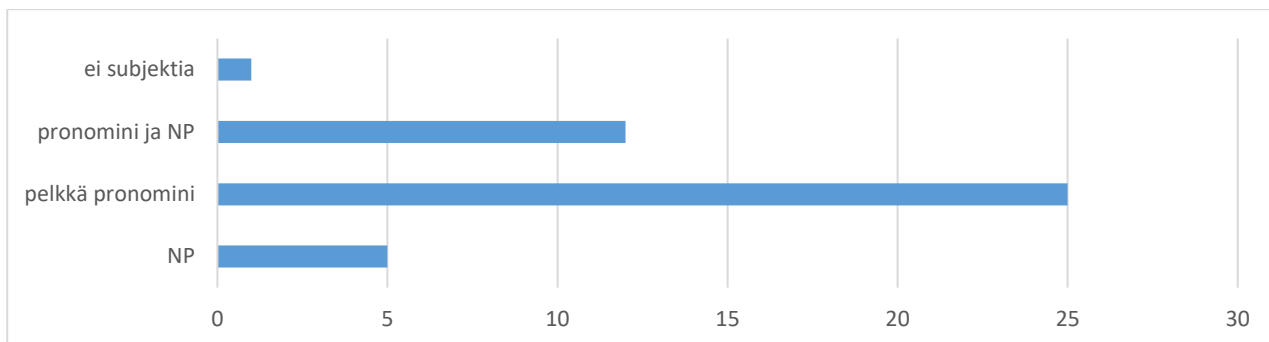
T: mmh

L: nämä katselevat sitä

T: ketkä sitä kättelee

L: poika ja koira

Kuviossa 14 on esitetty Jonin kertomuksen viittaustavat. Jonin kertomuksessa on viisi NP-viittausta ja 12 viittausta pronominilla ja NP:llä. Pronominiviittauksia on 25 eli lähes 60 % kaikista viittauksista. Kertomuksessa esiintyy deiktisen pronominin käyttöä (esimerkiksi *nämä*, *tuo sammako*, *tuo koira*).

KUVIO 14. Jonin kertomuksen viittaukset NP:llä ja pronomineilla

Joni viittaa toimijoihin pronomineilla *se* ja *ne*. Kertomuksessa on seitsemän viittausketjua, joista pisimmässä on kuusi pronominiviittausta: [*se sammakko*] - *se* - *se* - *se* - *se* - *se* - *sitä*. Klecan-Akerin ja Colsonin (2009) luokittelun mukaan viittaus ei siis olisi ymmärrettävä, koska samaan korrelaattiin viitataan pronominilla useammin kuin kaksi kertaa ennen kuin NP toistetaan. Mielestäni ymmärrettävyys ei kuitenkaan kärsi, koska pronomini *se* ei voisi tässä yhteydessä viitata mihinkään muuhun toimijaan kuin sammakkoon. Muutoin Jonin kertomuksessa NP:tä seuraa aina korkeintaan kaksi pronominiviittausta, joiden jälkeen NP toistetaan.

Kahdessa kohtaa korrelaatti on pronominin jäljessä, jolloin lauseessa on ensin toimijoihin viittaava pronomini ja sitten NP-korrelaatti. Jälkimmäisen esimerkin voisi kuitenkin tulkita myös niin, että *ne* viittaa aiemmin mainittuun NP:hen [*poika ja koira*].

nämä katselevat sitä
[*poika ja koira*]

ne etsivät sitä (.) [*se: koira ja poika*]

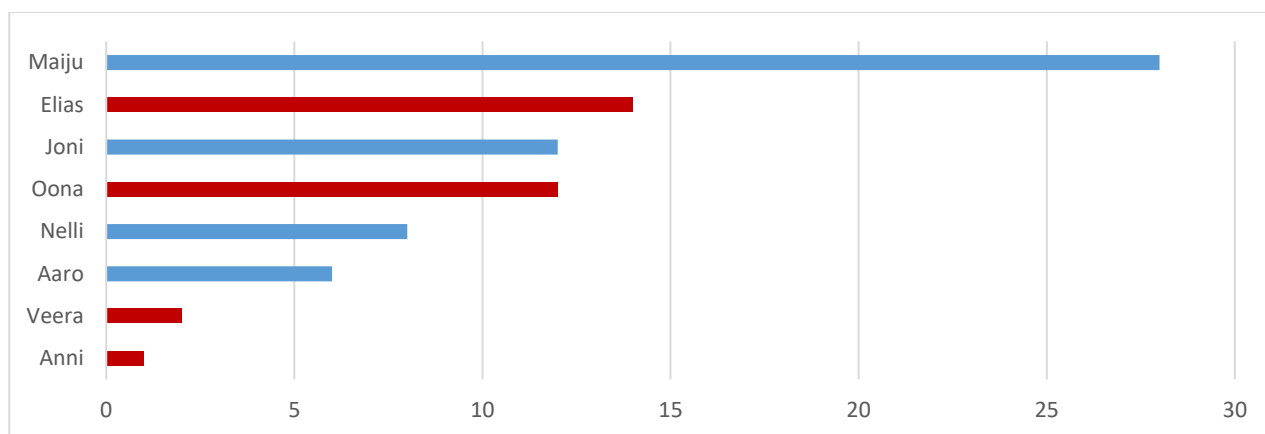
4.5 Tulosten yhteenveto

Ryhmätasolla täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa oli enemmän ja monipuolisemmin lauseyhdistyksiä ja ellipsejä kuin ennaaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa, vaikka yksilöllisiä erojakin esiintyi. Erityisen selvä ero ryhmien välillä tuli esiin siinä, että ennaaikaisena syntyneiden lasten ryhmässä kahdessa kertomuksesta oli hyvin vähän tai ei ollenkaan

lauseyhdistyksiä ja ellipsejä. Anaforan käytössä eroja ryhmien välillä oli vähemmän, sillä siinä oli horjuvuutta molempiin ryhmiin kuuluvilla lapsilla. Deiktisen pronominin käyttöä esiintyi kuitenkin enemmän enneaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa.

4.5.1 Lauseyhdistykset

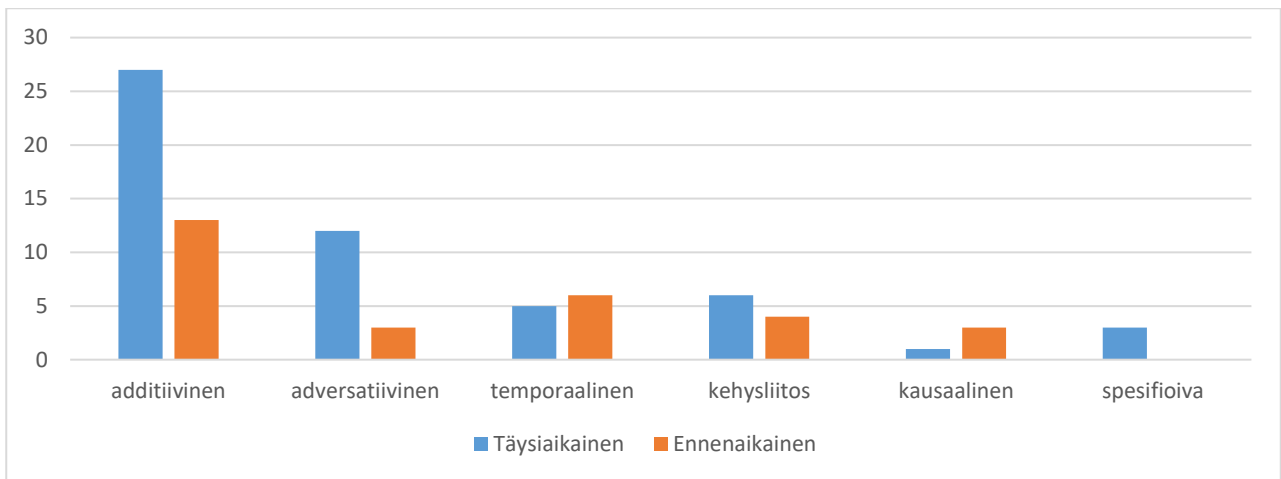
Lauseyhdistysten lukumäärät lasten kertomuksissa vaihtelivat kahdesta 28:aan. Kuviossa 15 on esitetty enneaikaisena ja täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissaan käyttämien lauseyhdistysten lukumäärät.

KUVIO 15. Enneaikaisena syntyneiden ja verrokkilasten lauseyhdistysten ja ellipsien lukumäärät. Enneaikaisena syntyneet lapset on merkitty punaisella ja verrokkiryhmän lapset sinisellä värillä.

Ryhmätasolla vertailtaessa enneaikaisten lasten kertomuksissa oli vähemmän (29) lauseyhdistyksiä kuin täysiaikaisten lasten kertomuksissa (54). Toisaalta yksilöllisiä eroja esiintyi, sillä enneaikaisena syntyneen Eliaksen kertomuksessa oli paljon lauseyhdistyksiä. Eniten lauseyhdistyksiä oli täysiaikaisena syntyneen Maijun kertomuksessa ja toiseksi eniten enneaikaisena syntyneen Eliaksen kertomuksessa. Vähiten lauseyhdistyksiä oli enneaikaisena syntyneiden Veeran ja Annin kertomuksissa.

Kaikkien lasten kertomuksissa oli eniten additiivisia (51 %) ja vähiten spesifioivia (4%) ja kausaalisia (5 %) lauseyhdistyksiä. Raja tekstuaalisen lisäyssuhteen ja additiivisen lauseyhdistyksen välillä oli kuitenkin joissakin tapauksissa vaikea määritellä, joten tulkintatavasta riippuen additiivisten lauseyhdistysten määrä voisi olla myös suurempi. Adversatiivisia *mutta*-konjunktiolla muodostettuja lauseyhdistyksiä oli 18 % ja kehysliitoksia 12 % kaikista lauseyhdistyksistä. Kuviossa 16 on esitetty lauseyhdistysten lukumäärät tyypeittäin enneaikaisten ja täysiaikaisten lasten kertomuksissa:

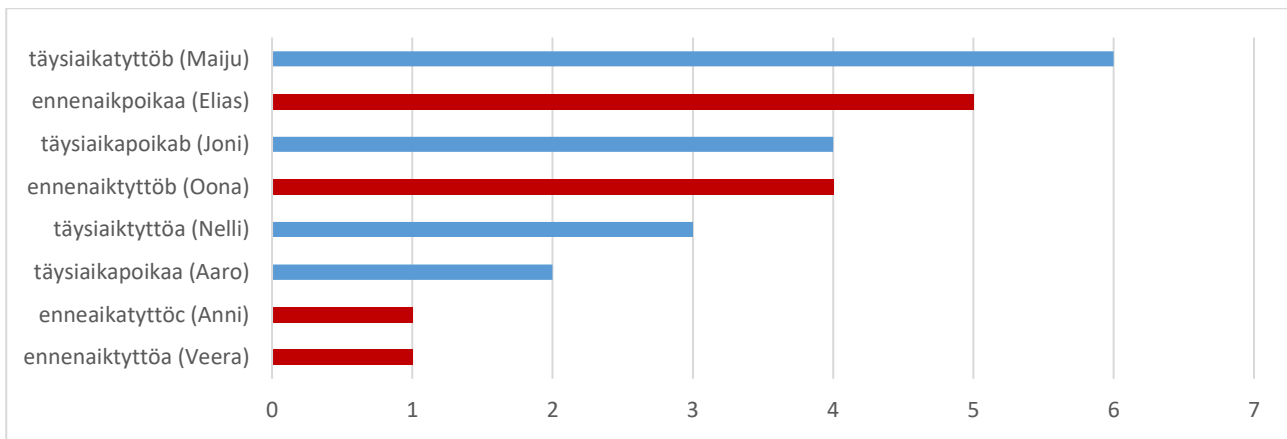

KUVIO 16. Lauseyhdistystyytit ennenaikaisena syntyneillä lapsilla ja verrokkiryhmän lapsilla

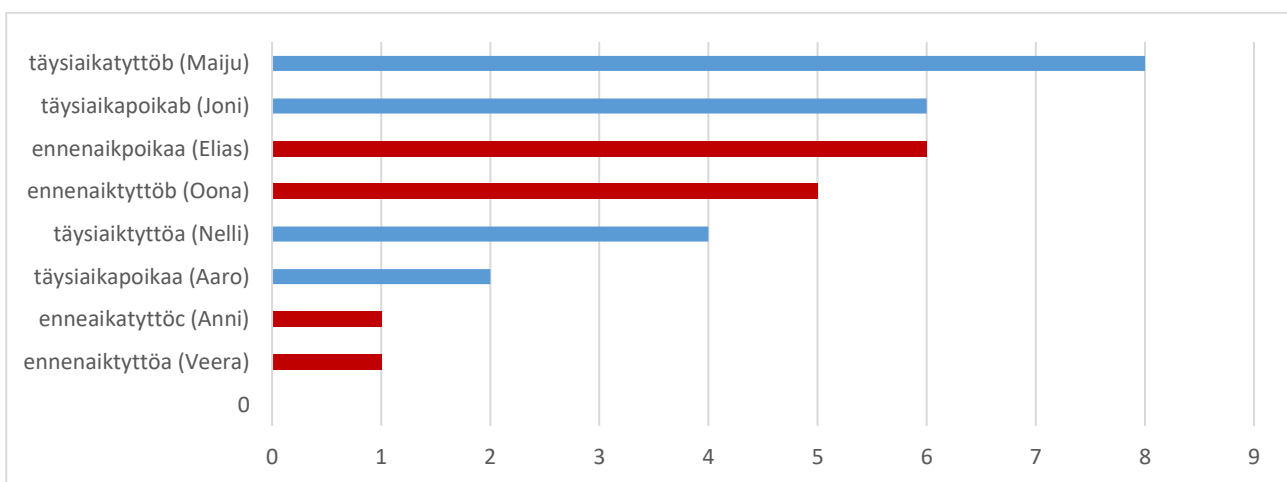
Ryhmätasolla kaikkia lauseyhdistystyyppiejä oli temporaalisia ja kausaalisia lauseyhdistyksiä lukuun ottamatta enemmän täysiaikaisten lasten kertomuksissa. Kaikki ennenaikaisena syntyneiden lasten temporaaliset ja kausaaliset lauseyhdistykset tosin olivat Eliaksen kertomuksessa. Spesifioivia lauseyhdistyksiä oli vain verrokkiryhmän lasten kertomuksissa.

Joitakin lauseyhdistysten alatyyppejä esiintyi vain toisessa ryhmässä tai vain yhden lapsen kertomuksessa. Disjunkttiivisia, konsessiivisia ja relatiivisia lauseyhdistyksiä oli vain verrokkilasten kertomuksissa. Täysiaikaisena syntynyt Maiju käytti kertomuksessaan lauseyhdistyksiä, joita ei ollut lainkaan muiden lasten kertomuksissa (disjunkttiivinen ly ja kausaalinen yksinkertainen ly). Myös enneaikaisena syntynyt Elias käytti kertomuksessaan monipuolisesti lauseyhdistyksiä. Esimerkiksi kausaalinen konsekutiivinen ly esiintyi vain yhden kerran koko aineistossa hänen kertomuksessaan.

Keskimäärin lasten kertomuksissa oli 3,25 lauseyhdistystyyppiä. Ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa oli keskimäärin vähemmän (ka 2,75) eri lauseyhdistystyyppiejä kuin verrokkiryhmän (ka 3,75) lasten kertomuksissa. Toisaalta lauseyhdistystyyppien käytössä oli yksilöllisiä eroja, sillä verrokkiryhmään kuuluvan Aaron kertomuksessa oli vain kahta tyyppiä lauseyhdistyksiä. Lauseyhdistystyyppien määrän vaihteluväli oli ennenaikaisien lasten kertomuksissa 1–5 ja verrokkilasten kertomuksissa 2–6. Lauseyhdistystyyppien lukumäärät on esitetty kuvioissa 17 ja 18:

KUVIO 17. Lauseyhdistystyyppien lukumäärät (alatyypit ei mukana). Ennenaikaisena syntyneet lapset on merkitty punaisella ja verrokkiryhmään kuuluvat lapset sinisellä värillä.

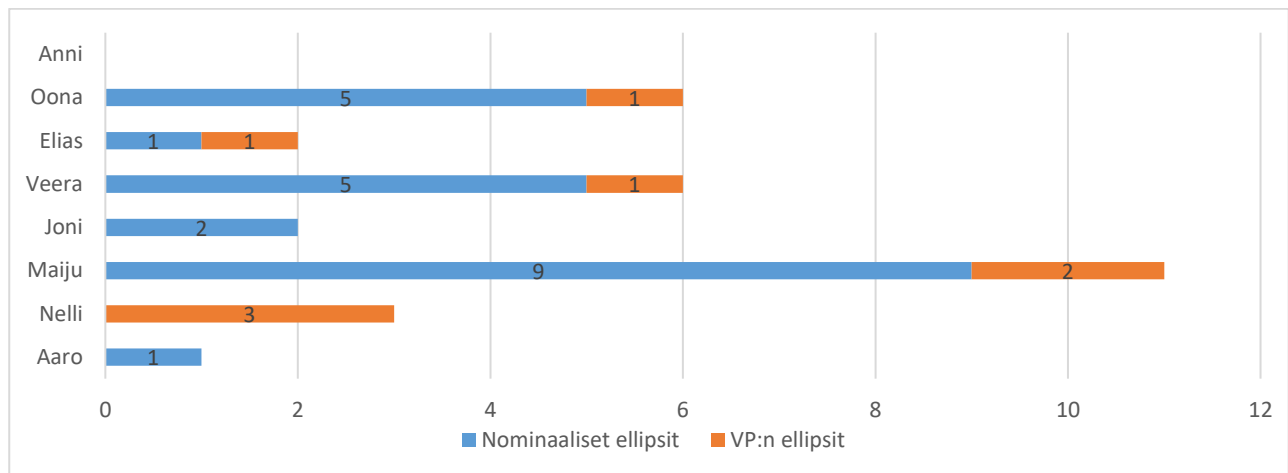
KUVIO 18. Lauseyhdistystyyppien lukumäärät (alatyypit mukana)

Vähiten lauseyhdistystyyppisiä oli ennenaikaisena syntyneiden Annin ja Veeran kertomuksissa, joissa oli molemmissa vain additiivisia lauseyhdistyksiä, ja eniten verrokkiryhmään kuuluvan Maijun kertomuksessa, joka sisälsi kaikki kuusi lauseyhdistystyyppiä. Ennenaikaisena syntyneen Eliaksen kertomuksessa oli kuitenkin lähes yhtä monta eri tyyppistä lauseyhdistystä. Hänen kertomuksestaan puuttuivat ainoastaan spesifioivat lauseyhdistykset. Kun tarkasteluun otetaan mukaan lauseyhdistysten alatyypit, täysiaikaisena syntyneen Jonin kertomuksessa oli kuitenkin enemmän lauseyhdistystyyppisiä kuin Eliaksen kertomuksessa.

4.5.2 Ellipsit

Kaikkien lasten kertomuksissa oli ellipsejä rinnasteisissa lauseissa, additiivisissa, adversatiivisissa kontrastiivisissa ja disjunktiiivisissa lauseyhdistyksissä. Ryhmätasolla vertailtaessa ellipsejä oli enemmän verrokkilasten (17 kpl) kuin ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa (9 kpl).

Verrokkiryhmän lasten kertomusten ellipsien määrää lisää kuitenkin Maijun kertomuksen muita suurempi ellipsien lukumäärä. Toisaalta verrokkiryhmään kuuluvien Aaron ja Jonin kertomuksissa oli vain yksi ellipsi. Ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa esiintyi myös ellipsiä muistuttavia rakenteita, jotka eivät ole tyypillisiä ellipsejä, esimerkiksi lauseita, joista puuttui kokonaan subjekti. Ellipsien lukumäärät on esitetty kuviossa 19. Kuviossa näkyvät myös nominaalisten ja VP:n ellipsien osuudet lasten kertomuksissa:

KUVIO 19. Ellipsien lukumäärät lasten kertomuksissa

Eniten ellipsejä oli täysiaikaisena syntyneen Maijun kertomuksessa, mutta muilla verrokkiryhmän lapsilla niitä oli vähemmän. Ennenaikaisena syntyneistä lapsista muutoinkin kerronnassaan niukkasanaan Annin ei käyttänyt ollenkaan ellipsiä.

Ellipseistä suurin osa oli nominaalisia, subjektin ellipsejä: ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa 7/9 ja verrokkiryhmän lasten kertomuksissa 9/18. Verbiosan ellipsiä esiintyi verrokkiryhmässä enemmän kuin ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa. Verbiosan ellipseihin luokiteltavaa predikatiivin ellipsiä käytti ainoastaan verrokkiryhmään kuulunut Maiju. Aaron ja Jonin kertomuksissa oli vain nominaalisia ellipsejä.

4.5.3 Anafora

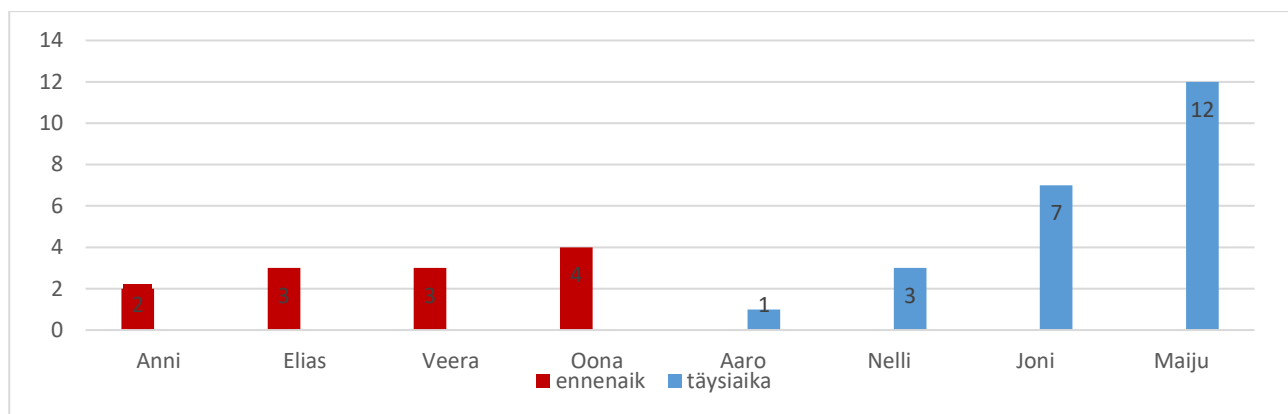
Maijua lukuun ottamatta kaikilla lapsilla oli vaikeuksia tarinan aloittamisessa, mistä johtuen lapset esittelivät tarinan toimijat vastauksena tutkijan kysymykseen tai kehotukseen kertoa, mitä kuvassa on. Lapsista ainoana Maiju käytti kertomuksessaan perinteistä tarinan aloitus fraasia *olipa kerran*.

Ennenaikaisena syntyneiden ja verrokkiryhmän lasten välillä oli vähemmän eroja anaforan kuin lauseyhdistysten käytössä, sillä viittausten käytössä on horjuvuutta molempien ryhmien lasten kertomuksissa. Molempien ryhmien lasten kertomuksissa esiintyi viittaussuhteiden epäselvyyttä,

koska samalla pronomiinilla (esim. *se*) viitattiin samassa virkkeessä kahteen eri toimijaan tai pronominin korrelaatti sijaitti liian kaukana. Lisäksi yhdelle verrokkiryhmän lapselle olivat tyypillisiä pitkät viittausketjut, joiden takia ymmärrettävyys saattoi heikentyä. Osalla verrokkiryhmän lapsista kaikki viittaukset olivat kuitenkin ymmärrettäviä, mikä tosin saattoi johtua heidän kertomustensa lyhydestä.

Deiktisiä ilmauksia (esim. *tu*) esiintyi molempien ryhmien lasten kertomuksissa, mikä kertoo siitä, että monet lapsista ovat Karmiloff-Smithin (1985) luokittelussa viittausten käytössä tasolla 1, jossa viittaavia ilmauksia käytetään deiktisesti.⁸ Deiktisiä pronomineja oli kuitenkin enemmän enneaikaisena syntyneiden (25) kuin verrokkiryhmän lasten kertomuksissa (5).

Kuviossa 20 on esitetty lasten kertomusten viittausketjujen lukumäärät. Kuviossa enneaikaisena syntyneiden lasten kertomusten viittausketjujen lukumäärät on merkitty punaisella ja täysiaikaisena syntyneiden sinisellä:

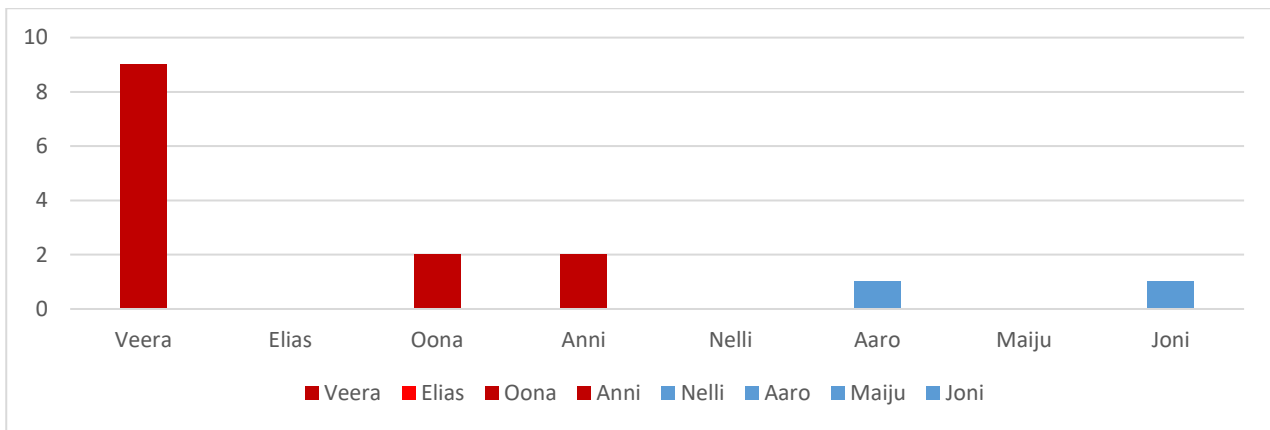

KUVIO 20. Viittausketjujen määrät lasten kertomuksissa

Verrokkiryhmän lapsilla oli ryhmänä enemmän viittausketjuja (23) kuin enneaikaisena syntyneillä lapsilla (12). Vähiten viittausketjuja oli kuitenkin verrokkiryhmään kuuluvan Aaron kertomuksessa, jossa oli vain yksi yhden pronominin sisältävä viittausketju. Aaron ja Nellin kertomusten viittausketjujen lukumäärä ei juurikaan eroa enneaikaisena syntyneiden lasten kertomuksista.

Enneaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa esiintyi enemmän subjektittomia kuin täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa. Toisaalta enneaikaisena syntyneen Eliaksen kertomuksessa ei ollut yhtään subjektitonta rakennetta, ja myös täysiaikaisten Aaron ja Jonin kertomuksissa oli molemmissa yksi subjektiton rakenne (Kuvio 21).

⁸ Olen tässä huomionut vain deiktiset pronominit, jotka viittaavat poikaan, koiraan tai sammakkoon. Lasten kertomuksissa esiintyi myös muihin toimijoihin ja yleisesti kuviin viittaavia deiktisiä pronomineja, kuten *tuossa se (poika)otti syliin (Anni)*.

KUVIO 21. Subjektittomat rakenteet lasten kertomuksissa.

5 POHDINTA

5.1 Tulosten tarkastelua

Tässä pro gradu -tutkielmassa analysoin ennenaikaisena ja täysiaikaisena syntyneiden lasten käyttämiä lauseyhdistyksiä ja niissä esiintyviä ellipsejä sekä anaforan käyttöä.

Lauseyhdistysten lukumäärät kertomuksissa vaihtelivat välillä 1–28. Ryhmätasolla lauseyhdistyksiä oli enemmän verrokkiryhmän lasten kuin ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa. Verrokkiryhmän lauseyhdistysten kokonaismäärää kasvatti kuitenkin yhden lapsen erittäin runsas lauseyhdistysten käyttö. Toisaalta ennenaikaisena syntyneiden lasten ryhmässä oli kaksi kertomusta, joissa lauseyhdistyksiä oli vain vähän ja yksi lapsi, jonka kertomuksessa oli paljon lauseyhdistyksiä. Tuloksissa on siis silmiinpistävää suuret yksilölliset erot. Tulokset ovat tässä samansuuntaisia kuin Koskisen (2012) tutkimuksessa siinä, että lasten käyttämien lauseyhdistysten määrät vaihtelivat suuresti yksilöllisesti.

Kaikilla lapsilla käytetyin lauseyhdistys oli additiivinen lauseyhdistys. Runsas *ja*-konjunktion käyttö ei ole yllättävää, koska suullisissa kertomuksissa sitä esiintyy yleensä runsaasti (Mäkinen, 2011, s. 81). Vaikeutena additiivisten lauseyhdistysten luokittelussa oli se, että luokittelu additiiviseksi lauseyhdistykseksi tai tekstuaaliseksi lisäyssuhteeksi oli usein tulkinnallista. Niinpä additiivisten lauseyhdistysten määrä voi vaihdella tutkijan tulkinnasta riippuen. Myös Saarinen (2018) pitää lauseyhdistysten tutkimisen haasteena lauseyhdistyksen käsitteen määrittelemistä. Lauseiden rinnastaminen voidaan kuitenkin nähdä jatkumona, jossa osa rinnasteisista lauseista muodostavat keskenään tiiviimmän kokonaisuuden ja osa löyhemmän (VISK, § 1079). Jälkimmäisessä tapauksessa on kyse rinnasteisesta tekstuaalisesta lisäyssuhteesta. Elliptiset rakenteet taas ovat esimerkkejä tiiviistä rinnasteisista rakenteista. Termi additiivinen *lauseyhdistys* ei toisaalta välttämättä edes edellytä, että rakenteen pitäisi olla rinnasteinen. Riittää, että lauseet on yhdistetty

toisiinsa additiivisesti. Niinpä tässä työssä ei ehkä ole olennaisinta pohtia, voidaanko tietty rakenne tulkita lauseyhdistykseksi vai ei. Jotta tutkimukset olisivat keskenään vertailukykyisiä, olisi kuitenkin hyvä, että tutkijoilla olisi käytettävissään selkeä lauseyhdistyksen määritelmä.

Koskisen (2012) tutkimuksessa additiivinen ja temporaalinen olivat käytetyimmät lauseyhdistykset. Additiivisen lauseyhdistyksen osalta tulokseni ovat siis samansuuntaiset kuin Koskisen (2012) tutkimuksessa. Temporaalinen ly oli tutkimustulosteni mukaan kuitenkin harvinaisempi kuin Koskisen (2012) tutkimuksessa, sillä adversatiivisia lauseyhdistyksiä esiintyi tutkimuksessani temporaalisia enemmän. Tämä on ehkä hiukan yllättävää, koska kronologisesti etenevässä sammakkotarinnassa temporaalisia lauseyhdistyksiä luulisi esiintyvän runsaasti (Koskinen, 2012, s. 33). Tuloksiin saattaa tosin vaikuttaa ero temporaalisten peräkkäisten lauseyhdistysten luokittelutavassa, sillä toisin kuin Koskinen (2012), en ole luokitellut *sitten*-konnektiivilla yhdistettyjä lauseita lauseyhdistyksiksi, koska keskityin vain konjunktiolla tehtyihin lauseyhdistyksiin. Samoin kuin Koskisen (2012) tutkimuksessa, temporaalisen simultaanisuuden ilmaiseminen oli hyvin vähäistä lasten kertomuksissa. Temporaalista samanaikaista lauseyhdistystä käyttivät kertomuksissaan vain enneaikaisena syntynyt Elias ja verrokkiryhmän Maiju ja Joni.

Kaikkia suomen kielessä mahdollisia lauseyhdistyksiä ei esiintynyt aineistossani ollenkaan, mikä voi tosin johtua siitä, että tutkittavana oli vain kahdeksan lapsen yhdet kertomukset. Kaikista lauseyhdistystyypeistä esiintyi kuitenkin ainakin yhtä alatyyppejä. Ryhmätasolla enneaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa lauseyhdistystyyppinä oli keskimäärin vähemmän kuin verrokkiryhmän kertomuksissa, vaikka yksilötasolla tarkasteltaessa tuloksissa olikin yksilöllisiä eroja. Tutkimuksessani täysiaikaisena syntynyt Maiju käytti kertomuksessaan kaikkia lauseyhdistystyyppinä. Koskisen (2012) tutkimuksessa yhteenkään enneaikaisena syntyneen lapsen kertomukseen ei sisällynyt kaikkia kuutta lauseyhdistystyyppiä, vaan lasten kertomukset sisälsivät tyypillisimmillään kolmea eri lauseyhdistystyyppiä. Tätä taustaa vasten enneaikaisena syntyneen Eliuksen lauseyhdistysten käyttö olikin monipuolista, sillä hänen tarinansa sisälsi viittä eri lauseyhdistystyyppiä.

Tämän tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, että enneaikainen syntymä vaikuttaisi välttämättä lauseyhdistysten lukumäärään ja niiden käytön monipuolisuuteen. Enneaikaisena syntyneiden Veeran ja Annin kertomuksissa oli huomattavan vähän lauseyhdistyksiä, mutta toisaalta enneaikaisena syntyneen Eliuksen kertomuksessa oli monipuolisesti eri tyyppisiä lauseyhdistyksiä ja lukumäärällisesti enemmän lauseyhdistyksiä kuin verrokkiryhmään kuuluvien Jonin, Aaron ja Nellin kertomuksissa. Ryhmätasolla erot lauseyhdistysten erot lauseyhdistysten määrässä ja käytön

monipuolisuudessa ovat kuitenkin havaittavissa, mihin vaikuttaa kahden ennenaikaisena syntyneen lapsen, Veeran ja Annin, huomattavan heikko suoriutuminen.

Veeran ja Annin kertomukset muistuttivat monilta piirteiltään nuorempien lasten kertomuksia: Ne sisälsivät vain vähän lauseyhdistyksiä ja ellipsejä. Lisäksi niissä esiintyi myös deiktisten pronominien käyttöä, aikamuodon vaihtelua imperfektin ja perfektin välillä ja tutkijan puhuttelua (esimerkiksi *Kato!*). Berman ja Slobin (1994, s. 176) havaitsivat tutkimuksessaan tämänkaltaisia piirteitä kolmevuotiaiden lasten kertomuksissa, joille on tyypillistä paitsi se, että lauseet esiintyvät yksinään ilman yhdistäviä elementtejä, myös interaktiivisten kommenttien (esimerkiksi *Katso!*) käyttö. Tämä selittyy sillä, että pienet lapset käsittävät kerrontatehtävän tyypillisesti interaktiivisena ja kommunikatiivisena (Berman & Slobin, 1994, s. 84).

Ryhmätasolla ellipsejä oli enemmän verrokkilasten kertomuksissa kuin ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa (18 vs. 9). Koskisen (2012) tutkimuksessa ellipsien käyttö ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa oli vähäistä ja suurin osa tutkimushenkilöistä ei käyttänyt lainkaan ellipsejä. Tässä tutkimuksessa ellipsejä esiintyi kuitenkin kaikkien lasten kertomuksissa yhtä ennenaikaisena syntyneitä lasta lukuun ottamatta. Myös verbiosan ellipsejä esiintyi molemmissa ryhmissä, vaikkakin enemmän verrokkiryhmän lasten kertomuksissa. Tässä tulokset poikkeavat myös Saarisen (2018, s. 39) tutkimuksesta, jossa normaalisti kehittyneet viisivuotiaat hallitsivat jo nominaalisen ellipsin käyttöä, mutta verbiosan ellipsejä ei esiintynyt heillä lainkaan. Tähän voi vaikuttaa paitsi sattuma, myös se, että olen luokitellut VISK:in (§ 943) mukaan verbiosan ellipseiksi myös predikatiivin ellipsit, mikä lisää verbin ellipsien kokonaismäärää.

Anaforaviittausten käytössä erot kahden ryhmän välillä eivät olleet niin suuret kuin lauseyhdistysten ja ellipsien käytössä, sillä molempien ryhmien lasten kertomuksissa esiintyi horjuvuutta anaforan käytössä ja deiktisen pronominin käyttöä. Suurin osa lapsista käytti jonkinlaista NP-viittausta viitatessaan tarinan toimijaan ensimmäisen kerran. Ennenaikaisina syntyneiden lasten ryhmässä kahden lapsen kertomuksissa (Veera ja Elias) ja verrokkiryhmässä yhden lapsen (Joni) kertomuksessa ensiesittelyt oli muodostettu deiktisesti demonstratiivipronominin ja substantiivin yhdistelmällä (esim. *tämä sammakko*), mikä kertoo kuvia kuvailevasta kerrontatyylistä. Yhdellä verrokkiryhmän lapsella esiintyi myös pelkän demonstratiivipronominin (*tuo*) käyttöä ensiesittelyssä. Samankaltaista deiktisten pronominien käyttöä esiintyi myös Koskisen (2012) aineistossa, jossa vain kahdeksan 18 tutkimushenkilöstä käytti relevanttia substantiiviviittausta viitatessaan henkilöön ensimmäisen kerran (Koskinen, 2012, s. 24). Koskisen (2012) mukaansa deiktisten pronominien käyttö johtuu siitä, ettei kertoja osaa irtaantua kuvan tuesta eikä ottaa huomioon sitä, ettei kuulija näe kuvia.

Tarinan kolmen tärkeimmän toimijan esittelyssä ennenaikaisista lapsista Anni ja Oona eivät viittaneet kaikkiin toimijoihin itsenäisesti kokonaisella lauseella, vaan vastasivat NP:llä tutkijan kysymykseen, mitä kuvassa näkyy. Myös verrokkiryhmän Nelli ja Aaro esittelivät tarinan toimijat vastaamalla tutkijan kysymykseen verbittömällä NP:llä. Tällainen tapa esitellä tarinan toimijat saattaa johtua myös tutkijan tavasta houkutella lapsi kertomaan tarinaa kysymällä suoraan, mitä ensimmäisessä kuvassa näkyy, eikä niinkään lapsen kerrontataidoista.

Deiktisiä ilmauksia (esim. *tu*) esiintyi molempien ryhmien lasten kertomuksissa myös muualla kuin toimijoiden ensiesittelyssä, mikä kertoo siitä, että monet lapsista ovat Karmiloff-Smithin (1985) luokittelussa viittausten käytössä tasolla 1, jossa viittaavia ilmauksia käytetään deiktisesti.⁹ Deiktisiä pronomineja oli kuitenkin enemmän ennenaikaisena syntyneiden (25) kuin verrokkiryhmän lasten kertomuksissa (5). Erityisesti pronominin ja NP:n yhdistelmä oli yleinen tapa viitata tarinan toimijoihin. Deiktisen pronominin liittämällä NP:hen ei kuitenkaan sinänsä ole vaikutusta anaforan käyttöön, sillä lapsi voi viitata pronomiinilla siihen samalla tavalla kuin pelkkään NP:hen. Paljon pronomini + NP-viittauksia oli täysiaikaisena syntyneen Jonin kertomuksessa ja ennenaikaisena syntyneen Eliaksen kertomuksissa.

Deiktisen ilmauksen käyttö voisi johtua myös lasten tavasta käsittää kerrontatilanteen luonne. Saksankieliset lapset suosivat sammakkotarinan toimijoiden ensiesittelyssä määräistä artikkelia ja nominia (esim. *der Junge*, 'poika') (Bamberg, 1987, s. 67). Määräistä artikkelia käytetään usein demonstratiivipronominin sijasta niissä kielissä, joissa artikkelit ovat käytössä (Larjavaara, 2001). Koska suomen kielessä ei ole varsinaisia artikkeleja (Larjavaara, 2001), määräisen artikkelin käyttöä voisi mielestäni pitää vastaavana kuin tutkimuksessani esiintynyttä demonstratiivipronominin ja substantiivin yhdistelmää. (Helasvuo, 2008, s. 16) onkin todennut, että suomen kielessä monet demonstratiivipronomininit toimivat usein määräisten ja epämääräisten artikkelien tavoin. Bamberg (1987, s. 67) otaksuu, että määräisen artikkelin käyttö johtuu siitä, että lapset pitävät kerrontatilannetta kommunikatiivisena ja käsittelevät tarinan toimijoita tarinan kuulijan kanssa jaettuna tietona. Lapset siis ottavat kertoessaan huomioon, että myös kuulija näkee kuvat. Myös aikuisilla on todettu samantapaista kuviin viittaamista kerrontatehtävissä (Korpijaakko-Huuhka, 2003, s. 80–81).

Sekä ennenaikaisten että täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomusten viittausetjuja oli paikoin vaikea ymmärtää ilman kuvien tukea. Pronominiviittausten epätarkkuus syntaksin rakenteellisten

---

⁹ Olen tässä huomionnut vain deiktiset pronominit, jotka viittaavat poikaan, koiraan tai sammakkoon. Lasten kertomuksissa esiintyi myös muihin toimijoihin ja yleisesti kuviin viittaavia deiktisiä pronomineja, kuten *tuossa se (poika)otti syliin (Anni)*.

puutteiden lisäksi vaikeutti virkkeiden ymmärrettävyyttä. Samankaltaisen ilmiön havaitsi ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksia tutkinut Koskinen (2012, s. 23). Hänen tutkimuksessaan lasten käyttämissä viittausketjuissa havaittiin epätarkkuutta, minkä seurauksena kuulijan oli kuvia näkemättä vaikea tietää, keneen kertomuksen henkilöistä lapsi viittasi. Kuten tutkimissani kertomuksissa, myös Koskisen aineistossa sekaannuksia aiheutti se, että sekä poikaan että koiraan viitattiin pronomineilla *se* ja *hän*. Myös Karmiloff-Smithin (1985) mukaan anaforaviittaukset voivat olla kuulijalle epäselviä, jos lapsi viittaa samalla pronomiinilla useampaan toimijaan. Tämä on yleistä erityisesti 4–5-vuotiailla lapsilla, jotka ovat Karmiloff-Smithin luokittelussa tasolla 1. Koska taso 2, jossa anaforaviittausten käyttö muuttuu sujuvammaksi, saavutetaan Karmiloff-Smithin mukaan kuitenkin vasta 6–7-vuotiaana, ei tällainen pronomien käyttö välttämättä kerro kehittymättömistä kerrontataidoista aineistoni lasten (5;0–5;11) kertomuksissa.

Viittausten ymmärrettävyyttä vaikeutti myös se, että NP-korrelaatit olivat kaukana viittaavista pronomineista, eli NP:hen viitattiin useammin kuin kaksi kertaa ennen kuin se toistettiin. Olen samaa mieltä kuin Koskinen (2012), siinä että viittaaminen voi toisinaan olla sujuvaa ja ymmärrettävää, vaikka pronomiinilla viitattaisiin NP:hen useammin kuin kaksi kertaa. Viittaaminen usealla pronomiinilla samaan korrelaattiin voi kuitenkin usein vaikeuttaa viittausten ymmärtämistä.

Viittausketjuja tarkasteltaessa on otettava huomioon myös se, että lasten kertomusten sanamäärät vaihtelevat. Jos kertomuksessa on enemmän sanoja, siinä luultavasti on myös enemmän viittausketjuja. Jos viittausketjujen lukumäärää tarkastellaan suhteessa kertomusten sanamäärään, huomataan, että kertomusten sanamäärä ja viittausketjujen määrä eivät ole toisiinsa suoraan verrannollisia. Esimerkiksi Aaron kertomuksessa on 128 sanaa, mutta vain yksi viittausketju. Nellin kertomuksessa taas on vähemmän sanoja kuin Aaron kertomuksessa (120), mutta neljä viittausketjuja. Ehkä yllättävää on Veeran hyvä suoriutuminen anaforaviittausten käytössä. Veeran kertomus rakentui pääasiassa tutkijan kysymysten varaan (ks. luvut 4.1.1 ja 4.2.1), mutta anaforaviittauksia oli hänen kertomuksessaan kuitenkin suhteellisen paljon, kun otetaan huomioon kertomuksen vähäinen sanamäärä.

Pronominiviittauksia käyttivät kertomuksissaan eniten täysiaikaiset Maiju ja Joni Vähiten pronomineja kertomuksessaan käytti täysiaikaisena syntynyt Aaro, jonka kertomuksessa oli yksi pronomini ja 18 NP:tä. Toisaalta pelkkä runsas viittaavien pronomien käyttö ei välttämättä tee viittaamisesta sujuvaa, vaan saattaa vaikeuttaa viittaussuhteiden ymmärtämistä. Esimerkiksi Maijun kertomuksessa oli välillä vaikea tietää, mihin tarinan toimijoista pronomini *hän* viittaasi.

Viittausketjut eivät siis välttämättä ole tarkkoja täysiaikaisina syntyneiden 5-vuotiaiden lasten kertomuksissakaan.

Erityisesti enneaikaisena syntyneiden lasten kertomuksissa esiintyi rakenteita, joista puuttui kokonaan subjekti. Voi olla, että koska enneaikaisena syntyneillä lapsilla kerronta vaati enemmän tutkijan apua, lapsi pystyi rakentamaan tarinaa vain yhdessä tutkijan kanssa vastailemalla kysymyksiin. Subjekti oli tällöin ilmi pantu jo tutkijan kysymyksessä, joten sitä ei ollut tarpeen toistaa omassa kerronnassa. Voi siis olla, että lapsi olettaa tutkijan tietävän kuka on lauseen tekijä. Subjekti mainitsematta jättäminen voisi siis johtua siitä, että lapset käsittävät kerrontatilanteen keskustelunomaiseksi tuokioksi, jolloin tutkija edeltävä kysymys vaikuttaa siihen, että subjekti jää ilmaisematta.

Subjektin puuttumista voisi mielestäni pitää myös nolla-anaforana, jota voidaan käyttää elollisista tarkoitteista, esimerkiksi keskustelussa, kun samasta tarkoitteesta puhutaan uudestaan samassa vierusparissa (VISK; § 1431). Esimerkiksi:

T: mhm (.) no mitäs **ne** sitte tekkee

L: no: (.)Øyrittää huutaa että (.) 'sammakkoo'

Lauseiden subjektin mainitsematta jättämistä on esiintynyt myös muissa lasten kerrontaitoja käsittelevissä tutkimuksissa (Suvanto, 2012; Koskinen, 2012; Markkanen, 2013). Koskinen (2012, s. 28) pitää tämän tyyppisiä rakenteita puhekielisinä muttei kuitenkaan virheellisinä rakenteina. Rakenteet, joissa subjekti jää pois, ovat hänen mukaansa epätyypillisiä ellipsin kaltaisia rakenteita, jotka eivät kuitenkaan ole varsinaisia ellipsejä. Markkasen (2013, s. 28) mukaan tällaiset puutteelliset rakenteet, jotka esiintyvät vastauksina tutkijan kysymyksiin, ovat tavallisempia niillä lapsilla, jotka ovat muutenkin niukkasanaisia, ja joita täytyy houkutellessa kertomaan. Näin oli myös omassa aineistossani.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että 5-vuotiaat lapset hallitsevat jo lauseyhdistysten ja ellipsien käyttöä kertomuksissa, mutta anaforaviittausten käytössä esiintyy vielä horjuvuutta. Osalla enneaikaisena syntyneistä lapsista kehitystehtävää vaikuttaa olevan vielä enemmän lauseyhdistysten hallinnassa ja yleisemminkin kertovan kielen tuottamisessa.

5.2 Menetelmän tarkastelua

Koska tutkimuksessa tarkasteltiin vain kahdeksan lapsen kertomuksia, sattumalla voi olla merkitystä tutkimustuloksissa: aineistoon valikoituneissa kertomuksissa saattaa vain sattumalta olla esimerkiksi vähän temporaalisia lauseyhdistyksiä. Tämän tutkimuksen perusteella ei siis voida vetää kovin pitäviä johtopäätöksiä siitä, mikä on enneaikaisen syntymän vaikutus lasten lauseyhdistysten käyttöön.

Ennenaikaisena syntyneen Eliaksen monipuolinen lauseyhdistysten käyttö sammakkokertomuksessa on kuitenkin osoitus siitä, ettei ennenaikainen syntymä välttämättä vaikuta negatiivisesti kertovan kielen kehitykseen. Kielelliseen suoritukseen voivat toki vaikuttaa myös monet sellaiset tekijät, joita tämän tutkimuksen aineistosta ei ole tiedossa. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen kieliympäristö ja perintötekijät. Kuten Nelson (1996, s. 113) toteaa, lapsen kielenkehitykseen vaikuttaa myös lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus, koska kieli opitaan vuorovaikutuksessa. Ylihervan (2002) tutkimuksessa puheen ja kielen kehityksen riskiä nostivat esimerkiksi äidin nuoruus, uusperhe ja perheen lasten lukumäärän nouseminen yli neljään perheessä. Ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksista minulla ei ollut käytettävissäni nauhoituksia, joten tulkitsin ennenaikaisena syntyneiden lasten lauseyhdistykset pelkästään litteraattien perusteella. Tällä voi olla vaikutusta tulkintaan, sillä implisiittisten lauseyhdistysten tulkintaan vaikuttaa myös ilmausten intonaatio (Lieko, 1992, s. 28).

Tiedossani ei ole toista tutkimusta, jossa koheesiokeinojen käyttöä lasten kertomuksissa olisi tutkittu vertailemalla täysiaikaisena ja ennenaikaisena syntyneiden lasten kertomuksia toisiinsa. Suvanto (2012) vertaili kielihäiriöisten lasten kerrontataitoja normaalisti kehittyneiden lasten kerrontataitoihin, mutta tiedossani ei ole toista suomalaista tutkimusta, jossa olisi vertailtu ennenaikaisena syntyneiden lasten käyttämiä kertomuksen koheesiokeinoja täysiaikaisena syntyneiden lasten koheesiokeinoihin. Ei ole siis mahdollista sanoa, onko muissa tutkimuksissa havaittu ennenaikaisen syntymän vaikuttaneen koheesiokeinojen käyttöön.

On myös huomattava, että tässä tutkimuksessa tarkastellut sammakkokertomukset ovat vain pieni näyte kyseisten lasten todellisesta kielenkäytöstä. Tutkimustilanteessa ovat voineet vaikuttaa suuntaan tai toiseen monet tekijät, kuten lapsen väsymys tai tilanteen jännittävyys. Tarinan luomista tutkimusmenetelmänä on myös kritisoitu muun muassa siitä, että kerrontatilanne voi tuntua lapsesta vieraalta ja epäluonnolliselta, koska yleensä lapset kuuntelevat tarinoita eivätkä kerro niitä (Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 66). Tarinan luominen on lapselle kognitiivisesti vaikeampaa kuin toistokerronta, koska siinä tarinalle ei esitetä mallia, kuten toistokertomuksissa (Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 66). Lapset eivät välttämättä tuota menetelmän avulla kovin tarkkoja kertomuksia, koska kerrontatilanteessa tutkija näkee kuvat, joista lapsen pitäisi kertoa. Lapsi saattaa siis ajatella, että koska asia on kuulijalle tuttu, hänen ei ole tarpeen kertoa tarinaa tarkasti. On myös todettu, että ainakin yhdeksänvuotiaat lapset tuottavat yksityiskohtaisempia kertomuksia, kun tutkija ei näe kerronnan kohdetta (Hickmann, 2004). Analysoimissani kertomuksissa tämä näkyi ainakin Veeran kertomuksessa:

T: mitä ne sitte tekkee

L: *no (.) kato ite lopusta*

Ongelmaa voidaan vähentää niin sanotulla naiivi kertoja -asetelmalla, jossa lapsi kertoo tarinan esimerkiksi käsinukelle (Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 66), kuten myös tämän aineiston elisitoinnissa tehtiin. Koska tutkija ja lapsi jakavat tutkimusmenetelmässä kerrontatilanteen, erityisesti pienet lapset käyttävät viittaamisessa deiktisiä viittauskeinoja, kuten osoittelua (Berman, 2004). Tämä näkyi Suvannon (2004) tutkimuksessa: viittausten käyttö oli sujuvampaa henkilökohtaisissa kertomuksissa, joista kuvien tuki puuttuu. Kritiikkinä menetelmää kohtaan voidaan esittää myös se, että tutkimushenkilöt käsittävät tehtävän usein eri tavoin: Pienet lapset kertovat useimmiten kuvista, kun taas isompien lasten kertomukset muistuttavat kirjallisuudesta tuttuja tarinoita (Berman & Slobin, 1994, s. 17). Kaikki nämä tekijät ovat saattaneet vaikuttaa tässä tutkimuksessa käytettyihin lasten tuottamiin kertomuksiin. Todellisen tilanteen selville saamiseksi lasten kieltä olisi tutkittava useammalla erilaisella testillä, mikä näin jälkikäteen ei tietenkään ole mahdollista.

Sammakkokertomusten on kuitenkin todettu soveltuvan hyvin kerronnan tutkimukseen ja tuottavan rakenteellisesti parhaita kertomuksia (Suvanto, 2012, s. 116). Niissä tulevat hyvin esiin hyvin esiin esimerkiksi tapahtumien peräkkäisyys tai samanaikaisuus (Berman & Slobin, 1994, s. 3). Lisäksi voidaan todeta, että fiktiiviset kuvasarjakertomukset ovat tutkimuksessa luotettavampia sekä helpompia analysoida ja vertailla kuin henkilökohtaiset kertomukset (Suvanto & Mäkinen, 2011, s. 66), ja ne myös minimoivat lasten välisiä eroja kerronnassa (Ninio & Snow, 1996, s. 178).

5.3 Jatkotutkimuksen aiheita ja työn kliininen merkitys

Tutkimukseni toi esiin suuret yksilölliset erot lasten kerrontataidoissa. Jatkossa lasten sammakkokertomuksia olisi hyvä tutkia suuremmalla aineistolla, jotta voitaisiin minimoida yksilöllisen variaation aiheuttamat erot. Olisi mielenkiintoista nähdä, tulisiko suuremmalla aineistolla tilastollisia tutkimusmenetelmiä käyttämällä esiin eroja ennenaikaisena ja täysiaikaisena syntyneiden lasten välillä.

Olisi varmasti myös hedelmällistä tutkia esimerkiksi 9-vuotiaiden lasten kertomuksia vertailemalla ennenaikaisena ja täysiaikaisena syntyneiden lasten kertomuksia tässä ikäryhmässä. Millaisia eroja tässä ikäryhmässä tulisi esiin ja tasoittuvatko erot lasten iän karttuessa? Esimerkiksi Bermanin & Slobinin (1994) mukaan 9-vuotiaille tyypillistä on esimerkiksi lisääntynyt relatiivilauseiden käyttö ja kyky tehdä enemmän viittauksia henkilöiden sisäisiin tunnetiloihin (Berman & Slobinin, 1994, s. 68). On myös todettu, että diskursiivisten koheesiokkeinojen hallinta kehittyy aina 10-vuotiaaksi asti (Hickmann, 2004), joten myös tästä syystä vanhempien lasten kertomusten tutkiminen olisi perusteltua.

Lasten kerrontaitoja voisi myös tutkia useammalla kerrontatehtävällä, jotta saataisiin monipuolisempi kuva kerrontataitojen tasosta. Tutkimuksessa voitaisiin esimerkiksi elisitoida kaksi tai kolme kertomusta jokaiselta tutkimushenkilöltä, jolloin saataisiin luotettavampi kuva lapsen kerrontataidoista. Muun muassa henkilökohtaisten kertomusten käyttö voisi tuoda erilaisia tietoja lasten viittauskeinojen käytöstä, koska kerrontatilanne on erilainen kuvien puuttuessa (ks. Suvanto, 2012, s. 190) tai silloin, kun tutkija ei näe kuvia, joiden pohjalta lapsi kertoo tarinaa (Hickmann, 2004).

On tärkeää tiedostaa, että enneaikaisella syntymällä voi olla vaikutusta lapsen kielelliseen suoriutumiseen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole aina, kuten tutkimukseni osoitti. Kliinisessä työssä sammakkotarinan käyttö voi antaa tärkeitä tietoja lapsen kerrontataidoista, kielellisestä suoriutumisesta ja keskittymiskyvystä. Sitä voi pitää yhtenä mahdollisuutena löytää lapsen kielellisiä kehittämiskohteita, joihin voidaan käytännön terapiatyössä kiinnittää huomiota.

LÄHTEET

- Aksu-Koç, A. (1994). Development of linguistic forms: Turkish. Teoksessa R. A Berman & D.I Slobin (toim.), *Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study* (s. 329–385). Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Aksu-Koç, A. & von Stutterheim, C. (1994). Temporal relations in narrative: Simultaneity. Teoksessa R. A Berman & D.I Slobin (toim.), *Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study* (s. 393–455). Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Bamberg, M. G. W. (1987). *The acquisition of narratives: Learning to use language*. New York;Berlin: Mouton de Gruyter. Ebrary.
- Berman R.A. & Slobin, D.I. (1994). Narrative structure. Teoksessa R. A Berman & D.I Slobin (toim.), *Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study* (s. 39–84). Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Dasinger, L. & Toupin, C. (1994). The development of relative clause functions in narrative. Teoksessa R. A Berman & D.I Slobin (toim.), *Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study* (s. 457–514). Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Hakulinen, A., & Karlsson, F. (1988). *Nykysuomen lauseoppia* (2. p.). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Halliday, M.A.K. (2004). *Halliday's introduction to functional grammar*. 4. painos. Lontoo/New York: Routledge.
- Helasvuo, M-L. (2008). Aspects of the structure of finnish. Teoksessa Klippi, A., & Launonen, K. (2008). *Research in logopedics: Speech and language therapy in finland*. (s. 9–18). Buffalo;Clevedon; Multilingual Matters.
- Hickmann, M. (2004). Le developpement de la cohesion dans la narration orale chez l'enfant: perspectives inter-langues. *CALaP*, 24, 13–31.
- Hudson, J.A. & Shapiro L.R. (1991). From knowing to telling: The development of children's scripts, stories and personal narratives. Teoksessa A. McCabe & C. Peterson (toim.), *Developing narrative structure*. (s. 89–136). Hilsdale, NJ: Erlbaum.
- Ikonen, T. (2001). Tarina ja juoni. Teoksessa O. Alanko & T. Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. (s. 184–206). Helsinki: SKS.
- Kalliokoski, J. (1989). *Ja: Rinnastus ja rinnastuskonjunktion käyttö*. SKST. 497. Helsinki: SKS.
- Karmilof-Smith, A. (1985). Language and cognitive processes from developmental perspective. *Language and cognitive processes*, Vol. 1. No. 1.61–85.
- Kekki, M. & Paavonen, J. (2003). Mistä ennenaikainen synnytys johtuu? *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*. 2003;119(12), 1137–1145.
- Korpijaakko-Huuhka, A-M. (2003). Kyllä se lintupelotintaulujuttu siinä nyt on käsittelyssä. Afaattisten puhujien kielellisiä valintoja sarjakuvatehtävässä. Helsinki: Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 46.
- Klecan-Aker, J.S. & and Colson, K. (2009). Criterion-Referenced Assessment for Language Organization: An Example of Evidence-Based Practice. The Forum on Public Policy. Verkkoersio osoitteessa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ864814.pdf>. (viitattu 13.9.2018.)

- Koskinen, R. (2012). *Ennenaikaisena syntyneiden lasten kerronnan koheesio ja koherenssi 5–6 vuoden iässä*. Logopedian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kupersmitt, J. (2011). Form-function relations in Spanish narratives. A comparative study of bilingual and monolingual speakers. Teoksessa Strömqvist, S., Verhoeven, L., & Dawsonera. *Relating events in narrative: Volume 2: Typological and contextual perspectives* (s. 395–434). Hillsdale (N.J.): Erlbaum.
- Larjavaara, M. (2001). Määräinen artikkeli – suomessa? Kielikello. *Kielenhuollon tiedotuslehti*. 4/2001.
- Lieko, A. (1992). *The development of complex sentences. A case study of finnish*. Studia fennica linguistica 3. Helsinki:SKS.
- Lieko, A. (1994). Lapsen kielen lauseyhdistykset. Teoksessa A. Iivonen, A. Lieko ja P. Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielenkehitys*. (s. 165–187). Helsinki: SKS.
- Liles, B. Z. (1993). Narrative discourse in children with language disorders and children with normal language: a critical review of the literature. *Journal of Speech and Hearing Research* 36(5), 868–883.
- Luoma, L., Herrgård, E., Martikainen, A., & Ahonen, T. (1998). Speech and language development of children born at < or = 32 weeks' gestation: A 5-year prospective follow-up study. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 40(6), 380–387.
- Markkanen, M. (2013). *Miten ennenaikaisina ja täysiaikaisina syntyneet lapset kuvaavat kertomuksen maailmaa?: Vertaileva ryhmätutkimus*. Tampereen yliopisto.
- Mayer, M. (1969). *Frog, where are you?* New York: Dial Books for Young Readers.
- Mertanen, H. & Vaarma, M. (2015). *Ku oli semmonen poika jolla oli sammakko: Kielellisesti tyypillisesti kehittyneiden 5-vuotiaiden lasten kerrontataidot*. Logopedian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Mikkola, K., Tommiska, V., Hovi, P., & Kajantie, E. (2009). Keskosesta aikuiseksi. *Duodecim; Lääketieteellinen Aikakauskirja*, 125(12), 1341.
- Mäkinen, L. (2011). *Narrative language in typically developing children, children with specific language impairment and children with autism spectrum disorder*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis B124.
- Nahkola, T. (2012). *Yhdyslauseiden kehitys kouluikäisen kielessä: Tutkimus 1–6.-luokkalaisten kielestä*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nelson, K. (1996). *Language in cognitive development: Emergence of the mediated mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ninio, A., & Snow, C. E. (1996). *Pragmatic development*. Boulder (Colo.): Westview Press.
- Olsén, P. & Vainionpää, L. (2000). Keskosen neurologinen ennuste. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 2000; 116(18), 2032–2037.
- Peltonen, R. (2011). *Hyvin ja erittäin ennenaikaisina syntyneiden lasten kielelliset taidot 5–6 vuoden iässä: Testitulosten suhde kerrontataitoihin*. Logopedian pro gradu -tutkielma. Tampere:

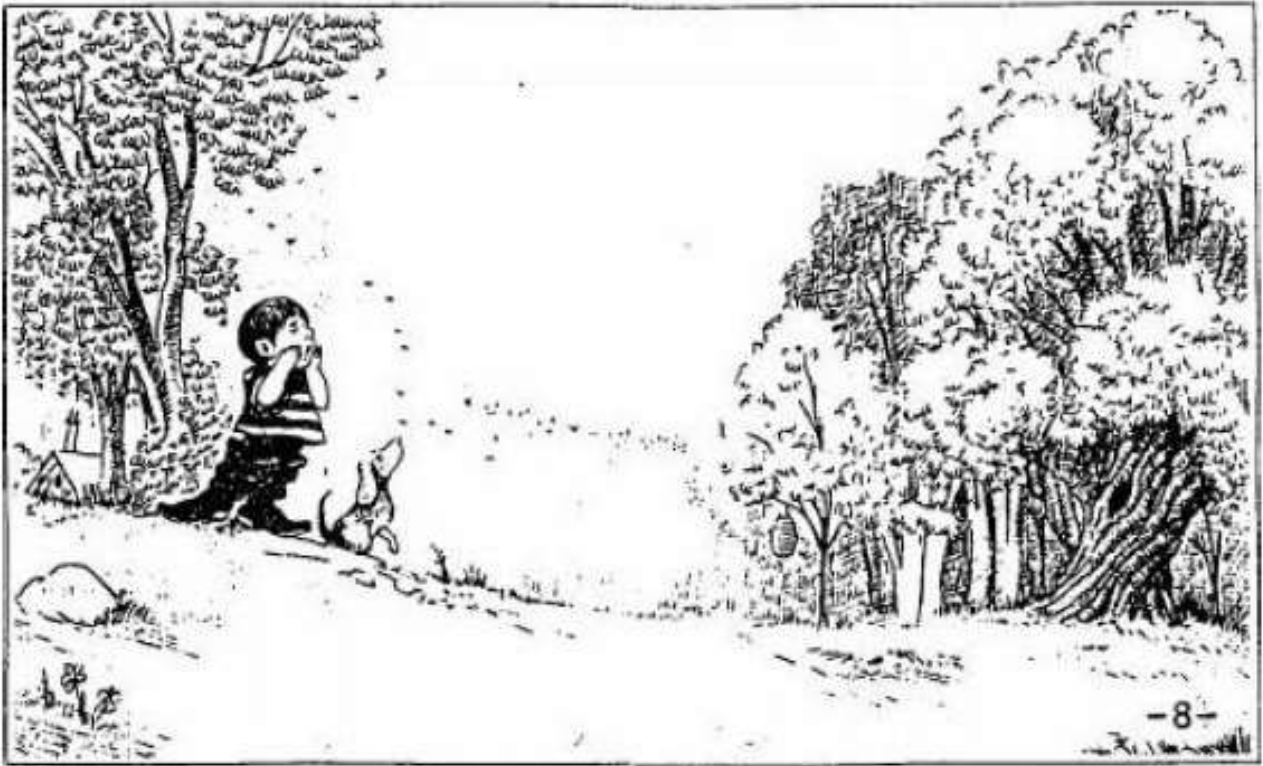
- Tampereen yliopisto. Saarinen, M. (2018). *Tyypillisesti kehittyneiden 5- ja 7-vuotiaiden lasten kerronnassa käyttämät lauseyhdistykset*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Stakes (2001). Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2000–tiedonantajapalaute 16/2001.
- Stolt, S. (2009). *Language in acquisition: Early lexical development and associations between lexicon and grammar – Finding from full-term and very-low-birth-weight Finnish children*. Helsinki: Helsingin yliopiston puhutieteen laitoksen julkaisuja 55.
- Strömqvist, S. & Verhoeven, L. (2011). *Relating events in narrative: Volume 2: typological and contextual perspectives*. Lontoo: Taylor & Francis e-Library.
- Suvanto, A. & Mäkinen, L. (2011). Lasten kerrontataitojen kehitys. Teoksessa S. Loukusa & L. Paavola (toim.), *Lapset kieltä käyttämässä: Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt*. (s. 63–82). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suvanto, A. (2012). *Lapsi tarinaa rakentamassa. Kielihäiriöisten lasten kerrontataidot ja niiden kuntoutuminen*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis B106.
- Tallerman, M. (2015). *Understanding syntax* (4. painos). Lontoo;New York: Routledge.
- THL (2017). Tilastoraportti. Perinataalitulasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2016.
- Tuominen, H. (2018). *Lauseyhdistykset ennenaikaisena syntyneiden ja täysiaikaisena syntyneiden lasten Sammakkokertomuksissa. Neljä tapaustutkimusta*. Logopedian kandidaatin tutkielma., Tampere: Tampereen yliopisto.
- Yliherva, A. (2002). *Ennenaikaisina ja pienipainoisina syntyneiden lasten puheen- ja kielenkehityksen taso kahdeksan vuoden iässä: Pohjoissuomalainen syntymäkohortti 1985–86*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis B44.
- VISK = A. Hakulinen, M. Vilkuna, R. Korhonen, V. Koivisto, T. R. Heinonen ja Irja Alho (2004). *Iso suomen kielioppi*. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura. Verkkoersio osoitteessa: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. (viitattu 11.12.2017.)
- Wijnen, F., Roeper, T. & van der Meulen H. (2003). Discourse binding: Does it begin with nominal ellipsis? Proceedings of GALA, LOT, Utrecht.

LIITTEET

Liite 1: Sammakkotarinan kuvat (Mayer. M, 1969, Frog where are you?)

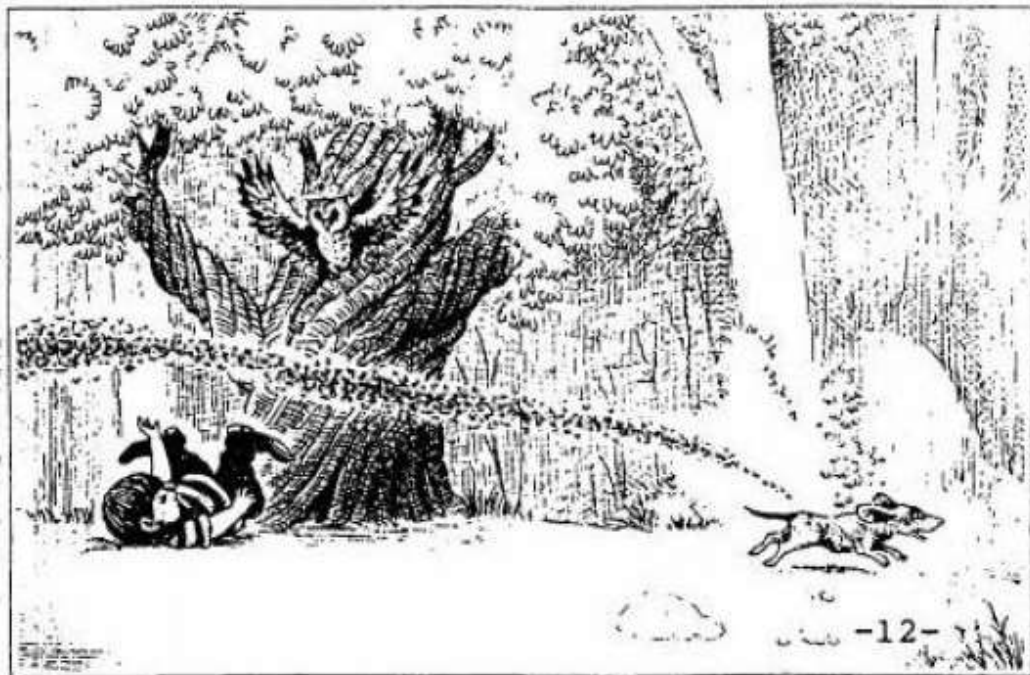
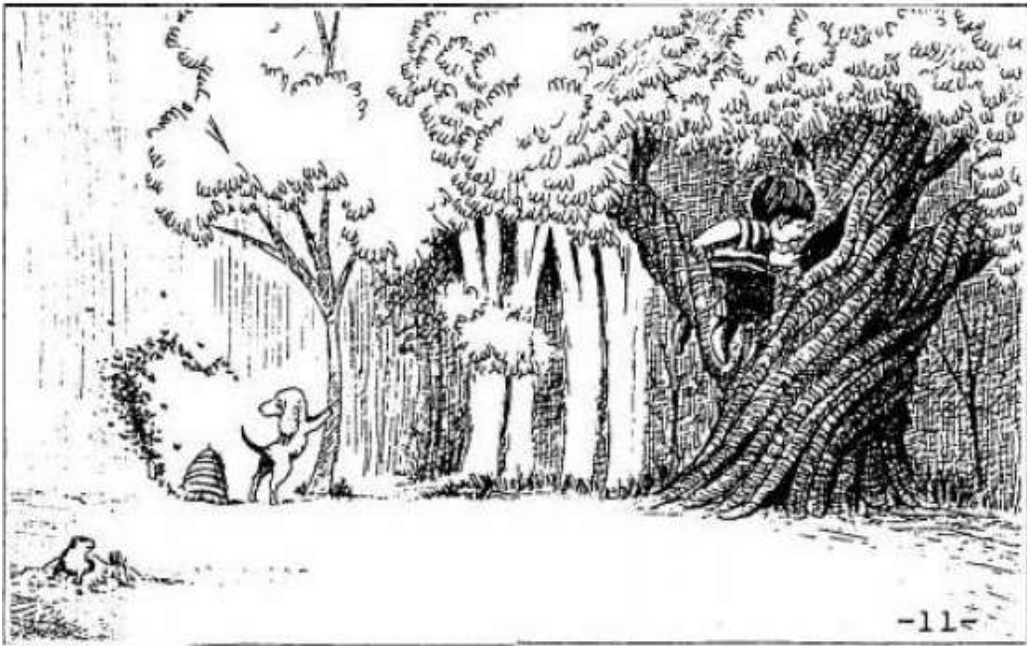
-8-

-9-

-10-

LIITE 2. Mertasen ja Vaarman (2015) käyttämät litteraatiomerkit

T1 tutkija 1

T2 tutkija 2

L lapsi

(.) lyhyt tauko

(..) pitkä tauko

(-) epäselvä sana

(--) epäselvä ilmaus